

1. JUUNI XXXIX AASTAKÄIK

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

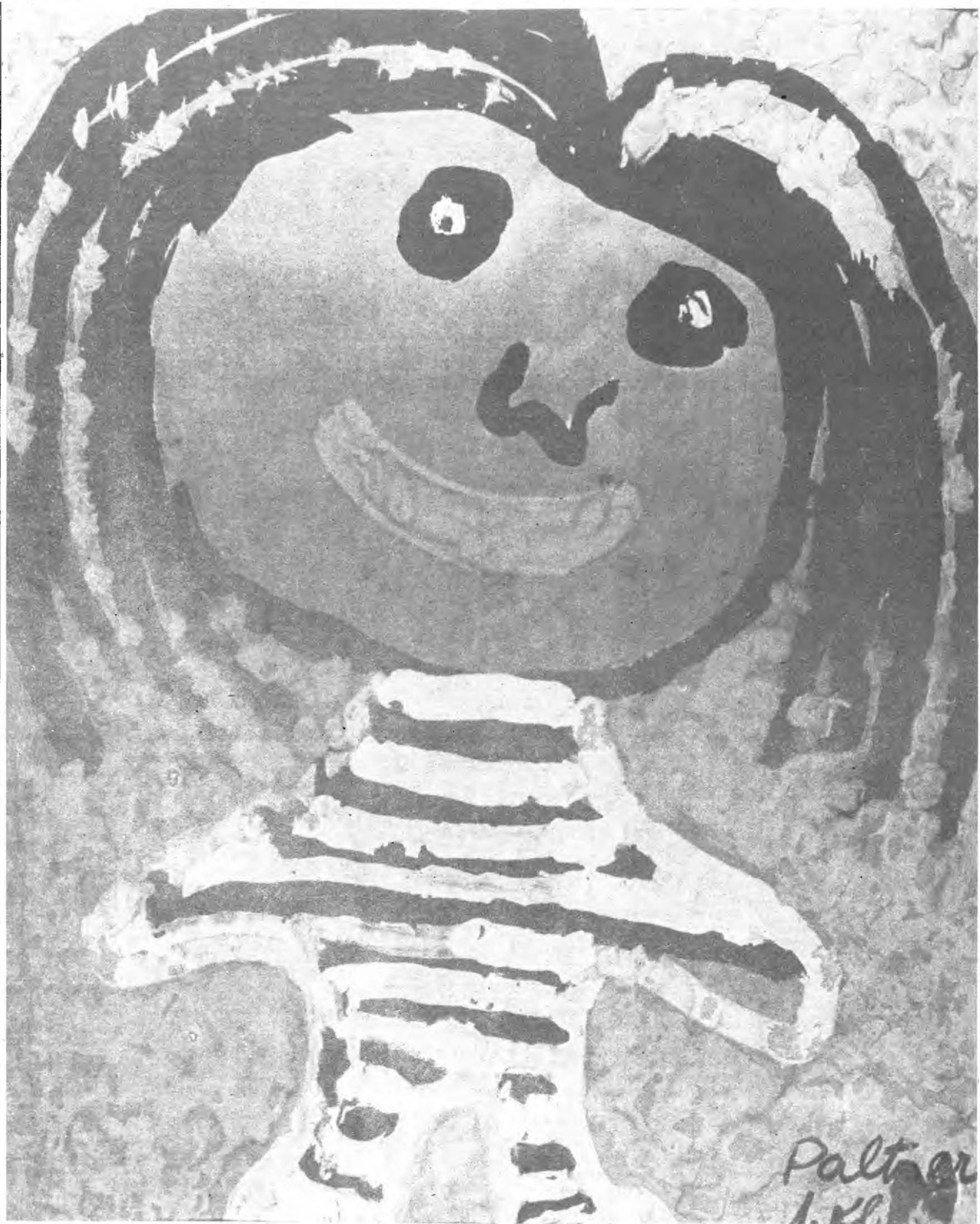

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

22 • 1979 SIRP ja VASAR

KATRIN PALTSERI (7-a.) joonistus
[Tartu 1. keskkool]

1. JUUNI ON RAHVUSVAHELINE LASTEKAITSEPÄEV

TALLINNA ÜLIKOO
Akadeemiline
Raamatukogu

Propaganda ja agitatsioon aja nõuete tasemele

Ideoloogiaaktiivi vabariiklik nõupidamine

Nagu kogu nõukogude rahvas võtsid Nõukogude Eesti töötajad suure huvi ja heakskiiduga teatavaks NLKP Keskkomitee otsuse «Ideoloogiatöö ja poliitilise kasvatustöö edasise parendamisest». Vabariigi parteiorganisatsiooni kommunistid suhtuvad sellesse kui tähtsasse üldparteilisse dokumenti, mis annab parteile töötajate kommunistliku kasvatus taseme edasise tõstmise selge ja konkreetse pikaajalise programmi. Sellest räägiti 28. mail EKP Keskkomitees toimunud ideoloogiaaktiivi vabariiklikul nõupidamisel.

Nõupidamisest võtsid osa partei linna- ja rajoonikomiteede sekretärid, kes tegelevad ideoloogiaküsimustega, vabariigi mitmete ministeeriumide ja ametkondade juhid, EKP Keskkomitee vastutavad töötajad, teadusastutse ja ajakirjanduse esindajad.

Ettekande pidas EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas. Ta märkis, et vabariigi parteiorganisatsioon on palju ära teinud ideelise kasvatustöö edasiseks täiustamiseks, parandanud elanike informeeritust meie maa majanduse ja kultuuri arengu tähtsamatel küsimustel ning rahvusvahelise elu valdkonnas. Selle tegevuse aluseks on olnud NLKP XXV kongressi ja NLKP Keskkomitee otsused ning NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe seltsimees L. I. Brežnevi artiklid, kõned ja mälestusteraamatud. Viimastel aastatel on laienenud töötajate poliit- ja majandusõpingud. Ringide, seminaride jt. õppevormidega on regulaarselt haaratud rohkem kui pool miljonit inimest.

Ettekande pidanu ning nõupidamisel sõnavõtnud — EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja U. Nõmm, EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt, EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja asetäitja P. Järve, partei Tallinna Lenini rajooni komitee sekretär J. Doronin, Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhatuse esimees, ajalehe «Rahva Hääle» toimetaja A. Saaremägi, partei Harju rajoonikomitee sekretär T. Tali, partei Narva linnakomitee sekretär V. Markelova ning Eesti NSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee esimees R. Penu — rääkisid, et

vabariigi parteiorganisatsioonis on arvukas ja hästi ettevalmistatud ideoloogiakaader. Ainuüksi agitaatoreid ja poliitinformaatoreid on rohkem kui 40 000. Töötajate kommunistlikust kasvatamisest võtavad aktiivselt osa rahvamajanduse juhtivad töötajad ja spetsialistid ning loominguiline haritlaskond. Välja on kujunenud ideoloogiakaadri ettevalmistamise ja täiendamise süsteem marksismi-leninismi ülikoolides, seminaridel ja kursustel. Kõik see võimaldab täita NLKP Keskkomitee otsuses püstitatud ülesannet tagada propaganda ja agitatsiooni kõrge teaduslik tase, tõhustada propaganda ja agitatsiooni asjalikkust ja konkreetset, tema sidet eluga ning poliitiliste ja majanduslike ülesannete lahendamist, arendada propaganda ja agitatsiooni ründavat iseloomu.

Ideoloogiatöö eest vastutab iga partei liige. Iga kommunist, ükskõik kus ta ka ei töötaks, peab olema partei ideede propageerijaks ja eluviijaks ning andma selle erakordselt tähtsa ürituse jaoks kõik oma teadmised, kogu oma vaimujõu. Hinnates juhtide ja majanduskaadri tööd, on vaja, nagu märgitakse NLKP Keskkomitee otsuses, arvestada mitte ainult majanduslike näitajaid ning plaaniülesannete täitmist, vaid ka distsipliini, kollektiivis valitsevat moraalsel ja poliitilist kliimat, töö- ja olmetingimusi.

Puudused, millele pööratakse tähelepanu NLKP Keskkomitee otsuses, on täielikult iseloomulikud ka meie vabariigile.

Ideelis-poliitilist kasvatus tööd ei ole veel paljudes töökollektiivides piisavalt seotud konkreetsete majandusülesannetega. Poliitinformaatorite, agitaatorite ja propagandistide esinemised on tihti ülekuhjatud üldiste fraasidega, järelikult ei ole neil vajalikku kasvatuslikku mõju. Õppuste kvaliteet mõnedes poliit- ja majandushariduse ringides ja seminarides jätab soovida, asjasse suhtutakse formaalselt.

Tohutu kasvatusjõud on hästi organiseeritud sotsialistlikul võistlusel, kuid ka siin ilmneb aeg-ajalt formalistlikku lähenemist. Näitena võib tuua olukorra analüüsi Balti Raudbetoonitooted ja -konstruktsioonide tehase kahes tsehhis. Üks tsehh täitis regulaarselt plaaniülesandeid. Siin tehti iga päev teatavaks töötulemused ning töövõistluse kokkuvõtted, hoolitseti töötingimuste parandamise eest. Naabertsehhis seda kõike ei olnud, kusjuures töölised rõhutasid asjaolu, et nad saavad oma töötulemustest teada kord kuus, ja sedagi ebaregulaarselt. Tsehhis oli suur kaadri voolavus, töötajate kvalifikatsioon oli madal. Sel puhul avaldati ajalehes «Narvski Rabotši» artikkel «Raskusi on, reserve samuti». Nagu märgitakse NLKP Keskkomitee otsuses, on peaülesandeks, mida järgiti ka artiklis, mitte kujunenud olukorra konstateerimine, vaid selle parandamise teede analüüsi esitamine.

Meie vabariigi ajakirjanikud on saavutanud avaldatavate materjalide efektiivsuse mõningase tõusu, televisiooni ja raadiosaadete kvaliteedi parandamise. Need on muutunud lakoonilisemaks ja konk-

reetsemaks. Rohkem tähelepanu pööratakse kriitikale, töötajate kirjadele. Kuid ajakirjanduse praktikliste sammudega ei kaasne alati eesmärgi kindlus, alustatud ei viida alati lõpule. Mitte kõik ministeeriumid, ametkonnad, ettevõtted ja organisatsioonid ei reageeri kriitikale õigeaegselt ja kehtestatud korra kohaselt. Aeg-ajalt antakse toimetustele formaalseid vastuseid. Ei ole süsteemsust teaduse ja tehnika saavutuste ning eesrindlike kogemuste propageerimisel ajakirjanduses. Mitte kõikidel toimetustel ei ole välja kujunenud teemaderingi, mis määravad kindlaks väljaande näo. Massiteabeorganitel jääb üsna tihti puudu oskusest elavalt ja arusaadavalt näidata ja propageerida eesrindlike kogemusi, et aidata kaasa selle laialdasele praktikasse juurutamisele. Julgemalt on vaja arutada ühiskonnaelu aktuaalseid küsimusi.

NLKP Keskkomitee sügavad ja kindlapiirilised soovitusel aitavad kõrvaldada olulisi puudusi ka massiteabevahendite tegevuses ja propagandas, suurendada ajakirjanduse, televisiooni ja raadio mõjujõudu.

Nõupidamisel pöörati suurt tähelepanu partei ja komсомoli poliitõppuste süsteemi täiustamisele, sealhulgas komсомoli poliitvõrgu propagandistide kaadri kinnistamisele ja nende kvalifikatsiooni tõstmisele, teadlaste osale ideoloogiategevuse aktuaalsete probleemide väljatöötamisel, ideelise kasvatustööle koolides, kõrgkoolides ja teistes õppeasutustes.

Nõupidamisest osavõtjad rõhutasid, et kogu kasvatustöö korraldamisel peab parteiorganisatsioonide tähelepanu keskses olema tööalase, ideelis-poliitilise ja kõlbelse kasvatuse ühtsuse tagamine. Mitte kõigil ei peeta sihikindlat ja väsimatut võitlust minevikuigan-ditega, tihti lähevad sõnad tegudest laihu.

Üksikasjalikult analüüsiti ideoloogiatöö materiaal-tehnilise baasi arendamise ja kasutamise küsimusi, sealhulgas kultuuriasutuste, spordi- ja teiste rajatiste materiaal-tehnilise baasi arendamist ja kasutamist, elukohajärgse kasvatustöö aktiveerimist, sotsioloogiliste uuringute arendamist ja avaliku arvamuse tundmaõppimist jne.

Arutati NLKP Keskkomitee otsuse propageerimise ja selgitamise organisatsioonilisi abinõusid.

Nõupidamisest võtsid osa EKP Keskkomitee osakonnajuhatajad E. Gretškina ja H. Toming.

(ETA)

GEORGI
TSVETKOV
foto

Mida tähendavad inimkonnale lapsed? Bioloogia seisukohalt inimsoo jätkumist, ajaloo seisukohalt tulevast inimühiskonda, majanduse jaoks on nad tulevased tootjad, sotsioloogia näeb neis aga uusi isiksuste põlvkondi. Kõik mainitud rollid on olulised, inimkonnale eluliselt vajalikud.

Inglise luuletaja W. Wordsworth on lausunud: «Laps, see on mehe isa.» Sest just lapsed teevad mehest mehe.

Saanud lapsevanemaiks, tajume esmakordselt mitte üksnes mõistuse, vaid kogu oma olemusega, milline peab olema inimese suhtumine inimesesse. Lapsed inimkonnas on otsekui inimlikkuse lakkamatud ergastajad, nad kasvavad edumeelseisse ühiskondlikesse suhteisse ja on seal otsekui

inimsoo üllaimate aadete täievolilised esindajad.

Demograafilised protsessid on sünnitanud hulga keerukaid probleeme, palju ebaselget ja vastuolulist. Paljud kõnesolevaist küsimustest on seotud sündimusega. Küsimuste puntra lahtiharutamine viib meid tähtsate ühiskondlike probleemide juurde.

Mida liigendatum on ühiskond, seda vähem peaks selles leiduma stiihiliselt arenevaid lülisid, mis häirivad tervikut. Arengu iseeneslikkus toob tavaliselt kaasa lülid vahelise ebakõla, ebaühtlase kasvukiiruse.

Ühiskonnaprotsesside tead-

lik juhtimine laieneb üha. Nüüd püütakse ka stiihilisi rahvastikuprotsesse teadlikult mõjustada, on sündinud aktiivne rahvastikupoliitika. Juba mitu aastat on kestnud demograafide vaidlused (tõsi, mitte kuigi tulised) selles valas. NLKP XXV kongress kutsus üles pöörama tähelepanu viimasel ajal tarvnenud rahvastikuküsimustele ning otsustas esmajärgulise ülesandena töötada välja tõhus rahvastikupoliitika.

ÜLELINEKU SIKSAKID

Elame üleminekujärgul

poolloomalikult, poolbioloogiliselt paljunemiselt tõeliselt inimlikule, vabale, tarviduskohasele paljunemisele. Kuid see üleminek ei sünni sujuvalt, vaid hoopis siksakiliselt: linlased on loobunud võimalikult suurest laste arvust ja sünnitavad nüüd võimalikult vähe lapsi.

Küsitlustest ilmneb: linlased soovivad, et neil oleks lapsi tegelikult ühe võrra enam. Mis siis takistab selle soovi täitumist?

Naised põhjendavad ankeedivastustes oma vähest sünnitamist eelkõige viletsate korteroludega, aineliste raskustega, ülekoormava tööga,

lasteaedade ja -sõime vähesusega.

Ent rahvastikuteadlased ei nõustu selliste seletustega. Nende andmed kinnitavad: just parema korteri ja suurema palga omanikel on vähem lapsi. Samasugune on lugu aegade ja sõimega: mida rohkem neid linnas on, seda väiksem on selle linna perekondades keskmine laste arv.

Niisiis, naiste ja demograafide arvamusel lähevad lahu. Kuigi teadlaste esitatavad arvud on õiged, arvan siiski, et õigus on naistel. Pealegi ühinevad rahvastikuteadlaste mõneski asjas naiste seisukohtadega: sündimuse langus on seotud naiste osalemisega tootmises, linnastumise varjukülgedega, hariduse kasvu ja muudegi ühiskondlike nihetega.

Uuritakse rahvuslikke traditsioone, millest sõltub laste arv perekonnas. Selgub, et NSV Liidus on kaks täiesti erinevat põlvkonda, milles valdavad erinevad aated ja hoiakud. Esimeses vööndis (siia kuuluvad NSV Liidu Euroopa-osa põhirahvused)

LENINGRADI KIRJANDUSE PÄEVAD ON LÕPPENUD, SÕPRUSSIDEMED JÄÄVAD

TUNNEME RÕÖMU JA RAHULDUST

ANATOLI TŠEPUROV,

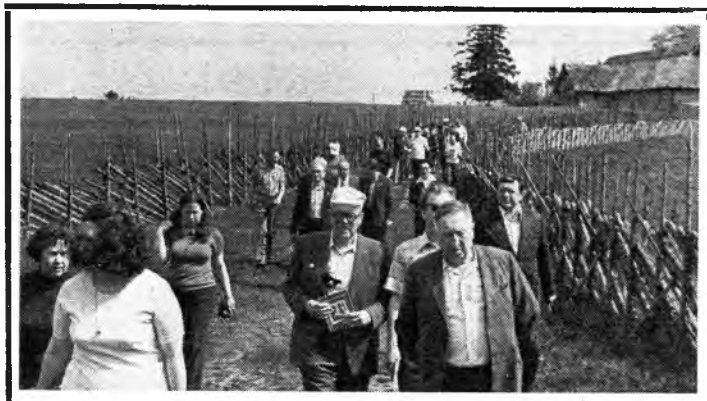
NSV Liidu Kirjanike Liidu juhatuse sekretär, Leningradi kirjanike organisatsiooni juhatuse esimene sekretär.

Vastastikustes sidemetes, ka kirjanduse- ja kirjanikevahelistes, avaldub meie ajastu üks olulisemaid tunnuseid. Vahetute ja konkreetsete kontaktide ei ole meie, olemasolu, meie areng enam mõeldav. Sellepärast peab Leningradi kirjanike organisatsioon hädavajalikuks sidemeid teiste va-

bariikide literaatidega, hoiab neid eeskätt Valgevene, Ukraina, Kasahstani ja Balti vabariikidega. Kohtume sageli, õpime üksteist paremini tundma ja teeme vastastikku tõlkeid, mis kõik avarab silmapiiri, rikastab loomingut, soodustab täisväärtuslike teoste sündi. Seda eesmärki teenis edukalt ka äsjane külaskäik Eestisse, mille kestel võisime oma silmaga näha selle vabariigi tööstusettevõtteid, majandeid, saime osa kohalikust teadus- ja kultuurielust, kirjandusest, kunstist. Meile jätsid sügava

mulje inimeste loov vaim igal töö- ja elualal, nende tõsine püüd muuta elu kauniks ning õnnelikuks, optimistlik meel, mis tiivustab töid-tegemisi, ja oskus, mis lubab seatud eesmäärke teoks teha.

Oli rõõm kuulda, et Eestis teatakse ja hinnatakse lähedasi suhteid Leningradiga nii minevikust kui meie päevist, et majanduslike sidemeid täiendavad kultuurilised, mis edaspidi tihenevad ja süvenevad loodetavasti veelgi. Igal juhul tunneme siasõidust suurt rõõmu ja rahuldust.

Tammsaare kodukohas.

Leningradi kirjanduse päevad Eesti NSV-s on lõppenud. Heitkem tähtsamatele momentidele veel kokkuvõttev tagasivaatepilki.

21. MAI. NARVA. Kohtumine Sõpruse sillal, kus saabusid võtsid vastu meie kirjanike esindajad, EKP Narva Linnakomitee ja linna täitevkomitee juhtkond.

EKP Narva Linnakomitees tervitas külalisi teine sekretär Nikolai Korotkov ning rääkis Narva linnast, selle ajaloo, praegusest, soojadest suhetest Leningradiga. Leningradlaste nimel tänas vastuvõtu eest ning tutvustas delegatsiooni liikmeid Leningradi kirjanike organisatsiooni juhatuse esimene sekretär Anatoli Tšepurov. Sõna sai ka Nikolai Kondratjev, Suure Isamaasõja päevil Narva vabastamislahinguist osavõtnu.

Järgnesid kohtumised koolides, tehaseis, elektrijaamas, Energeetikute Klubis ja mujal, viibiti Narva-Jõesuu puhkekodudes ning Igor Severjanini kunagises elupaigas.

22. MAI. KOHTLA-JÄRVE. EKP Kohtla-Järve Linnakomitees kõneles selle linna elutegevusest Kohtla-Järve RSN Täitevkomitee esimees Jevgeni Filatov.

Ja jällegi oli rohkesti külastusi ning kohtumisi: ehitustrustis, põlevkivikeemia tootmiskondides, kaevanduses «Estonia», Kiviõli klubis, kultuuripalees «Oktoober», V. Kingissepa nim. Kultuuripalees.

23. MAI. PAIDE RAJON. Külalisi oli ringsõidul juhtimas EKP Paide Rajoonikomitee teine sekretär Heikki Gross. Tutvuti Järeda sovhoostehnikumiga, külaskäiku jäi tähistama kirjanike istutatud pärnapuu.

KROONIKAT

Siis sõideti A. H. Tammsaare sünnikodusse, vaadati muuseumiväljapanekuid, viibiti Simisalu matkakodus, saadi teada, milline on meie kirjandusklassiku nime kandev majand.

Ja veel jõuti käia «9. Mai» kolhoosis, kohtuda seal majandi juhtkonnaga, Paide rajooni vene keele õpetajate ja raamatukogutöötajatega.

24. MAI. TALLINN. Delegatsiooni võttis vastu EKP Keskkomitee esimene sekretär Karl Vaino, kes kõneles NLKP XXV kongressi otsuste elluviimisest ja kümnenda viisaastaku otsuste täitmisest meie vabariigis ning ettevalmistustest Eesti NSV 40. aastapäevaks. Ta rõhutas, et Leningradi kirjanduse päevad Eestis on kujunenud Nõukogude rahvaste eredaks sõpruspeoks.

Vastukõnes avaldas Anatoli Tšepurov tänu EKP Keskkomiteele ja kõigile organisatsioonidele ning isikule, kes kirjanduspäevi korraldasid ning saabusid külalislahelt vastu võtsid.

Vestlusest võtsid osa Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees Valter Klauson, EKP Keskkomitee sekretärid Konstantin Lebedev ja Vaino Väljas, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja Meta Vannas, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja Olaf Utt, Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretärid Lembit Rummelgas ja Heino Kiik. Ohtupoolikul olid külalised kutsutud Kirovi-nimelisse kalurikolhoosi.

25. MAI. TALLINN. Kohtumine eesti kolleegidega Kirjanike Majas, kohal oli ka kirjastajad. Kohtumisest võtsid osa EKP Keskkomitee osakonnajuhataja Olaf Utt ja tema asetäitja Leo Laks. Avasõnakas Sergei Davõdovi luuletus «Sügis Piskarjovi kalmistul» autori loetuna, kohalviibijate vastastikused tutvustused Anatoli Tšepurovilt ja Lembit Rummelgalt. «Töö sektisoonides», s. t. jutuaajamised individuaalkorras, vanade tutvuste värskendamine, uute sünd, loomingulise teabe tihendamine, kõigi selliste sõitude väga hinnatud osa.

Suur luuleõhtu Laevastiku Ohvitseride Majas. Lembit Rummelga tervitusele järgnes Anatoli Tšepurovi sõnavõtt, milles oli juttu Leningradi ja Eesti pikaajalisest kirjandussõprusest. Vsevolod Azarov rääkis omaenda seotusest Eestiga, mis sai alguse juba 1941. aastal. Edasi võis kirjandushuviline tutvuda Maia Borissova, Semjon Botvinniku, Sergei Davõdovi, Anatoli Krasnovi, Lev Kuklini, Aleksandr Kušneri, Ilja Fonjakovi, Nora Javorskaja, Juvan Sestaloovi ja Vladimir Toropõginiga ning nende luuletustega.

Õhtul viibisid EKP Keskkomitee sekretär Artur Upsi, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja Meta Vannas, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja Arnold Green, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja Olaf Utt jt.

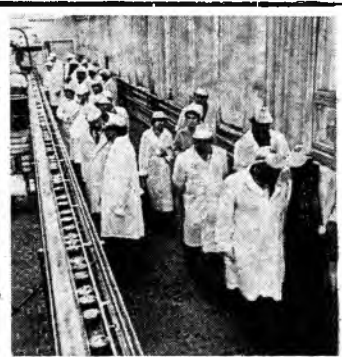
26. JA 27. MAI. TARTU. Tutvus ülikooliga, selle juhtkonnaga, teadusliku raamatukoguga, vene kirjanduse kateedri ja kultuurisuhete uurija Sergei Issakoviga, «Vanemuise» teatri (osavõtt noorteballist) ja Kaarel Irdiga, kirjanikega.

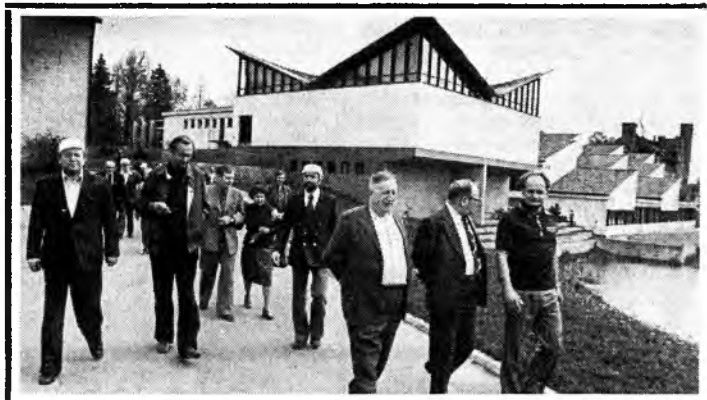
Kohtumisel Kirjanike Majas: R. Parve ja A. Tšepurov.

Juvan Sestaloov esineb kirjandusõhtul Laevastiku Ohvitseride Majas.

Leningradlased tutvuvad Kirovi-nim. kolhoosi kalatööstusega.

Külalised Järeda sovhoostehnikumis.

H. LEPPIKSONI, E. KÜSTRI ja E. NORMANI (ETA) fotod.

on perekonnas lapsi vähe, teises seevastu (Kesk-Aasia põhirahvused, samuti aserbaidžaanlased) on neid palju. Leidub ka rahvusi, kes on siirdumas paljulapseliselt mõõdukale ja isegi vähelapselisele (armeenlased, gruusiinlased). Peale selle on kõigis vööndis ja kõigi rahvuste puhul maaelanikel tunduvalt rohkem lapsi kui linlastel. On palju tegureid, mis põhjustavad inimeste tarbeid ja väärtushinnanguid ning sellega kutsuvad esile sündimuse langust, põhjustavad erinevusi maa ja linna, Kesk-Aasia ja Euroopa vahel. Need tegurid on väga mitmesugused, mõnikord vastuolulised, kuid nende toimeahel on terviklik.

Sündimus kujutab endast kõigi elus olemasolevate maailmajõudude läbilõiget. Tal on palju ajendeid: majanduslikke, ühiskondlikke, eetilisi ja psühholoogilisi, meditsiinilisi ja füsioloogilisi, seksuoloogilisi, üldkultuurilisi, ideoloogilisi, kasvatuslikke, õiguslikke. Sageli on need suunatud eri kanti, ja laste arvu perekonnas otsustab jõuvektorite

resultant. Seda asjaolu mõistmata jääb meile arusaamatuks sündimuse käekäik.

Kahjuks pole rahvastikuteadus veel jõudnud kõigi sündimuse ajendite kompleksse uurimiseni. Enamasti uuritakse sündimustegureid üksikult, kogusüsteemist lahus. Püütakse teada saada, kuidas mõjuvad sündimusele naiste töölkäimine, sissetulekud, tavad. Kuid arvestamata jäetakse kõikvõimalikud muud asjaolud ja sageli võib kahelda saadud järelduste õigsuses. Paljud paradoksid jäävad seletamata. Nii tundubki, et jõukuse kasvuga käib kaasas sündimuse langus. Ent asi pole üksikutes põhjustes, vaid terves põhjuste kogumis. Ühe või mõne niidi väljaharutamine ei vii veel seletusele.

Sündimus on keeruliselt seletuv ja selle uurimine on jõukohane piirteadusele, mis ühendab paljude teadusharude võimalusi. Tänapäeval nihutavadki teadust edasi integraalsed, sulammeetodid. See käib ka demograafia kohta.

Integraalne metodoloogia, mille tuuma moodustavad filosoofilised meetodid, lubab

inimkonna demograafilises arengus näha osa kogu inimsoo üldisest arenemisest. See võimaldab näha, kuidas maailma arenemise üldised seaduspärasused juhivad ka rahvastiku muutumisi (olgu otsestelt või eriliste demograafiliste seaduspärasuste kaudu). Osalistele, kitsalt spetsialiseerunud meetoditele pole niisugused sügavused kättesaadavad. Et mõista sündimuse põhilisi seaduspärasusi, on just nimelt vaja neid kõiki üheskoos uurida. See kõlab üsnagi enesestmõistetavana, kuid kahjuks jäetakse mainitud tõsiasi kõigest hoolimata enamasti kahe silma vahele. Kõnesolevat tervikut, ühtset põhjuste kogumit võiks tinglikult nimetada «lapse hinnaks». Lapse hind pole midagi muud kui lapsevanemate pähe koonduvate, nende eluväljast tulevate jõujoonte kogum. See ongi kompleksne sotsiaalpsühholoogiline sündimuse regulaator, mille keeruline struktuur peegeldab tegurite põimunud kobarat.

Lapse hinnas sisaldub inimene põhiliste tarvete määr, mille rahuldamine lapsel oma

vanemaile võimaldavad (eraldi esimene laps, teine jne.). Sellesse hinda mahuvad vanemate (ennekõike ema) närvi- ja jõukulu, raha- ja ajakulu, mis läheb laste kasvatamiseks. Kuid sellesse mahuvad ka viljad: kõik rõõmud ja mured, mida võib vanematele kinkida laps. Ja mis peamine, kõike seda nähakse (eriti naised) läbi meie uute tarvete ja uue ühiskondliku staatuse prisma.

Lapse hind on sotsiaalpsühholoogiline nähe. See on küll subjektiivne, kuid koostub objektiivseist tingimustest. Tegemist on otsekui naise ühiskondliku seisundi kajaga, otsekui vanemate uute tarvete ja vanade perekonnatraditsioonide peegeldusega. Objektiivsed olud on see ainealine alusmüür, millele kerkib mitmekihiline mosaiik — lapse hind.

Veidi lihtsustades võime öelda: Nõukogude Liidus on kaks «lapse hinda» — linna- ja maahind. Esimene on ainuvalitseja linnades ja avaldab järjest suuremat mõju riigi Euroopa-osa küla- ja linnade elule.

umbes 30 miljonit linnaperekonda ja 20 miljonit maaperekonda. Teine hind valitseb Kesk-Aasia ja Aserbaidžaanis küla- ja maaperekondades, kuid avaldab ka (kahanevat, kuid siiski tuntavat) mõju sealsetele linnadele. Tolles piirkonnas elab 3,5 miljonit linna- ja 3,75 miljonit külaperekonda. Üleminekuvööndis Armeenias ja Gruusias on üle 0,8 miljoni linna- ja umbes 0,75 miljonit külaperekonda. (Andmed pärinevad 1970. a rahvaloendusest.)

PÄRAST TARVETE PLAHVATUSLIKKU KASVU

Kuidas tõuseb siis lapse hind linnas (eelnimetatud linnahind)? Järgnevalt tulebki juttu üksnes linnalastest. Kogu küsimuse otsustab naise seisund tootmises, perekonnas, ühiskonnas. Ammugi on välja surnud patriarhaat. Asemel on astunud täielikult uus mehe-naise suhte tüüp, mida võiks tinglikult nimetada biarhaadiks.

(Järg 4. lk.)

LEONID
LEONOV

TÄIEL HÄÄLEL RAAMATUST

31. mail saab Leonid Leonov 80-aastaseks. Ta on meie lugejale tuntud esmaajoones romaanikirjanikuna («Varas», «Sot», «Skutarevski», «Vene mets» jt.), samuti riikliku preemia pälvinud näidendi «Vallutusretk» autorina. Ilukirjandusliku loomingu kõrval on Leonov aktiivselt viljelnud ka publitsistikažanri: tema artiklid, retsensioonid, kirjanduslikud portreed jm. jäävad meelde julge, sügava ja täpse sotsiaalse analüüsi, kirgliku esitusviisi. Täna (lühendatult) avaldatav artikkel «Täiel hääl el raamatust» on tõlgitud 1976. a. ilmunud kogumikust «Kirjandus ja aeg».

Meie elus on säherdusi löike, kuhu kriitika harva pilku heidab. Aga kuivõrd konkreetseks tööks kohalepandud inimesed vahetpidamata toodavad ettenähtud esemeid — ütleme kas või kirveid — siis arvatakse sõltumata toodangu kvaliteedist, et kõik on parimas korras. Nii näiteks on meil ette nähtud, et habemeajamiseks mõeldud žiletiterad peavad näonahka veidi kriipima, selliste teradega on soovitatav lõuga puhastada kohaliku tuimestuse all, seejärel marraskil kohad plaastriaga kinni kleepida. Ja mitte kedagi ei pane see imestama. Keegi ei mõtle näiteks sellele, et žiletiterade täielik perforatsioon, mida Läänes tehakse selleks, et žiletti ei saaks teist korda kasutada, pole meil üldsegi tarvilik. Järelikult oleks ka siin inspektori silma vaja: mil määral väärtusliku tooraine kulutamise konkreetse tööstusharus väljalastava toote tarvis vastab oma eesmärgile. Just nimelt see tähtis asjaolu jääb sageli ja kõikjal plaaniületamise kära varjus kahe silma vahele. Ja ilmutavki müügile näiteks võikad elektrilülid, mis nädala pärast rivist väljas, või süngete, mustade varjudega laualambid, mis noorpaaridele kingituseks asendamatud.

Niisama hooletusse jäänud olmelõik on raamatud...

Kui meil puhuti puhkevadki kõnelused raamatust, siis räägitakse peaaegu alati teiste süst või tiraazi suurendamisest, täiesti kahe silma vahele on aga jäetud puhtpolügraafilised probleemid, kõnesoleva

toodangu kvaliteeti puudutavad küsimused: välimus — s.t. esteetika, ning vastupidavus — s.t. pikaajalisus.

Eri väljaanded järgivad erinevaid eesmärke, järelikult eeldavad erisugust välimust ka raamatud: teatmik või romaan, põllumajanduslik teos või luuletused. Miskipärast pole seniajani kerkinud küsimust teadusliku uurimisorganisatsiooni loomisest, kes peaks mõtlema raamatute kujundusele vastavalt nende eesmärgile. Selles vallas liigume, tõtt öelda, puuratastel mööda kaasajastatud maanteed.

Alustaksin sellest, et kõige järgi otsustades kontrollitakse raamatute massiväljaande puhul vaid esimest sadat või kahtesadat eksemplari, mis trükinduse juhtkonna lauale laotakse, tiraaz aga läheb käiku nagu jumal juhatab. Tundub, et just siin oleks tarvis eriti hoolikalt ja ootamatut inspektuuri. Vahetevahel loeme «Vetšernaja Moskvast» tarbija ränki ohkeid, kes on saanud üksnes sukorrast või esimestest peatükkidest koosneva raamatukoite. Tarbijale tuleks anda võimalus väljendada põhjalikumalt tundeid, mis teda, säherduse toodangu saamisest valdavad. Värgi ronib teinekord pähe mõte, et mõne, ütleme XIX sajandi käsitööväljaande kvaliteet on märksa kõrgem noist, mida paljud kirjastused praegusajaja ülikaasagsete trükikodade baasil välja annavad. Vaadake Puškini esmaväljaandeid: missugune maitse, viimistlus, mäherdused proportsioonid!

Omaval ajal rääkisin ma sel teemal palju M. Gorkiga. Ta ikka plaanitses (ja jälle unustas) tõsta kus tarvis üles küsimus vajadusest organiseerida kas või üliväike, kahe lihtsa masinaga näidistrükikoda, mis laseks välja suurepäraselt kujundatud raamatuid üliheal paberil — «et lõöks lõkkel trükikvaliteedi tulukene». Suur töökoormus tõkestas Aleksei Maksimoviitil kavatsust ellu viimast. Oleks aga aeg luua niisugune eksperimentaalne trükikoda ja teha sellele ülesandeks anda tasahilju välja väikese tiraaziga näidisraamatuid, mis kõik ilmitingimata ära ostetaks! See on tarvilik toetamiseks meisterlikkust ja loomaks polügrafistide, oma ala kunstnike uut kaadrit.

Omaval ajal olid Moskvas ja Leningradis väljapaistvatele kirjastajatele kuulunud trükikodades kunstilise väljaande meistrite koolid. Sinna võeti joonistamisandega noorukeid, kes asusid õppima kogenud meistrite käe all. Raamatukunstnike valmistati ette ka Stroganovi ja Stieglitzi õpeasutuses. Meil on pärast sõda organiseeritud mitmeid kunsti tööstuskooli, kuhu võetakse vastu õpilasi nende joonistamisannet arvestamata, ning neist valmistatakse vaid kvalifitseeritud käsitöölisi, mitte aga kunstnikke-meistriteid.

Hiljaaegu käisin koos kunstnik D. Šmarinoviga Inglismaal. Niipalju kui kiirkõnd fikseeri-

da lasi, avastasime, et nagu igas suure organismis, tuleb ka inglise elus ette negatiivset kõrvu positiivsega. Nägime mõndagi, millest ka meil poleks paha õppust võtta. Muu hulgas pean silmas tarbekunstikooli, mis on kutsutud teenindama rahva argiolmet. Need koolid ei sea endale ülesandeks päris maalikunstnike kärmel koolitamist, vaid valmistavad ette kvalifitseeritud trükikunstnikeid. Inglise kunsti koolide väljaanded on lihtsalt suurepäraselt. Sealsed õpilased omandavad erialaks vajalikke tehnilisi võtteid, meie Polügraafiainstituudi üliõpilased aga teevad raamatuid peaaegu alati mõtteliselt, fantaasias. Aga just nimelt selle instituudi juures peaks töötama mustertükikoda — eksperimentaalne loominguine laboratoorium. Kordan, see tasuks end sajakordselt, lastes välja suurepäraselt kujundatud raamatuid, mõistagi vastava kvaliteediga paberil.

Ma näen ette, et teadjad mehed hakkavad mulle otsemaid vastu vaidlema: meil pole säherdust paberit. Järelikult on aeg hakata seda tootma — head müüdiskvaliteediga ja vastava sortimendiga paberit. Kuigi meie paberivabrikud toodavad paberit ühese ettenähtud standardi järgi, on see miskipärast alati pillavalt paks või siis eri mõõtmega. Tint läheb lalali (see-eest peab tavaline kuivatuspaber vett lausa eeskujulikult, tõmba või vihmavarjule katteks!), tihti peale on paber rabe, kiiva lõigatud. Muuseas, oleks aeg õppida tootma paberit puujäätmetest, mis viiekümne protsendi ulatuses metsa maha jäävad, meie küttepuude varumise plaani puhul moodustab see sadu miljonid kasutatult visatud tihumeetreid. Oleks lõpuks aeg hakata säästma meie metsavarusid, et poleks hiljem tarvis neid taga nutta!...

Niisama kurjalt tuleb rääkida teistest valusast küsimusest. Kuhu on kadunud erisugused šriftid, millega

vene trükiteostus on alati silma paistnud?

Vastavalt kellegi maitsele röömustatakse meid üheainsa ladina šriftiga, mis minule isiklikult tundub kui mitte armetuna, siis vähemasti ilukirjanduse jaoks täiesti kõlbmatuna. Sellega trükatakse peaaegu kõik, mis aga ladumismasinasse satub. Meie päevil justnagu ei kohta enam naljalt ühe keelega muusika-instrumenti, seda arusaamatum on püüd taandada raamatuasjandus üheainsa kirja peale. Küsin oma ala suurepäraselt meistrit, kadunud kunstnik N. Iljinilt, kuhu on jäänud kaunis elisabethi kiri, mis minu arvates suudab anda pidulikkust ka kõige argisemale loomungule. Vastuseks kehtitas ta õlgu sellise näoga, nagu oleksin hakkama saanud suurima taktitusega. Tuli välja, et mõnede teadjate meeste arvates sisaldavat elisabethi šrift endas justnagu kodanlik-idealistlikku vastuhakku. Pean tunnistama, et nii sügavaks poliitiliseks läbinägevuseks jääb mul arust puudu: kus küll on kurja juur? Milles on süüdi vaesed trükitehnik, mis ametnikusõrme osutusel ümbersulatamisele läksid? Mõelgem kõigile kuuldavalt ja ühes koos, kuidas asja parandada; arvan et meie tööstusvõimsuse nüüdisaegsel arengustmel peaksimis suutma lahendada ka säherduse titaanliku probleemi...

E dasi. Kui me nõukogude rahva ülisuurt raamatunõudmist arvestades trükime neid tiraazis, mis igas piiritaguses auditooriumis ikka ja jälle aupaklikku kahinat esile kutsub, siis oleks päris loomulik, et mõeldaks vastavalt ka raamatute vastupidavusele. Me pole huvitatud kasumi nimel üht või teist väljaannet lõputul arvul kordama. Nõukogude raamat peab elama maailmas kõige kauem! Meie kirjastuste eesmärgid erinevad kapitalistlike maade omadest läbinisti. Meil pole raamat ammugi enam lukusega meelelahutuse, nagu see teinekord Läänes ette tuleb. Mina võrdleksin nõukogude raamatut puuri ja labidaga. Viimased töötavad maapiinna muutmise nimel, raamat aga inimhinge kujundamise nimel. Kes küll võiks teha ilmselgelt ebakvaliteetsest plekist tööriistu peale mõne meie käsitööartelli, kes aiapidajate etteheidete ja kirumise saatel on kümneid aastaid karistamatult

(3. lk. järg)

Biarhaalsed pöörded moodustavad meil osa kommunistlikust revolutsioonist, kusjuures need leiavad aset kolmel tasandil: tootmises, ühiskonnas ja perekonnas. Nende sisu seisneb kogu mehe ja naise vahelise tööjaotuse põhjalikus ümberkorraldamises, naise kõigi elurollide täielikus muutumises. Koduperenaine kujuneb ühiskondlikuks olevuseks, «nõrgem pool» saab teise võrdseks. Naisest tuleb samasugune ühiskonnas kaasarääkija ja isiksus, nagu seda on mees. Ent koos sellega muutub ka naise väärtushinnad ja tarbed, mis omakorda on peamisi lapse hinda kujundavaid sotsiaalsühholoogilisi tegureid.

Patriarhaalse süsteemi väärtushinnangute kohaselt seisneb naise elu mõte emaduses, naise, koduperenaise kohuste, laste ja mehe hoolida ülesannete täitmisel. Selle süsteemi väärtusredeli ülemistel pulkadel paiknevad

LAPSED JA ÜHISKOND

lapsed ning naise maine sõltub kõige otsesemalt nende arvust: mida enam lapsi, seda paremini täidab naine oma otstarvet elus.

Biarhaalse väärtussüsteemi korral näeb naine elu mõtet ühiskondliku ja koduse tegevuse ühendamisest, mitmekülsuse, oma peamiste inimlike tarvete rahuldamisest.

1970. a. rahvaloenduse andmeil käib Nõukogude Liidus 85–91% 20–30-aastastest (s.o. peamises emaduseas olevaist) naistest töö.

Naiste uus elukorraldus sünnitab neis ka uusi tarbeid. Nagu kinnitavad paljud sotsioloogilised uuringud, on eriti tugev tarve olla mehest sõltumatu — nii aineliselt kui moraalselt, eeskätt koduvälises tegevuses (tööl, inimestega suhtlemises, vaimses ja tööalases enesetäiendamises, puhkuse veetmise moodsais vormes). Uute tarvete kõrval püsivad vanadki: vajadus olla abielus, olla ema, koduperenaine. Ent üsnagi tihti kipuvad uued tarbed vanu kõrvale tõrjuma.

Inimese psühholoogiline loomus muundub meie ajal järskult, kusjuures see toimub kahesuguselt. Ühest küljest kutsub linnastumisest ja elurütm muutumisest tingitud ülekoormus inimese psüühikas esile kaitsereaktsiooni: psüühilised protsessid standardiseeruvad, tundmused nüristuvad. Teisest küljest aga — süveneb inimeste individuaalsus, järjest suuremalt inimhulga saavad arenenud isiksused.

Teadvuse, tundmuste, käitumise individualiseerumises on ilmselt nüüdisinimese muundumise kõige paremad väljapaist. Naisel tekib hulk uusi tarbeid: vajadus enesetäiendamiseks, isiklikuks täiustumiseks, tarve olla igal elualal kõigi inimestega võrdne, vajadus austuseks oma isiku vastu, samuti tarve olla vaba käitumises ja valiku tegemisel.

Naise elurollide rohkemine suurendab tema sisemiste tarvete hulka. Tema kõik tarbed muutuvad hüppeliselt aina keerukamaks, tekib

täiesti uudne tarvete kogusüsteem, mis on eelnevast võraltult keerukam ja võraltult raskemini rahuldav. Kunagine lihtne vajadus mehe, laste ja kodu järele vajub tasapisi minevikku ning naise uude seisundis on lastel märksa tagasihoidlikum asend (tihti liigagi tagasihoidlik). Lapsed lakkavad olemast prestiiži objekt, nad pole enam keskne väärtus, mil puudub võisteleja. Siiski, öeldu ei käi esimese lapse kohta: esiklaps kuulub vääramatute tarvete hulka, tema sünn on peaaegu kõigi tervete vanemate puhul iseenesest ette määratud. Ent naise prestiiž ei sõltu enam — veidi lihtsustatult väljendudes — mitte laste arvust, vaid sellest, kui hästi suudab naine täita oma hulgaliisi rolle, olgu koduseid või töiseid. (Seejuures tuleb kahjuks mõnda, et naise maine sõltub palju enam tööalase rolli täitmisest kui selle ühendamisest koduste rollidega.)

Naise rollide arvu suurenemine teeb üha raskemaks

neist iga üksiku täitmise. Naiselt nõutakse ikka enam närve, jõudu, aega. Enamikul töötavaist naisist (eriti noortel emadel) on kaheksakordne tööpäev: üks ametikohas, teine kodus. On ju teada, et kodused tööd laguvad peaaegu alati ikka naise õlul.

Leningradi sotsioloog A. Pimenova on välja arvutanud, et naise keskmine koduse töö koormus on enam kui kaks korda mehe omast suurem, kusjuures naise üldine koormus töö ja kodus kokku on 15–20% mehe omast suurem.

Niisiis kannatavad kümned miljonid naised pideva ülekoormuse all, millega lapse hinnale lisandub veel üks liidetav, mille üle naised tihti kurdavad: vilets tervis.

Leedu arstide ja sotsioloogide andmeil on töölkäivad linnanaised meestest kaks korda sagedamini haiged, emad aga põevad poolteist korda tihedamini kui lastetud naised. (I. Veličkienė andmed 1960. aastate kohta.)

Sünnitanud lapse, tunneb naine, kuidas tema emamisioon asub heitluse tööalase kutsumusega, tema isiksulike rollidega, häirib koguni tema majapidamisharjumusi.

Emamured on läinud eriti tõsiselt viimaseil aastakümneil, mil suured ühisperekon-

vorpinud pehmelt öeldes kõige ilgemat aiainventari kehvasti tšingitud metallist!

Ilmselt on ka praegusest trükiarvust veel vähe ja seetõttu peab meie raamat teenindama sadu lugejaid. Nõukogudemaal on ligi kolmsada üheksakümme tuhat raamatukogu. Seega jääb raamatutest suuresti puudu, raamatukoguhoidjad aga peavad iga aasta kandma makulatuuri hulganisti aasta jooksul ära kulunud teoseid. Tunduval määral väheneksid vahest ka kuulsad kordustrüki, mis kirjastuste plaanides paratamatult üsna auväärse koha on hõivanud ja mõnedes meie rahandustegelastes suurt nõrdimust tekitavad. Kas me tõesti oleme juba nii jõukad, et võime toota odavaid ja väikese vastupidavusega asju?

Tundub olevat väljaspool kahtlust, et raamat, mis läheb rahva hulka, raamat, mis satub kärsitutesse, sageli masuudistesse töömehekättesse — sest loetakse ju nii tsehhis kui ka traktori peal lõunavaheajal! — see raamat peab olema eriti vastupidav, seega peab ta olema tehtud ülima hoolega ja sobivast materjalist. Ta tuleb panna vastavasse küttesse, mis ei karda olla reisiseljakotis ega traktoristi kombinesooni taskus. Ta peab olema kas või vähekeegi hoolikamalt kokku õmmeldud, et tuul lehti välja ei rebiks, et raamat kannata! — ka mõne mitte liiga ettevaatliku kae katsumist...

Siinkohal tuleb kõnelda veel ühest nähtusest, millest me teinekord häbelikult vaime, ent mille tagajärgede all oma elukorralduses tihti peale kannatada saame. Kõrvuti suurepärase ratsionaliseerimisettepanekutega, mis looja terase silma all sündinuna aitavad vähendada liikuvate osade hõõrdumist meie rahvamajanduse organis- mis, see tähendab teevad toote odavamaks, lihtsustavad tootmist ning järelikult alandavad vastavalt toodangu hinda, lisavad tootmisele toaraine- ressurse, — kõrvuti säherduste loojatega tuleb meil veel küllalt ette satiirilist ülistust väärivaid hädanovatooreid, kes «rikastavad» meie tegelikult nisuguse loominguviljaga, et rahvas veel pikka aega neid ja nende sugulsi soolase sõnaga meelde tuleb!

Seda sorti «inimkonna heategijate» hulka võib minu meelest täie õigusega kanda

standardset kitsaste lehekülje- äärte leiutajaid, kes pole raamatute missiooni üldse arvestanud.

Huvitav, millest küll juhindusid näiteks keskaegsed kirjastajad, kes oma raamatud (tol ajal ainuma kaltsupaberi ülikasinate fondide juures) nii laiaäärelisena välja andsid? Kas üksnes puhtesteetilistest või isegi, jumal hoidku, snobistlikest kaalutlustist? Djakk ja trükkal Ivan Fjodorovgi jättis oma esmaväljaannetele laiad leheküljeääred. Ei, nad vaatasid noid laiu ääri kui erilist vedru või puhvrit, mis teksti, trükiladu võimalike kahjustuste eest kaitsesid. Vastavalt sellele, kuidas lehekülje- äär tuhandete hoolimatute sõrmede puudutustest räbal- duma kippus ja raamatut enneaegne hävimine ohustas, lõigati seda kolmest küljest ning teos astus teise, sageli kolman- dassagi elu- ja töösüklisse. Üksnes tänu sellele on meie päevini säilinud mõned kesk- aegse trükinduse mälestus- märgid. Kas ei lähe meile lii- ga kalliks maksma ajutine kokkuvõtte, mida me teinekord nii kergemeelselt taga ajame, nägemata ette niisuguse koo- nerdamise kahjulikke tagajär- gi? Seda sorti küsimused pea- vad õigel ajal üles kerkima vastava asutuse seinte vahel, mitte aga ajaleheveergudel: arutada tuleks, missugused ni- melt on sotsialistliku raamatu soovitatavad omadused, tema voorused. Sellega seoses kerkib niisama teravalt küsimus raa- matu välimusest, laskem len- du ohtliku sõna — raamatu elegantsist.

Ma ei mõtle siin toretsemist kuldäärste, pronksist raama- tulukkude, mosaiikse safiani või kondiitritoodete eeskujul tehtud tsellofaanümbrise näol, vaid toda mõõdukalt, ka kõige norivamat silma hellitavat ots- tarbekust, mis iseloomustab kõiki eriti vastutusrikkaid ühiskondlikke hooneid või ma- sinaid, sildu ja raadiomaste: reaktiivlennukeid või kiirkaat- reid.

Kui juba alustasime suurt juttu polügraafiast, tuleb niisama teravalt üles tõs- ta trükkikodades kasutatavate värvide probleem. Arvan, et hooliga otsides võiks meie maal leida nii meistreid kui ka igati heakvaliteedilise trükkivärvi valmistamise meetodeid, saa- maks värve, mis on tunduvalt paremad meil sageli esinevast trükkiviksist. See kehtib ka meie

perioodikas kasutatavate vär- vide kohta, mis tihti peale lu- gejat lausa solvavad, arvesta- des eriti seda, et meie keemia- tööstus on täiuslikumaid maa- ilmas...

Kui jutt juba siinmaal on (millal jälle tuleb juhust tõsi- selt meie trükkiasjandusest rää- kida?), siis jätab palju soovi- da ka klišeetid valmistavate tsinkograafiate töö. On väga võimalik, et sealgi on suuri lahendamata küsimusi... Pole olemas mingit õigustust, tege- maks midagi teadlikult halvas- ti, laskmaks välja kehva too- dangut meie kauni kodumaa margi all.

Need kõik on peaküsimused; kui neil tõsiselt sarvist haara- ta, tõusevad nende järel üles kümned teised, väiksemad probleemid. Küsigem mööda- minnes, kas tasub sundida au- torit kahjutasu maksuma oma teose suhtes osutatava nõud- likkuse eest ning sedamoodi võtta talt õigus teha korrek- tuuri, mis kirjaniku tööprot- sessis nii tähtsa ja vastutus- rikka koha hõivab (mõnikord peab ta selle eest koguni trah- vi maksma!). Vähegi haridust saanud inimesed, kellel on elu jooksul tulnud kas või paar rida kirja panna (mõistagi peale rahakaardi kättesaami- seks vajaliku kvitungi täitmi- se), teavad, et trükitud kujul näeb seesama tekst välja mõ- nevõrra teine kui käsikirjas. Me toome noortele autoritele alati eeskujuks klassikute vi- sadust ja tööarmastust, kuid ikka ja alati unustame neile näitamast N. Gogoli, F. Dos- tojevski, L. Tolstoi ja H. Bal- zaci korrektuuri veerge. Väga sageli algab tõeline töö käsi- kirjaga alles siis, kui viimane punkt pandud ning autori ees on tema teose paljas kere kõigi oma defektide ja puudus- tega, üksikute osade omavahe- lise ebakõla ning kompositsi- oonilise ebaühtlusega. Igal ju- hul on kõrvõimalikku trüki- protsessi täiustamist kasulik läbi viia pärast mõningast konsulteerimist mõningasi ko- gemusi evivate kirjameestega. Igauhele on teada, et diagnoosi panemisel tasub haige arva- mused ära kuulata...

Kõigil, kes on osalised raa- matu loomisel — kirjastajatel, kunstnikel, šriftivalajail, pa- beri- ja tekstiilitööstisel, kee- mikutel, masinaehitajatel — on aeg tõsiselt ja kollektiivselt mõelda järele, mida ette võtta, et nõukogude raamat saaks kõige parem, kõige vastupida- vam ja kõige kaunim maa- ilmas.

OLAF UTT 50

Ülehomme saab 50. aastaseks EKP Keskkomitee kultuuriosa- konna juhataja Olaf-Knut Utt. Kui O.-K. Utt 1961. aastal «Sir- bi ja Vasara» toimetajatüürile asus, oli ta alles 32-aastane, ent üllatas oma suure tasakaaluku- se, põhimõttekindluse ning probleemide avara nägemise- ga. Tal oli juba siis seljataga küllalt suur ajakirjandus- praktika. Nimeka publitsisti, kirjandus- ja teatrikritikuna oli ta oma arvamus ja ar- vustusi avaldanud kõigis vaba- riiklikes ajalehtedes ja ajakir- jas «Looming». Süvenemine, analüüsivõime, nõudlikkuse kõrged kriteeriumid paistavad

tema kriitikalimikust «Aja kutse» (1969), aga samuti vii- mase aja artiklitest. Just need omadused on teinud O.-K. Utist ühe eesti kultuuripõllu targa juhi. Ja aeg on lisanud oma. Juubilari tänasesse port- reesse kuuluvad süüvivam pilk, vaimse koguse suurem aste ning kogemused, mida annab dinult elu ise.

Soovime Olaf-Knut Utile üle selle kümnendi lävepaku as- tudes tahet ja jaksu kõigiks ülesandeiks. Ja õnne muidugi ka!

«Sirbi ja Vasara» toimetus

Lasteaastale Eesti Raadiolt

Eesti Raadio saatekava on 3. juunil suurelt osalt pühendatud rahvusvahelisele lasteaastale. Sis- sejuhatavate sõnad ütleb hommi- kul kl. 10 Ellen Niit, seejärel kõlavad kõigis kolmes program- mis kirjanussaadet, milles ka- jastusi. Sõda ja laste saa 9s on teemaks Bertolt Brechti pöö- mis «Laste ristiretk 1939», mille esitab Ellen Liiger. Veel loetakse sel päeval raadios H. Chr. Ander- seni, P. Gamarra, A. de Saint- Exupéry, A. Marshalli teosed.

A. Grini jutustusest «Punased purjed» ja Juri Jakovlevi jutus- tus «Las vana sõdur seisab», milles on tunda kauge sõjaaja kajastusi. Sõda ja laste saa 9s on teemaks Bertolt Brechti pöö- mis «Laste ristiretk 1939», mille esitab Ellen Liiger. Veel loetakse sel päeval raadios H. Chr. Ander- seni, P. Gamarra, A. de Saint- Exupéry, A. Marshalli teosed.

MÕRKJAS KOOLIPÄEV

Viimase koolikella päeva eel- õhtu. Sellesse päeva mahutus õp- penõukogu, lastevanemate koos- olek ja muudki, ühesõnaga, oli olnud pingeline, tihe päev. Ja ka rõõmsameelne päev, eriti noorematele õpilastele, kel su- vepuhkus kohe algamas. Täis- kevad on valitsema pääsenud. Olen just koolimajast lahku- mas, kui üks pioneerirätiga väi- ke pois tuleb nuuskudes trapist alla, suur solvumina silmis ja nägu nutust kriimuline. Mis mura väikemehel südamele!

«Opetaja jättis mind peale tunde... Ja nüüd hoidis mind veel terve minuti kauem kinni, kui ta alguses käskis... Ma ütlesin talle, aga tema ainult naeris,» seletab pois katkend- likult, näidates oma kallale, mis oleval väga täpne.

Kas selle ühe minuti pärast tasub siis nii nutta?! «Ah, see mata õpetaja on mind mitu kor- da ilma asjata peale tunde jät- nud. Ta on juba neljal poisil meie klassis närvi krussi keera- nud,» räägib pois ikka veel nutta tihkudes.

See eelviimase koolipäeva nutt hakkab mulle südamesse. Ehk läheme õpetaja juurde asja klaarima? «Ma ei tea...» ütleb pois venitades. Ka mina lõõn kõhklema: ei tunne poissi aga õpetajat, matemaatika program- mid on raskeid ja kes teab, mil- lega need neljanda klassi maa- kratid on tegelikult hakkama saanud. See väike isiksusehaka- tis näeb ju kõike oma maailma

järgi. Opetajal on kindlasti oma tööde ja nii peabki olema.

Lahkume koos koolimajast, sammume mööda tänavat, ajame juttu. Annan poisile nõu: «Tead, mis 'tee' matemaatikatunnis ole nii viks ja viisakas, kui suudad, aga mõnes muus tunnis, kus õpetaja leebem, lasse ohjad vai- di lõdvemale!» Ebapädagoogi- lised õpetussõnad küll, aga nii sain poisil näole naeratuse ja tänavanurgal lahkudes vande- nõuliku käevippi.

Väikemees lahku- ja jätab mulle küsimuse: miks on maail- mad nii lahknivad? Miks on nii vähe koolirõõmu? Minu meeleoluga saondub ühtäkki Aleksandr Kušnari luu- laus, mis Leningradi kirjanduse päevade puhul avaldati «Sirbis ja Vasaras» Paul-Eerik Rummo tõlkes:

«Keegi nutab kõik öö. Keegi nutab me toasina taga.

Lähaks appi ju... See, kes seal nutab, ei kutsu mind aga.»

See on poeedi kujutlus. Ta kirjutab edasi: «Meie ajale nutt on ju võõras. Nii väli kui vaikne.»

Jagan poeedi mõtteid ja tema tootust, et nutt peaks olema vaid kujutlus.

1. septembril läheb minu poeg esimesse klassi.

TIHU PÖLLU

nad (enam kui ühest abielu- paarist koosnevad) on lagune- nenud vanade ja noorte väi- keperedeks. (Väikepered moodustavad NSV Liidus kaheksa-üheksa kümnendikku pe- rekondade üldarvust.) See mure ja hool, mille vanasti jagasid omavahel ema ja väi- naema, on nüüd peaaegu ük- sipäini ema kanda, mis suu- rendab veelgi ema koorma- tust. Niisiis, kasvatava vana- ema kui institutsiooni hääbu- mine tõstab samuti lapse hinda, otseselt ja kaudselt. Vanasti jäi laps tavaliselt koduse vanaema hoolde, mis- tõttu polnud nii teravat puu- dust sõimedest ja aedadest nagu nüüd.

Viimane veerandsajand on toonud olukorda põhjaliku pöörde. Töötavate naiste arv Nõukogude Liidus on kasva- nud 19 miljonilt (1950) 51 mil- jonini (1974). Kahe rahva- loenduse (1959 ja 1970) vahel kahanes koduperenaiste arv 18-lt 6-le miljonile. Nüüd käi- vad vanaemad enamasti töö- nagu suurem osa emasidki, mis seletab ka järsu nõudmise kas- vu lasteaedade ja -sõimede järele.

Ja kuigi aias-sõimes käib praegu 11 miljonit last (enne- kuulmatu arv kogu maailmas, mis on kaks ja pool korda suurem kui 1960. a.), puudub

kahel kolmandikul koolieeli- kuist ikkagi see võimalus. Nende laste emad (jutt on peamiselt maainimestest, sa- muti väike-, keskmiste ja uuslinnade elanikest) peavad lasteasutuste nappuse pärast taluma lisaraskusi.

Kuid isegi lasteaedade ja -sõimede jätkuval kerkimisel, mis muidugi on tänuväärt nähtus, ilmneb ikkagi selle varjupool: neis viibivad lapsed nakatuvad vastastikku ja on sagedamini haiged. Ka see seik tõstab emade närvi- ja kehalist pinget, kõrgendab lapse hinda.

On olemas veel üks lapse hinna suurendaja: enamiku noorte lapsevanemate kasva- tuslik kirjaoskamatus, mis johtub nende puudulikest et- tevalmistatusest perekonna- eluks, kasvatushariduse ma- dalast kultuurist. Oskamatus lapsi kasvatada, maitsepuudus selles valdkonnas toovad ene- sega kaasa suure hulga va- nemlike rõõmude kaotsimine- ku, muudavad laste hoolda- mise raskeks. Asi läheb üha ohtlikumaks, sest praegu on määratult raskem lapsi kas- vatada kui näiteks pool sa- jandit tagasi.

Järsult on lastel suurene- nud vaimse arenemise vaja- dus, keerukamaks muutunud nende kõlbeline kasvatamine.

Üha tarvilikumaks muutub laiaulatuslik kasvatusalane valgustustöö, mis võib pidur- dada lapse hinna tõusu.

Ka lahutuste sagenemine, vallaliste ja vallasemate arvu suurenemine kõrgendab lapse hinda. Vallasema perekond on uus liik väikeperesid, mis vii- maseil aastakümneil on muu- tunud massiliseks. Pärastsõja- aastail põhjustas selliseid pe- rekondi naiste arvuline üle- kaal (tollal oli naisi 20 mil- joni võrra enam kui mehi, neist pooled noored). Kuue- kümnendail-seitsmekümnen- dail aastail kasvas mittetäie- like (vallasema-) perekonda- de arv kahel põhjusel: lahu- tuste sagenemise tõttu (igal aastal lahutatakse 2,5 miljoni sõlmitud abielu kohta 650 000 paari) ja vallaliste inimeste arvu suurenemise tõttu (1970. a. loendati NSV Liidus 20 miljonit 20—40 a. vanuses vallalist).

Viimase kümne aasta jook- sul on kogu maal sündinud 700 000—800 000 vallaslast aas- tas. Iga seitsmes perekond on mittetäielik. Säherduse perekonna ema saab tunda palju rohkem vintsutusi ja puudust kui täieliku pere- konna ema. Ilmselt on säära- ses peres lapse hind tundu- valt kõrgem kui mujal.

(Järgneb)

Kulno Süvalepa teatrimetkõlgus on ammu- ne ja hästi teada. Selle avaldumine ajas on olnud see- juures küllalt ebahütlane. Mit- tu viimast hooaega on Süvalep nähtaval olnud näitlejana ning jõudnud silmapaistvate rollilahendusteni, võimalik, et oma näitlejaloo mingite uute kvaliteetideni (Köögertal!). On see mitmekõlgus Süvalepa teatritegevuse kõigile kompo- nentidele alati ja igas tähend- uses kasuks tulnud — ei tea. Kahelda võib küll. Võib-olla oleksime näitekirjanik Süva- lepa senisest enam tähele pannud, kui ta ise oleks oma kirjanduslikku tegevust rohkem esile tõstnud, kui tema näidendid ei oleks sündinud n.-ö. otse teatris, millenagi, mis nagu iseenesest kuulub selle mehe puhul lavastaja- ja näitlejatöö juurde.

Nüüd on Kulno Süvalep ühel teatriõhtul korraga laval kolmes nii olulises ja omava- hel nii keerukalt seotud teatri- rollis, nagu seda on dramaturg, lavastaja ja näitleja.

Ei ole ehk ülearune lisada, et päriselt niiviisi ei olnud see asi küll kavatsatud. «Soolaleivapeo» ajast on mees, et K. Süvalep ei pidanud näidendi autori ja la- vastaja isikulist ühtlängemist tookord sugugi õigeks ega kasu- likuks asjaks. Et uus näidend tule- b jälle tal endal lavastada, se- da pidi dramaturg Süvalep mui- dugi aimama või kogunisti ette nägema. (Seekord õigustab näite- kirjaniku ja lavastaja intsimne koostöö ennast igati.) Ülo Arbi roll ei ole tal kirjutatud enda jaoks, see tuli lavastamise ajal lihtsalt üle võtta.

Selle menukalt lavaleu alusta- nud, kommunikatiivse (silmas ei ole peetud üksnes seda, et vaata- taja täidab saali, vaid ka tema intensiivset kaasaelamist) teatri- õhtu kõige vaieldavam kompo- nent on näidend. Seal juures aga tavatult kaalukas komponent. Mitmest vaatekohast. Lavastaja ning näitleja K. Süvalepa kirjan- duse kui sõnakunsti vastu on varasemast hästi teada. Seda lu- gupidamist on tal jätkunud ka nüüd enda kirjutatud tekstiga töötades. Pealegi muutub iga uus näidend lisandumiseks ilmeka- maks see, mida võiks nimetada Süvalepa-fenomeniks eesti nõu- kogude dramaturgias. Alljärgne- vas on näidendit vaadeldud eel- kõige selle lavastuse kontekstis, selle läbi, missugusena paistab näidend oma teatrikuju.

K. Süvalep on «Mehi ja naisi» kirjutades endale truaks jäänud. Seda nii kirjanuse ja elu seoste vaatekohast kui ka komöödiagraa- fina. Elame uudestest ja ärevas- test probleemidest pakitsevas ajas, milles kirjanuse loomine on järjest rohkem orienteeritud moodsatele eeskujudele, toetub üha enam mõtlemiskunstile. Kir- jutaja eruditsioonile ja tehnilisele oskusele. Niisuguses ümber- ritsuses, aja ja kirjanuse dik- taati nagu ignoreerides on Sü- valep kirjutanud veel ühe näiden- di lihtsalt meelest ja nais- test, näidendi vahekordest, nagu ta ise on kavalehel oma taotlust iseloomustanud. Nõnda siis nagu «Soolaleivapeo» järg (mis ju omakorda oli mitmeti üsna otsene järg autori eelmise- tele teostele) ja mingis tähendus- ses iseenest kordavgi. See-eest aga oma, isikulise vaatenurga alt nähtud maailm ja läbitutud

Uko Roo (Jaan Kiho) ja Ülo Arbi (Kulno Süvalep).

RAIVO VELSKERI foto

«MEHED JA NAISED»

KULNO SÜVALEPA UUS KOMÖÖDIA «VANEMUISE» LAVAL

esituses inimesed. (Probleem «inimese vahekorde iseenesega», millest Süvalep kavalehel intri- geerivalt kirjutab, jääb näiden- dis ja lavastuses siiski küllalt ta- gaplaanile. Võib-olla on see järg- mise näidendi telg?) Näidend meeste ja naiste võib tunduda ajatuna ja kulununa. Näidend inimvahekordest seda ei ole, see puudutab meie kaasaegse ühiskondliku arengu valutatavat kohta. Kirjaniku senise drama- turgia järg on «Mehed ja nais- ed» ka visaduses, millega näiden- did kaitseb inimese õigust isik-liku elu «puutumatusel» ja sel- les peituva õnnevoimalusele. Nõnda võiks Süvalepa küll mor- alistiks nimetada, kui teaks kindel olla, et suudame selle mõiste siin teatud ammu kinnis- tunud halvustavast üldtähendus- sest lahus hoida. Süvalep ei hä- bene meid kasvatada, ka mitte otse, õpetlike olukordade ja arutluste kaudu. Inimese kui niis- suguse arenguvõimaluste küsi- musest läheb ta targu mööda. Küll aga peab ta vajalikuks ja võimalikuks inimese teadlikumat vahekorde iseenesega ja oma ümbrusega ning püstitab seda- kaudu «kvaliteedimärgiga inim- vahekorde» loosungit. Mida me niisuguse menetluse kohta kuns- tis ka ei arvaks, publik läheb selle peegli- ja natuke ka kõver- peeglimänguga väga kiiresti kaasa. Teatritõlmutuste paljususest ka- sutab Süvalep nii kirjanikuna kui lavastajana neid, mis talle omased, küsimata, kui kõrgelt või madalalt neid kunstibörsil pa- rajasti hinnatakse. «Meeste ja naiste» ajakohasus ei ole kunsti- vahendites, vaid kuskil sügava- mal Teatris, etendusel tõuseb see aga otse pinnale, nähtavaks ja kuuldavaks kaasaelamiseks.

«Meestes ja naistes» ei ole pea- ega kõrvalosi. Kõrvalosi ei ole ka lavastuses, kõik roll- id kannavad, ning küllap seda- dagi asjaolu tasub tähele pan- na, kui püüame mõista, miks see mitmesuguste «dramatur- giliste» küsitavustega teatri-

õhtu nii tugevasti mõjule pää- seb. Näidendi ülemääraseks kippuv maht ei tule aga kõigi osade võrdsuse printsiibist ja praktikast, vaid tegevustiku ülekujutusest ja haralisusest ning muidugi ka lihtsalt sel- lest, et kõik tegelased on väga jutukad, kalduvad kergesti arutlema või siis kirjeldama- kujutama. Seda on Süvalepa näidendite puhul varemgi tä- hele pandud, seda on ette hei- detud: ju need inimesed siis ei saa teistsugused olla ning autoril puudub võim nende üle? Autojuht Uku Roo (J. Kiho) ei erine kuigivõrd raa- matuinimesest Ülo Arbist (K. Süvalep), kuigi algul tundub, et viimase rääkimistarve ja -varu on palju suurem. Mille- ni aga viib autori võimu puu- dumine, näitab kujukamalt Iia Äkke (K. Raid) rohkem kui kümme minutit kestev soolo näidendi finaali eel (nel- jas mängutund!). Värvikas küll, aga näidendi seisukohalt tarbetu, koormav. See, kuidas Süvalep kavalehel näidendi mahu suhtes tekkida ähvar- davaid pretensioone neutrali- seerib — kahe vaatusega piir- duva lisavariandi väljapakku- mine —, näitab omaltki poolt autori tugevat komöödiograa- finärvi. Et teise vaatuse järel äraminejad ei ole, ei tähenda veel sugugi, et näidendi füü- siline maht on paras. Küll aga kinnitab see lavastuse kom- munikaatiivsust ning näitleja- tööde huvitavust.

Mida tähendab segakomöö- dia, nagu näidendit-lavastust

kavalehel on iseloomustatud? Koos ja segamini on komöö- dia, draama ja melodraama. Kui täpsemini vaadata, muu- tub piit veelgi kirjumaks. Ott Rau (Aivar Tommingas) ja Iia Äke on mõlemad näiden- di komöödiapoolset, aga kui erinevad on seejuures nende komöödiad omavahel. Sekretär Oie Org (Malle Koost) läheb kergest komöödiast vahepeal tõsisesse näidendisse ja sealt edasi melodraamasse. Ometi püsib roll kenasti koos ning lavastuses ja on küllap M. Koosti huvitavamaid korda- minekuid viimastel aastatel. Näidendi laadikirevus asetab tegevuse osalistena võrdsed osatäitjad selgesti ebavõrdse- tesse olukordadesse. Ott Rau ja Lea Urb (M. Koidu) suht- ed lähevad läbi terve näiden- di, kirjutatud ja mängitud on kumbki aga hoopis erine- vas helistikus. Rau kuulub komöödiasse, Lea Urb aga hoo- pis teise, päris tõsisesse näiden- disse, kus kannatatakse ehtsaid kannatusi ja nutetakse ehtsaid pisaraid. Komöödia sees ja sellega segamini män- gitakse Ebe Roo (T. Porss), Uku Roo ja Ülo Arbi kolm- nurgas maha tõsine hinge- draama, milles ei puudu melo- draama elementid. Maitse ja maitsekuse seisukohalt võiks nagu kirjanikule (ja lavasta- jale, kelle võimuses oli ju teha kärpeid) mõndagi ette heita. Aga on selleks ikka küllalt alust, sest mäng ei katke, vaid läheb aina edasi? Lähtemater- jali eklektilisus on ilmne, kuid

vaieldamatu on ka lavastuses saavutatud süntees ja pidevus, ning selles ehk peaski näge- ma lavastaja kordaminekut, vähemasti selle ühte olulist komponenti.

Laval, vaatajate ees on «Mehed ja naised» aga mitte niivõrd lavastaja ja kunstni- ku (Esti Kittus) kui just näit- lejate kordaminekuna. Kõik osatäitmised on heal tasemel, ja kui mitte võrdselt mõjule- pääsevad, siis tuleb meeles pidada, et võrdsed ei ole juba võimalused, mida teos pakub. Nõnda tõusevadki lava ja saa- li suhtlemises rohkem esile komöödialikud rollid, küll mit- te iseenesest, vaid ikka tubli- de näitlejapanuste kaudu. Kõi- gepealt isehakanud kombus- miilit Iia Äke, K. Raidi näit- lejadebüüt «Vanemuise» laval, mis küllap paljudele vaataja- tele kauaks meelde jääb. Su- gugi mitte igapäevast koomi- list annet kinnitav roll, kuigi sisuliselt ehk kõige vaielda- vam terves lavastuses, sest ku- ju tõsine plaan jääb praegu täiesti või peaaegu täiesti lop- saka tüübikoomika ja ohtra naeru varju.

Näitleja pärisdebüüdiks ta- haks nimetada ka esimest hooaega mängiva A. Tommin- ga Ott Raud — nii intrigeeri- valt on rolli lahendatud. Ju- hataja, kes midagi ei juhata, kelle käes kõik muutub män- guks. Rau on lavastuse värs- keim, fantaasiat ergutavaim kuju, milleski nagu hugaraud- sepalikku traditsiooni jätkav oma paradokseleva filosoferi- mise ja paradoksaalse eluteh- nikaga. Sugugi mitte esma- värsked sõnad teatrist elus ja elust teatris hakkavad Rau suus ja rolli kaudu kõlama uudselt ning saavad intrigee- riva tähenduse.

Teised rollid ja osatäitjad üllatavad vähem, kuuluvad aga kõik kordalainute hulka. Ees- pool oli põgusalt juttu näiden- di laadikirevusest ning sellest, et mäng toimub siin küllaltki keeruliste, väliselt mõnevõrra nagu selgusetutegi reeglite järgi, millega laitmatu toime- tulemine ise on juba mõndagi väärt.

«Mehed ja naised» «Vane- muise» kontserdisaali laval on rahvalik etendus, naeruline ja südamluk, lõbus ja samal ajal tõsisepõhjaline. See meenutab neid ammuseid aegu, millal teater arvas, et õigustab oma olemasolu ka üksnes sellega, kui õpetab ja lõbustab. Lavas- tus pakub soodsaid kaasami- nekuvõimalusi üsna erinevale nõudlikkusele häälestatud vaatajate jaoks. Kui rollid on huvitavalt mängitud, kaota- vad paljud pretensioonid tä- henduse ja tähtsuse.

ÜLO TONTS

Kas sotsialistlikku võist- lust teatri loovtöötajate vahel on võimalik teoks teha, on eeldatavasti arutatud kõigis teatrites. Arutamist aga kaugemale pole jõutud ja seda enam-vähem järgmiste vastuargumentide mõjul:

On ju loometöö iseenesest pidev loominguline võistlus. Mida annavad isiklikud loom- ingukohustused? Näiteks hästi mängida osa, täiendada ennast lavakõnes, tõsta kutsemeister- likkust jne. Siin kattuksid need ja otsene tööalane kohustus. Näitleja või lavastaja võtaks sel juhul sotsialistlikkuse kohustus- seks selle, mida ta niikuini peab peaks selle, mida ta niikuini peab peaks päeva tegema, et ennast vormis hoida. Tulemuseks oleks oma igapäevaste ülesannete pärjamine pidulike sõnadega ja — kogu asi muutuks mõtte- tuks.

Kuidas kajastuks võistlus kol- lektiivi või näitleja erilases arengus? Seda viimast aga tu- leks pida peamiseks mõõdu- puuks igasugusele ettevõtmisele loomingulises töös.

Möödunud aasta detsembris toimus Leningradis üleiluline teatritöötajate konverents, kus põhimõtteliselt pandi alus teat- rite loovtöötajate sotsialistlikule võistlusele. Kuulati ära hulk et- tekandeid, arvamus, ka kahtli- si, märgiti kokkuvõtteks, et sot- sialistlik võistlus nii teatrite kui ka loovtöötajate vahel on saa- nud reaalsuseks. Kas ta aga muutub tähtsaks hoovaks loo-

SOTSIALISTLIK VÕISTLUS TEATRIS

HEINO TORGA

metöö edendamisel või jääb pa- berile, oleneb eelkõige meist endist. Arutati Kirovi-nim. Suu- re Ooperi- ja Balletiteatri juhti- vate solistide isiklikke loom- ingukohustusi. Nende algatuset hin- nati, kuid hoiatati ka, et muial ei muutuks see mehaaniliseks kordamiseks. Loovtöötajate — näitlejate ja näitejuhtide — ko- hustused ja võistlustingimused peaksid olema seotud praktiliste eesmärkidega. Võistluse vorme ei tohiks hakata välja mõtlema, vaid neid tuleb leida elust — igas teatris vastavalt oma olu- dele ja vajadustele. Ja kuigi tä- heldati, et kohati on isiklikud kohustused veel puudulikud ning mõnes mõttes naiivsed, kriipsu- tati alla idee progressiivsuse ja vajadust otsida uusi, teatrite va- jalikke võistluse vorme.

Teatrite sotsialistliku võistluse puhul räägiti peamiselt kahest kitsaskohast: arvestussüsteemist ja vajadusest võistlust diferent- seerida. Oli neid, kes nõudsid kogu arvestussüsteemi ülevõ- mist tootmiselt ideelis-kunstilise- le alusele. Käesoleval ajal arves- tatakse eelkõige külastusplaan- täitmist ja majandusnäitajaid. Teatri loometöö hindamiseks aga puudub süsteem. Kui siin võtta aluseks loomingusaavutused ja tunnustused, siis võib luhtuda, et meil valitseva hierarhia tõttu on pealinnas suured teatrid alati esi-

mased ja perifeeriateatrid vii- mased. Niisiis oleks ideelise ja loomingulise külje mõõtmiseks tarvis objektiivset hindamissüs- teemi, mis kujuneks võistluse põhinäitajaks. Kui see vastab võistluse tingimustele alles siis võetagu kõnesse külastusplaan, dotatsiooni kokkuvõtteid või üle- plaanilise kasum. Konverentsil rõhutati: omavahel peaksid võistluma enam-vähem võrdsed töötajad ja plaaniliste näit- ajatega teatrid.

Leningradis räägiti edasi mõeldes tahaks esitada mõned ettepanekud vaidlemiseks.

Kas ei peaks sotsialistliku võistluse üheks eesmärgiks ku- lunema loominguaktiivsuse suu- rendamine ja teatri sisemiste võimaluste otsimine, et olemas- olevatest kitsaskohtadest vaba- neda?

Tootmistehnilliste töötajate ja tsehhide vahel on sotsialistliku võistluse korraldamine kõige lihtsam. Tähtaegadest range kin- nipidamine, väljasõiduetendused lavadekoratsioonil, valguse ja heli kvaliteedi lähendamise stat- sionaari atenduste omale, deko-

ratsioonide vedu jne. nõuab mit- mesuguste tsehhide töötajate- lupukust, algatusvõimet ja fan- taasiat. See annabki rohkem võimalusi kõrgemate kohustuste võtmiseks ja omavaheliseks võistluseks.

Loovtöötajate puhul näib asi olevat keerulisem. Kui aga lähtuda eesmärgist üle saada kunstipuudujääkidest, peaks siingi leiduma üpris suuri või- malusi.

Julgen esitada mõningaid kaalutlusi eelkõige oma teatri praktikast ja kogemustest. Et igal pool on oma probleemid, pealegi eri hooaegadel isesu- gused, on edaspidine ainult üks võimalus, mitte aga ret- sept sotsialistliku võistluse el- lurakendamiseks. Hõlmata tu- leks järgmisi loometevõime külg- i:

repertuaari kujundamine; loomingulise noorsoo kasvata- mine ja teatri sisemine loo- minguline ühtlustumine; teat- ririprapaganda.

Vaadelgem neid probleeme lä- hemalt. Esiteks, repertuaar. See

peaks saama teatritöö loomingulise hindamise aluseks. Mitte ainult vastavus teatud nõuetele — klassika, tänapäevadramatur- gia, noorsoo — la lastendend — vaid repertuaaripildi kujunda- mine, selle huvitavus, isegi ota- matus ja võrdlus eelmiste hoo- aegadega. Edasi, teatripoolne esitus: mis selle repertuaariga tehtud on, kuidas ta vaataja et- te on toodud, miks just nii, na- gu on. Arvestama peaks tingima- la repertuaari vastavust truppi- sese loomingulise kasvu vajaa- dustele. Et ta oleks niisugune, mis aitaks näitlejal edasi arenda- da meisterlikkust, süvendada kunstitõekspidamisi.

Kui repertuaariga seotud probleemid, s. t. valik, esitus ja külastatavus, võrreldes eel- miste hooaegade, saaksid võistlusest kokkuvõtete tege- misel põhinäitajateks, siis muutuks võistlus ise loom- inguliseks, võtaks kaalu juurde ja annaks igale teatritele mitte ainult võimaluse, vaid ka va- jaduse organiseerida sisemis- sotsialistlikku võistlust neis tööloikudes, mis ühenduses repertuaari otsimise ja aruta- misega kollektiivis, lavastuste ettevalmistamisega, etenduste kunstilise ja tehnilise taseme- ga ning ka külastatavusega.

(Järg 12. lk.)

Kui lahkuvad festivali-
rahvast äratõimetav
TU-154 hakkas kõrgust
võtma, paistis külalislahke
Ašhabad vaid pika rohelise
tribuna pruunide toonide
taustal. Ühele poole jäid Kop-
petdagi tõusvad mäeharjad,
mis kadusid vinesse sealpool
Iraani piiri, teisele poole Ka-
rakumi tuhkhjashallid liivad.
Hästi oli näha elu toov sinine
tuiksoon, Karakumi kanal,
mis toob siia Amudarja veed.
9/10 Turkmeeniast on kõrb.

Ašhabadis üllatas Eesti ja-
hedast kevadest tulnud kõ-
vasti saabumispäeva +28°. Ent
see kuiv kuumus on sootuks
kergem taluda, isegi hilisem
+34° ei pannud kedagi kurt-
ma. Pole kahtlust, et võõrus-
tjad olid pakkunud filmipi-
dustusteks vastuvõetavaima
aastaaja. Päril suvi tõstvat
elavhõbedasamba ka var-
jus üle +45°, asfalttri-
bade kohal võivat aga
mõõta +70°. Siis kolletavad
puud ja pudenevad lehed.
See jäi nägemata, sest festi-
val sai varem otsa. Ent teine
asi, mis veelgi rohkem ülla-
tas, oli selle kõrbeserva linna
rohelus. Kõik festivalikülali-
sed kõnelesid oma muljetes
ja intervjuudes Ašhabadist
kui rohelisest aedlinnast. Kui
järele mõelda, on see loomu-
lik: palavast päikesest ikkab
inimene villu. Igatahes oskab
ašhabadlane hinnata puud.
Kapriisne on see pinnas, päi-
keses kuivab ta kõvaks kui
telliskivi, aga ta võib olla
helde, kui on vett. Imetled
piki alleede ääri ning muru-
platside ümber rajatud betoo-
nist, kraavitaoliste rentsli-
süsteemi kord avatavate, kord
suletavate siibritega. Otsiti
on need aeg-ajalt lahti ning
plataanid saavad juua. Istu-
tasid ühte parki puid ka festi-
valikülalised igast vabariigi-
st, igast stuudiost. Küllap
annavad kunagi ašhabadla-
stele varju ka eestlaste mul-
dapandud puud. Aastasadu
on Turkmeenias rikkus olnud
nende valduses, kellele kuu-
lusid allikad ja kaevud. Nen-
de pärast on võideldud, pee-
tud sõdu. Seetõttu tähendab
Karakumi kanal siin tõelist
maaõnnistust. Amudarja veed
on muutnud viljakaks sadu
tuhandeid hektareid pinnast.
On ehitatud veehoidlaid —
kunstlikke järvi, nende juur-
de on kerkinud suvilad, puh-
kekodud, spordibaasid. On
tõeks läinud turkmeeni vana-
sõna «Sünitab vesi, mitte
maa».

Kümme festivalipäeva näi-
sid Ašhabadi elurütmi mää-
ravat samaväärselt kui laulu-
peopäevade sagimised Tallin-
na oma. Pikad festivalikino-
de poole viivad alleed olid ehitud
sündmusekohaste embleemide
ja lippudega. Kõikjal võis
saada festivalile pühendatud
vimpelid, linkuid ning muid
suveniire. Hoolikat etteval-
mistust ning külalislahkust
võis tunda igal sammul
saabumispäevast ärasõiduni.
Külaliste käsutusse oli antud
vastavalmistatud moodne hotell
«Turist», kus kliimaatoritega
numbritoad, oma saal pressi-
konverentsideks, baar jne.
Ja kuigi festivalikino «Mir»
ja «Vatan» asusid veidi kau-
gel, tagasid kõigile sooviko-
hase sõidu mikrobussid, mis
enamasti kihutasid liikluskii-
ltsa kollaste «Žigulide» kii-
luvees kiiresti sinna kuhu
vaja. Nõnda hakkaski keema
XII filmifestivali katel. Sest
filmifestival ei tähenda üks-
nes võistlusekraani, mida jäl-
gib kaalukas žürii saalipime-
duses, vaid ikkagi samaaeg-
set filmipropaganda suurüri-
tust. Ja miks ka mitte, kui
kokku tuleb palju nii tõus-
vaid ja seniisid tähti, küll
noori, küll nooruslikke — ik-
ka veel. Ja Natalja Fatejeva,
Vija Artmane, Alla Demido-
va, Jelene Proklova, Niina
Maslova, Alla Larionova, La-
rissa Udovitšenko, Vjatšeslav
Tihonov, Jevgeni Matvejev,
Pjotr Glebov, Rolan Bökoy,
Stanislav Rostotski, Vytautas
Zalakevičius jpt. olid Ašhaba-

«Kentaureid» režissöör Vytautas Zalakevičius võtab vastu festivali
peaauhinna. Vasakul žürii esimees, kunstiteaduse doktor Vladimir
Baskakov.

HUSSEIN ALIKIERI foto

XII ÜLELIIDULINE FILMIFESTIVAL LÕPPENUD

Laste- ja noortefilmid

Laste- ja noortefilme oli
võistlusekraanil kaheksa, esi-
tatud seitsmest stuudiost.

Parima filmi eest antava
esimese preemia pälvis siin
«Turkmenfilmis» loodud
«RATSURÖÖV». Teist pree-
miat jagasid lastekomöödia
«KUTSIKAS NAPOLEON III»
(M. Gorki nim. stuudio) ja
«LJUBASA» (A. Dovženko
nim. stuudio).

Žürii eriauhinna sai näitle-
ja ANDREI ROSTOTSKI Ar-
kadi Gaidari osa täitmise eest
filmis «TAIGAIMPERAATO-
RI LÕPP» (M. Gorki nim.
stuudio).

Žürii teine eriauhind läks
režissöör V. MIHHAILOVALE
otsingute eest noore nõuko-
gude sportlase kasvatamise
kujutamisel filmis «RUÜTEL
VÜRSTILINNAST».

Kolmanda žürii eriauhinna
sai «SINU POEG» (Riia stuu-
dio) otsingute eest noore
sportlase eetilisel kujutami-
sel.

Žürii neljanda eriauhinna
vääris «TÄHERIKAS SUVI»
(«Armenfilm»), milles kujuta-
takse eri rahvusest laste sõp-
rust.

Dokumentaalfilmid

Žürii eripreemia pälvis epo-
pöa «SUUR ISAMAASODA»,
mis on valminud NSV Liidu
rahvakunstniku Roman Kar-
meni juhtimisel.

Esimest auhinda parima do-
kumentaalfilmi eest jagasid
«OTSIN VOISTLEJAT», milles
eesrindliku tööliste Gennadi
Bogomolovi kaudu osutatakse
tööviljakuse tõstmise võima-
lustele (Leningradi Dokumen-
taalfilmide Stuudio), ja «AVA-
RUSEST VÕLUTUD», mis kõ-
neleb lennunduse pioneerist
A. Siukovist (Gruusia Popu-
laarteauslike ja Dokumen-
taalfilmide Stuudio).

Pühapäevane Ašhabadi turq.

Teist preemiat jagasid «PA-
LESTIHLASED, NENDE OI-
GUS ELULE» (Dokumentaalfil-
mide Keskstuudio) ja «MA
ARMASTAN DIREKTORIT»
(Leedu filmistuudio).

Auhinna teema «Inimene
maal» sügava avamise eest sai
film «LUGU LEIVAST» (Uk-
raina Kroonika- ja Dokumen-
taalfilmide Stuudio).

Auhind meie kaasaegse ere-
da edasiandmise eest anti fil-
mile «MINU MAA — MINU
SAATUS» (Valgevene stuu-
dio).

Parimale operaatorile mää-
ratavat auhinda jagasid D.
SALIMOV ja V. POGOSJAN
filmi «eest «Kurgede stepp»
(Usbeki NSV Populaarteaus-
like ja Dokumentaalfilmide
Stuudio).

Populaarteauslikud filmid

Esimese auhinna vääriliseks
osutus «GENEETIKA JA
MEIE» (Populaarteauslike
Filmide Keskstuudio).

Teine preemia läks filmile
«LEEGITSEVA EKSPERI-
MENDI LUGU» («Lennauts-
film»).

Žürii diplomi väärilised VAH-
TANG MIKELADZE (filmi
«Edasi, kommunistid!» režis-
söör, Gruusia Dokumentaalfil-
mide Stuudio); VALERI
HOMENKO (filmi «Suur des-
sant» režissöör, Ida-Siberi
Kroonikastuudio); KAUG-
IDA KROONIKASTUUDIO
(filmi «Leonid Iljitš Brežnev
Kaug-Idas» eest); KAASANI
KROONIKASTUUDIO (maa-
elu kujutamise eest); RIIA
FILMISTUUDIO (publitsistli-
ku filmi eest «Naine, keda
oodatakse»); «TADŽIKFILM»
(filmi «Tööks kõlbmatu ilm»
eest); «ASERBAIDŽANFILM»
(ereda dünaamilise reportaaži
eest filmis «Dissonants»).

diskid need, keda varitsesid
autogrammikutid. Kõik suu-
sed keerlesid festivalipäevade
kuumas karussellis, sest kor-
raldajatel oli täpne pae-
vakava ning külalisi ooda-
ti siia ja sinna. Käisi-
me ka meie koos Leedu stuu-
dio, «Sojuzmultfilmi» ning
Poola külalisdelegatsiooniga
kohtumas rahandustehnikumi
õpilaste ja õpetajatega, olime
külaskäikidel ventilatoreid val-
mistavas «Ašneftmašis» ja
linnalähedases sovhoosis.
Kõikjal võeti külalisi lahkelt
vastu. M. Kalinini nim. sov-
hoosis kuulasime sõnavõtte
filmikunstist (hoolikalt oli
nõutud teatmeteostest välja
ka Eesti kohta leiduvat), mei-
le näidati niisutatavaid põlde.
kus kartul annab kaks saaki,
suuri aedu, kostitati aprikoos-
sipuude vilus aedmaasikate
ja kaamelipiimaga. Ent festi-
valipäevadesse mahtusid ka
ühised üritused. Huvitav oli
kohtumine Turkmeenia KP
Keskkomitee esimese sekre-
tari M. Gapuroviga, kes ku-
jukate näidetega avas oma
vabariigi arenguteid pärast
Suurt Oktoobrit. Kui enne
oskas Turkistanis lugeda
seitse inimest tuhandest, siis
nüüd on neil kuus kõrgkooli
ligi kolmekümne tuhande üli-
õpilasega... Vabariigi rikkus-
sed on puuvilli, Karakumis
peituv maagaas ja nafta.

Jõuline edasimineku hakkab
turkmeenias silma paljudel
aladel. Imetlust pälvis Ašha-
badi enda peaaegu täielik
üleehitamine pärast 6. ok-
toobri 1948. a. maavärinat,
mis 15–20 sek. jooksul muu-
tis linna varemehunnikuks.
Hukkus tuhandeid inimesi.
Tänane rohelusse mattuv Aš-
habad on üsna lõpuni uus,
moodne ja avar. Üks ilusa-
maid ehitisi on vabariikliku
raamatukogu hoone, mis püs-
titatud perspektiivtundega,
moodsa arhitektuuri vaimus.

Jõudsalt on arenenud fil-
mikunst. Turkmeenia filmi-
luku kuulub 60 mängufilmi
ja rohkem kui 500 dokumen-
taalteost. Stuudio, mis prae-
gu toodab kaks ekraaniteost
aastas, on rekonstrueerimisel.
Sisulist edasimeinekut näitab
see, et äsjasel festivalil pälvis
noorsoofilmi hulgast pea-
preemia «Turkmenfilmis» loo-
dud «Ratsu rõõvimine». See
ekraanitöö on tehtud seiklus-
filmi parimate traditsioonide
vaimus, täis kihutamist tulis-
tel ratsudel, mis nii väga näis
kõitvat sealseid vaatajaid.
Nähtavasti on turkmeeni
meeste kiindumus kihutava-
tesse hobustesse niisama põ-
line kui põlvest põlve kandu-
nud vaibapõimimisoskus
naistel. Esimest saime näha,
kui meid pühapäeval sõiduta-
si Ašhabadi hipodroomile rat-
savõistlusi vaatama. Kuulsad
ahhel-tekstiini tõugu hobused
on tõepoolest iludused ja võ-
lusid ära ka filmivaatajad.
Külaskäik vaibakudumisvab-
rikusse pani aga imetlema
mitte ainult turkmeenlannade
sõrmede nobedust, vaid ka
visadust ning kannatlikkust,
sest ühe keskmise suurusega
vaiba peale kulub ka kolmel
tegiäl mitu kuud.

Näha sai palju. Muljete
kangast astub eredalt esile
Ašhabadi turg. Milline rah-
vuslik koloriit, millised päi-
kesest põlenud näod lamba-
nahksete hiigelmütside all!
Ja turg ise! Näib et siin on
kõike — karvamütsist kaa-
melipojani, rääkimata vaipa-
de küllusest. Vaatepilt pakub
ise elamust: sellist välja ei
mõtle, peab lihtsalt nägema.
Iga sündmuse puhul võib
küsida, mida too andis. Ašha-
badis saime ülevaate 1978.
aasta filmiloomingu olulise-
matest teostest. Ent väiksem
polnud nõukogude kinemato-
graafia 60. aastapäevale pü-
hendatud ülevaatusel saadud
lisaväärtus — ulatuslik sisse-
vaade Turkmeenia majanduse
ja kultuuri tänapäeva, millest
tähtsaim on samuti sündinud
viimase 60 aasta jooksul.

ENDEL LINK

FILMIPANORAAM

Michelangelo Antonioni alus-
tas Hollywoodis filmi «Kannata-
da või surra» võtteid. Saladus-
kate on esialgu suur. Teatakse
vaid seda, et peaosas hakkab
mängima noore näitlejanna Mare
Jensen.

Oma uusima, televisiooni jaoks
tehtud filmi «Orkestriproov»
on režissöör Federico Fellini pü-
hendanud helilooja Nino Rotalle,
kellega ta on palju koos tööta-
nud. Välismaa ajakirjandusest
leidsime teate, et 1982. aasta
hooajal kavatseb Fellini tuua fil-
milinale New Yorgi Metropolitan
Opera Jakob Druckmaniga.

Lähemal ajal hakkab aga Fel-
lini väntama ulmefilmi «Naiste-
linn» Marcello Mastroianniga
peaosas. Finantseerivad Prantsu-
se ja Itaalia firmad. Võtteid alus-
tatakse Roomas Cinecittà stuu-
dios.

Bernardo Bertolucci lavastab
Itaalias filmi «Kuu» (La luna),
mille kangelaanaks on ameerika
ooperilauljatar, kes tuleb koos
pojaga tagasi Rooma, kus ta oli
õppinud laulmist. Peaosas on Jill
Clayburgh. Mängivad veel Lau-
ra Betti, Matthew Barry ja Fran-
co Citti.

Mulluse Cannes'i festivali võit-
ja, itaalia režissöör Ermanno
Olmi kavatseb teha filmi, mille
kangelaseks saab Lev Tolstoi.
Film ei tule biograafiline tradit-
sioonilises mõistes. Olmi kavat-
seb keskenduda tähelepanu kir-
janiku nendele eluperioodidele,
mil ta oli juba küps looja ja
mõtleva. Suurmeest kujutada on
ääretult raske, seda enam, et
Olmi ei ole harjunud ega taha
edaspidigi töötada kutseliste
näitlejatega. Seega tekib vajadus
otsida suure kirjanikuga
mitte ainult väliselt sarnanevat
esitajat, vaid ka niisugust, kes
suudaks edasi anda hingeelamus-
likke nüansse. «Ainult siis,» kin-
nitab režissöör, «kui esitaja on
hingeside tema välimusega, saab
ekraanil anda tõetruu portree
Tolstoltsile.» Olmi kavatseb ette
võtta reisi Nõukogude Liitu, et
«tajuda nende kohtade atmos-
fääri, kus elas ja lõi Lev Tolstoi.»

Inglise ajakiri «Films and Film-
ing» hindab eelmise aasta pari-
maks kodumaisele ekraanil linas-
tunud filmiks Woody Alleni psüh-
holoogilise teose «Interjöörid»
(«Interiors»). Välimastest filmi-
dest silmapaistvaimaks peeti Hal
Ashby «Kojutulekut» («Coming
Home»); parim režii, parim osa-
täitmine (John Voight), parim
stsenarium (Waldo Salt ja Ro-
bert C. Jones), parim montaaž
(Don Zimmerman). Niisama kõr-
gelt hinnati Steven Spielbergi
tööd «Kolmandat laadi lähedane
kohtumine» («Close Encounters
of the Third Kind»); Francois Tru-
faut' rollitäitmist, John Williamsi
muusikat ja heliefekte. Pari-
maks inglise filmiks tunnistas
Alan Parkeri «Kesköökspress»
(«Midnight Express»). Ridely
Scotti stsenariumi filmile «Kahe-
võitlus» tunnustati parimaks ek-
raniseeringuks. Joseph Conradi
novelli järgi lavastas selle Ge-
rald-Vaughan Hughes. Aasta
pettumuslikumaks filmiks peeti
Paul Mazursky «Vallalist naist»
(«An Unmarried Woman»).

Rootsi näitlejatar Liv Ullmann
viibis hiljuti USA-s, kus esines
Jean Cocteau «Inimhääles», mis
teatavasti on ülimalt raske näi-
lejatöö, sest publiku ees tuleb
tund aega viibida kahekesi üks-
nes telefoni kui ainsa rekvisiidi-
ga. Kuid lavastus pälvis USA-s
harva täheldatava edu. Publiku
soovil korrati tükki viis korda,
sellest hoolimata et piletihindad
olid soolased (100 dollarit päs-
se, sissetulek läks heategevusli-
kuks otstarbeks).

Enne USA-st lahkumist andis
Philadelphia Kaunite Kunstide
Akadeemia Liv Ullmannile dr.
honoris causa tiitli. Selle eest
täna üles näitlejatar: «Kui-
das kellelegi, kuid minule, kel
polnud võimalust lõpetada ühtegi
kooli, tähendab see ainitumist
väga palju.» Ajakirjanduse jaoks
valis Ullmann paljudest pidus-
tustel tehtud fotodest välja need,
kus ta on jäädvustatud Melpo-
mene või Euterpe taustal.

Ameerika produtsent J. E. Le-
vine valmistab ette filmi India
poliitikatelgeseest «Mahatma
Gandhi». Režissöör on Richard
Attenborough, peaosas hakkab
mängima Tony Hopkins.

Anthony Quinn (mäletame te-
da asjalastunud Itaalia mängu-
filmist «Bluff») hakkab etteval-
mistamisel olevas filmis kehas-
tama Pablo Picassot.

Arthur Miller kirjutab stse-
naariumi ameerika telefilmile
«Playing for Time», mille tege-
vus toimub fašistlikus koondus-
laagris.

Aldo Moro rõõvimine ja surm
on saanud teemaks filmile, mis
valmis Itaalia-Hispaania koos-
tööna. Teose pealkiri on «10 vil-
masti märtsipäeva». Režissöör on
seni vähetuntud Aldo Piccolo.

Eesti NSV rahvakunstnik Enn Põldroos kuulub sellesse põlvkonda, kellele sai osaks uuendada maalikunsti 1960. aastail ja jätkata alustatud 1970. aastail. N. Kormašovi, O. Subbi, E. Allsalu, I. Malini, O. Marani, H. Rooda, V. Ohaka jt. kõrval on E. Põldroos laiemalt tuntud nii maalijana, monumentaaltäie loojana, üldistusjõulise kunstikriitika kui ka Nõukogude Eesti kunsti ühe juhina.

Ehkki Kunstihoones 11.—29. maini toimunud näitusel oli esitatud tööd 1968. aastast alates, oli ekspositsioon korraldatud nii, et vaataja tajus kunsti loomingu selgelt kahte etappi (1968—1971; 1972 kuni tänapäevani). Traditsiooni trotsides tahaksin artikli alguses rõhutada näituse kunstilise kujundaja (O. Subbi) perfektset tööd. Näitusekujundus on omaette kunst, mida peame kõrgelt hindama.

E. Põldroosi loomingu oli tehtud range valik, esitatud olid ainult need teosed, mida autor pidas tähtsaks. Sageli on nii, et varasema perioodi tööd taanduvad hilisemate ees. Praegusjuhu võime veenduda, et 1968.—1971. aastate täiesed pole mitte ainult retrospektiiv, vaid omalaadne tähis meie maalikunsti arengus, mis on säilitanud oma avangardistliku osa.

Kunstniku arengukäiku jälgivad vaatlejad on tähele pannud järsku muutust, mis toimus tema loomingu 1971.—1972. a. paiku. Esmakordselt avanes uus kvaliteet selgelt Balti vabariikide kunstinäitusel Moskvast 1973. a., kus Põldroos oli eksponeerinud maalid «Suur pidu» (1973) ja «Uudised» (1973), nende kõrval Villem Grossi portree (1972) ja portreekompositsiooni «H. ja K. Valk» (1973). Eesti maalikunstis andsid Moskva kriitikud selle näituse põhjal kõrge hinnangu, rõhutades oskust viia maalikunst kontakti oma kaasajaga, igapäevaga. «E. Põldroosi vabalt ülesehitatud maalides», kirjutas V. Rakitin, «on kujutised sündinud nagu mitmevärvilised tuleleegid. Pidulikus värvintensiivsuses, temperament-ses pintsliöögis on tajutavad ajastu noored, energilised rütmid, emotsionaalse tõusu õhkkond. Ja kuigi maal oma mastaabilt läheneb pannole, lõhuvad tema piire impulsiivsus, kinematograafiline «impressionistlikkus»» (В. РАКИТИН. Цельность. Живопись народов СССР. М. 1977, стр. 170.)

Kunstnik on loobunud varasemas loomingu valitsenud raskepärast värvikäsitusest, suletud kompositsioonist, ta palett on muutunud säravaks, kiirgavaks. Endiselt huvitub Põldroos sügavama sotsiaalse alltekstiga temaatilisest maalist, kuid seda iseloomustab nüüd vabam käsitluslaad. Ka portree esineb teises kvaliteedis, maastiku- ja lillemaalitsingutes on avanenud uudeid võimalusi.

Selle murrangu mõistmiseks tuleb tagasi pöörduda 1960. aastate noore põlvkonna maalijate taotluste juurde. E. Põldroos astus kunstiellu (lõpetas ERKI 1958. a. maalijana) ülimalt põne-

«TAHAN MÕISTA MAAILMA...»

ENN PÕLDROOSI MAALID

IRINA SOLOMOKOVA

Enn Põldroos. «Tervitus võitjatele» [õil, 1979]

val ajal. Paari aasta vältel muutusid nii mõnedki seisukohad kunstiteoorias ja -praktikas, noorte kunstnike ees seisis erakordselt avarad võimalused eneseteostuseks, nõukogude kunsti edasiviimiseks. Noored maalijad töid kaasa oma ellusuhtumise, oma probleemid, maailmatunnetuse, üldistused, esitades neid avalikkusele uuendatud vormikönes. Meenuvad E. Põldroosi «Lüüriline poiss» (1964), samal näitusel iroonilise alltekstiga natüürmort «Kalaad, 34 kop. kilo» ja mõned muud tööd, mis tekitasid üldist elevust ja äratasid huvi kunstniku edasise käekäigu vastu.

Tõsisematest probleemidest tõstsid noored maalijad üles ühiskonna ja in-

diviidi suhete küsimuse, 1960-ndate aastate algul ja ka teisel poolel kerkisid teravalt päevakorra struktuuride uuemine, teistsuguse maalikeele, vormiköne avastamine. Oluliseks kujunes maalilise ruumiprobleem. Toimusid märgatavad nihked kunsti väljendusvahendites, tinglikkuse ja vormiüldistuse astmes, rakursside ning detailide kasutamise võimalustes. Nõukogude kunsti üheks iseloomulikuks jooneks sai pürgimise mõtestatud ja pingestatud monumentaalsusele, mis oli kutsunud väljendama ajastu paatost, ühiskonna edasiviivaid jõude. Sündis stiil, mis on saanud mõnevõrra ühekülse nimetuse «karm stiil». Selle näituse mitmed

jooned, näiteks monumentaalsusetaotlus, karm koloriit, iseloomustavad ka E. Põldroosi varasemat perioodi, ehkki omapärasel kujul; mõned neist joonetest, küll juba muutununa, on jäänud tema loomingu püsima (neid märkis ka B. Bernštein E. Põldroosi Moskva näituse (1978) katoloogis). Maailmatunnetus ilmneb kõnealuse kunstniku maalides isiksuste, emotsioonide ja nähtuste kontrastsetes võrdlustes; tema kunstistruktuur ja stiiliomapära avaldusid eelkõige temaatilises maalil.

Nii on «Sõmmaajas» (1969) vastandatud staatika ja dünaamika, kontrastsed on ka tonaalsused: rahulik külmhall kolmnurk kiilub teravalt valdivate ja žestikuleerivate inimfiguuride massi. Lahenduse on dikteerinud loominguine kavatsus ja selle teostamine. Kunstnik on ise öelnud, et oma maalides on ta tahtnud «vastandada inimlikku, liikuvat ja dünaamilist paigalseisu, külmusele, jäikusele, vastandada kalki ja jäist elavale ning liikuvale» (Enn Põldroos. Näituse katoloog. Tartu Riiklik Kunstimuuseum. 1976. Eessõna: T. Kuusik). Sageli esineb ruumi vormiva ning sisulist kavatsust kandva algelemendina geometrilise kujund, näiteks kolmnurk «Sõmmaajas», valge ruut «Allees», malelaua motiiv maalil «Unustatud linik». Põldroosile on omane isesuguste struktuurilementide kasutamine, näeme põlvkonnast, komponente mitmetest stiilist. Hea orienteerumine mineviku kultuuripärandis ja XX sajandi kunstimaailmas on andnud talle võimaluse assimileerida oma loominguüsteemis valmiskujundeid, mis uudses ajalises kontekstis kätkevad assotsiatilist tähendusrikkust («Sõjapögenikud»).

Kunstiliselt terviklikud on need maalid, milles Põldroos kujutab inimesi töökeskkonnas. Nii on maalile «Inimesed ja metall» (1968) omane tugev sisemine pinge, ka koloristlik lahendus rõhutab inimese loomulikkust sidet keskkonnaga. Seesama tunnetus valitseb kompositsioonis «Monteerijad» (1972), milles täheldame idee ja kunstilahenduse sujuvat terviklikkust. Inimese ja masina suhetes pole konflikti, positiiv-sena tajume inimese loovat osa tehismailma valitsemises («Suutsutund», 1974).

Varasema perioodi kokkuvõtteks võib pidada maali «Tagasitulek 1945. a.» (1969). Siin on kunstnik kasutanud monumentaalset, pateetilist keelt; teos on mitmeplaaniline ruumis ja ajas, heas mõttes sümbolne. Võrreldes «karmi stiili» klassikaliste näidetega, kus monumentaalsust rõhutati tegelaskujude rahuliku frontaalse paigutusega maali pinnal, tasakaalustatud struktuuriga, on Põldroos leidnud veenva lahenduse figuuride dünaamika ja pindade kontrastsusega. Kuid samal ajal lõi ta ka harmoonilisema, rahulikuma värvikäsitusega töid, milles väljapeetult on kasutatud lähedasi toone («Õo», 1968). Varasema perioodi koloristlik rangus, värvipindade karedus ja karmus olid kooskõlas nende ülesannetega, mida kunstnik oli endale võtnud, aga ka praegu mõjuvat need maalid ekspressiivsena ja terviklikuna.

E. Põldroos on edukalt viljelnud mitut žanri, kuid kõige lähedased on talle temaatiline maal ja portree. Teda huvitab eelkõige tänapäeva inimene

Georgi Markelovi, värske Eesti NSV teenelise kunstniku kolmas personaal-näitus Kunstisalongis hämmastas esimesel nägemisel kujude rohkusega. Üle neljakümne skulptuuri esitamine nii väiksel pinnal ei anna vaatajale mahti end üldpildist lahti rebida, et üksikteosesse pingsamalt süüvida ja neid üldistades uut tervikut saada. Mõne vähemolulise täiese väljajätmine oleks süvenenemat vaatamist soodustanud ning aidanud olulist kunstniku loomingu paremini eristada. Samas ei taha aga eitada kunstniku õigust eksponeerida oma viiekümneenda sünnipäeva puhul teokssaanud näitusel üle kahekümne aasta kestnud loomingu-teed võimalikult täielikult. Eks ole oma loomingu koosnägemine autorile endalegi niisama harv võimalus kui vaatajale.

Ajaliselt esimene teos ekspositsioonis pärineb 1957. aastast, loodud seega aasta pärast Kunstiinstituudi lõpetamist. Tollest ajast peale on Markelov esinenud kõigil kevad- ja sügisnäitusel, olles üks töötahtelisemaid ja viljakamaid skulptoreid nii oma põlvkonnas kui ka Nõukogude Eesti skulptuuri üldpildis. Tema loomingu kuulub tähelepanuväärne koht neljateistkümnest kujust koosnevale sarjale «Ei ial sõda», mille ainukordne koosesitamine toimus 1975. a. Kiek in de Kökis. Praegu on mainitud sarjast välja pandud kolm täiest, millest «Leina» (1965) tahaksin tõsta esile teistest rohkem. «Leinas» on skulptor suutnud õnnestunult ühendada nii portreealise lahenduse kui ka sisulise sümbolika. Võibolla tõesti ei sobinuks käesoleva ekspositsiooni üldmujesse «Blokaad»

Georgi Markelov. Väino Tõnissoni portree [puu, 1959]

Kõnesolev näitus märkis ühtlasi esimest suuremat tähtpäeva kujuri elus: 29. mail sai Georgi Markelov 50-aastaseks

(1967), kuid selle puudumisest on siiski natuke kahju, sest pean teost eelnevatat sarja parimaks. Tahaksin veel märkida seda, et sarjaga «Ei ial sõda» on Markelov jätnud omalaadse jälje meie kunsti: on ta ju praegu ainuke kindlalt plaanitud skulptuurisarjade looja. Kogu sarja iseloomustab konkreetse missiooni tunne, väljendatud raskepärase ekspressiivsusega, mis eesti nüüdis-skulptuuris harv nähtus. Ekspressiivsust on jätkunud ka 70. aastail loodud «Maskidesse», mis väljendavad kunstniku raskevõitu huumoritunnet. Loominguile huvi järjepidevus on Markelovile üldse omane, võitis ta ju üldise tunnustuse «Lenina» loojana. Igäl aastal on kujur suutnud Nõukogude riigi rajaja portreegaleriesse lisada uue teose, kokku kuulub tema «Lenina»-sari üle kahekümne täiese.

Enamik Markelovi teoseid ongi puust, vahest kõige inimlikkumast, soojemast skulptuurimaterjalist. Eelistan ta ainult metsapuid. Harva näeme tema loomingu mõne teise materjali kasutamist. Kartmata vaeva puu töötlemisel ja tunnetades samas puu plastiliste võimaluste ainukordsust, on ta viimasel ajal loobunud selgest, kompaktest vormist ja võtnud omaks detailirikkama käsitluslaadi. Täiesed nagu suuremõõtmeline «Tamm» (1978), «Lilled» (1979), «Liblika lend» (1979), osutavad kunstniku püüet anda loodusliku materjali kaudu edasi loodusmotive, looduse hingust. Juba 1974. a. alustatud «Lindudes» näeme skulptori huvi õhulisema, dünaamilisema loome-laadi vastu. See laad ja ainevaldkond paistavad praegu teda vägagi inustat-

oma keerulistes suhetes pidevalt muutuva keskkonnaga.

E. Põldroosi maalidele on omased nii sisu kui ka kunstistruktuuride mitmeplaanilisus, kujundlik ja koloristlik väljendusrikkus, samuti autori kavatsusest lähtuv tõlgenduslik projektsioon, mis annab tõe vaataja fantaasialennule, pakkudes mitmeid tõlgendusvariante ja kaasamõtlemisvõimalusi. Tema maalidest saavad elamuse vaatavad, kes ei oota, et kunstiteos iseenesest ammendaks kõik temas peituvad mõtted või annaks tekkivatele küsimustele üheselt mõistetava vastuse.

Vaataja ja kunstiteose kontakti seisukohalt on oluline teose idee või probleemi lahenduse esteetiline mõjujõud. Kuid juhtub sedagi, et esialgselt ideest, väärtuslikust kavatsusest ei kasva vaatajat erutavat taie. Võib-olla ka seetõttu, et kõik ideed ei allu maalikunsti väljendusvahenditele. Kunstniku kõiki hoiakuid ei saa absolutiseerida, sest ka need sõltuvad loomingulistest ülesannetest ja modifitseeruvad neile vastavalt.

Kontrastsete jõudude kokkupõrgete kujutamiseks on Põldroos valinud spetsiifilise maali keele; siin on olulised tihedalt läbimaalitud pinnad, kontuuride liikuvus, lokaalsete värvipindade kontrastsus. «Sõmaaja» diskussioon, tormiline mõttevahetus on edasi antud keerlevas rütmis, rahutult liikuvate figuuridega. «Sõnas» sümboliseerib inertseid jõude raske tala meeste pea kohal.

Figuraalkompositsioonides kasutab Põldroos talle tunnuslikku ülesehitust, mis on võrreldav teatri misansteenidega. Hoolega on kaalutud tegelaste paigutust. Osa tegelasi on reljeefelt iseloomustatud, teisi kujutab ta massina, ühtsusena; osa tegelasi kerkib isiksustena esile rahvahulga taustal, sest neil on rõhutatult individuaalsed tunnused (näiteks parempoolne trio maalis «Sõnas», kolm meest maalis «Inimesed ja metall» või ajalehte luguv noormees ja tormav neiu «Uudistes»).

Olulise koha Põldroosi loomingus 60.—70. aastate vahetusel hõivab aktiivne. See on vaba idealiseerivast käsitlusest, leidlik ja varieeruv kompositsioonilistest lahendustest, ei puudu ka rõhutatud erootika. Kõige kaunimaks kompositsiooniks pean «Kolme tüdrukut» (1972), mille omapärane ruumi- ja valguselahendus süvendavad veelgi teose hingestatust ja võlu.

Kunstnik on ise märkinud, et aastail 1972—1973 toimunud muutuste üks väliseid põhjusi oli lähedase kolleegi Olev Subbi eeskujul. «Kõige suurema tähtsusega polnud mulle mitte niivõrd tema looming, kuivõrd tema hoiak: see kutsus mind süvenema Tartu «Pallase» koolkonna maalilis-koloristlikku traditsiooni, mis on nõnda tähtis eesti kunstile.» (Эин Иоханнесович Пылдроос. Каталог выставки. М. 1978. Б. Бершштейн. Вмesto предисловия — краткая беседа критика с автором.)

Seega võime E. Põldroosi loomingus teoksksaanud radikaalset ümberkujunemist siduda «Pallase» maalikoolkonna

Enn Põldroos. «Kaksikportree» (õli, 1978)

Enn Põldroos. «Autoportree Sao Sanitos» (õli, 1978)

Enn Põldroos. «Õõ» (õli, 1968)

traditsioonide taasavastamisega. See on esile kutsunud nihkeid kujundiloo- gikas, värvigammas ja stiilis. Kuid eeldused peitusid Põldroosi endagi varasemas loomingus (näiteks M. Summataveti portree, 1969). Uusi elemente on ka «Tagasitulekus», milles kontrastipõhimõte on omandanud erilise teravuse ning selgunud uued koloristlikud taotlused. Samuti sisaldab maal «Õõ» koloristlikke suundumusi ja leide, mis osutavad uue etapi tunnusjoontele, muu hulgas on sellele maalile omased tundeline lüürilisus ja pehmus, mis kunstniku varasemas loomingus olid harvad nähtused. Nende kõrval on plahvatuslikult värvirõõmsal «Buketil» (1971) otse programmiline tähendus.

E. Põldroosi loomingu intellektuaalsus, ratsionaalne konstruktiivsus ei ole vastuolus tema impulsiivse, temperamentse naturiga. Tema viimaste aastate töodes avalduv vahetu emotsionaalsus ja lüüriline tonaalsus nii kompositsioonides, maastikes kui ka portreedes.

«Perekond pargis» (1973) ja «Uudised» (1973) on juba uudes käsitluslaadis tööd. Kontrastipõhimõte tuleb ilmsiks nüüd peamiselt värv kaudu: värvikäsitlus muutub läbipaistvaks, tugevneb värviekspressioon, andes maad nüanssidele, mis sulavad üksteisesse, luues liikuvat, pulseerivat, dünaamilist värviruumi.

Erilist huvi äratavad E. Põldroosi portreed: tal on õnnestunud jäädvustada oma modelle muutumises, ajavoolus, võiks öelda, need on sisemonoloogiga portreed. Portreeterides lähedasi, hästi tuntud inimesi, püüab ta esile tuua modelli põhijooni, mis on omased ka kunstnikule endale: loomingulist pinget, sisemist kontsentreerumist, vaimujõudu. Ühes ja samas portrees avanevad mitmed tahud («Autoportree poolavatud uksega», 1972), mitmeplaaniliste tagamaadega on seesmiselt rahutu Villem Grossi portree (1972), värvierk ja salapärase «Meeli» (1972). Vahetu emotsionaalsus ja lüürilis-intiimne suhtumine on iseloomulikud mitmelegi paremale tööle («H. ja K. Valk», «Jaan Rääts», «Kahvatu tüdruk»). Teraviklik ja karakteritihed on Jüri Järveti portree (1977).

Viimaste aastate loomingus võib tähele panna kunstniku taotlust edasi anda inimese ja looduse suhete harmooniat; varem talle see omane ei olnud. Ent Põldroos jääb Põldroosiks ka siin. Kui N. Kor- mašovi või O. Subbi maalides kõlavad põhilisena isiksuse terviklikkuse jaatamine, ümbritseva maailma harmooniline tunnetus, aktsent on ideaalil, siis Põldroosi puhul paistab silma pidev muutlikkuse ja dissonantside tunnetus. Sageli vastandab ta hetkemulje milleleki püsivale. Seetõttu püüdleb ta siin uudes stiili- ja faktuurivariandis ekspressiooni poole, mis mõnedes maalides omandab paradoksaalse ja iroonilise allteksti, näiteks groteskselt teravdatud «Hüppes» (1977), mille mitmetahenduslikku sisu saab mõista vaid väga konkreetselt tajutavas kultuuriloolises kontekstis. Harmooniataotlus ei vii alati soovitud tulemuseni, teinekord jääb sümbolne probleemiasetus ebamääraseks, otsingud tulemusteta, nii mõnigi kord tuleb esile maalilis-struktuurne amorfsus.

(Järg 13. lk.)

ÕNNITLEME

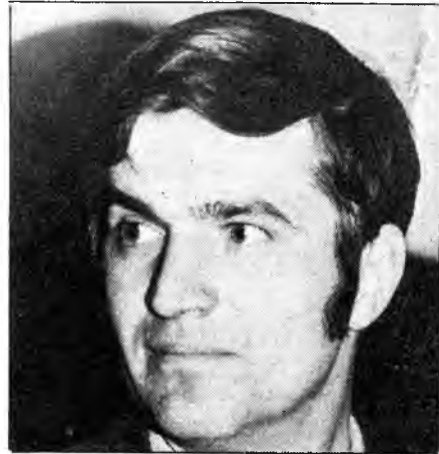
KRISTJAN RAUA

NIM. AASTAPREEMIA

LAUREAATE

ANU RAUD
vaiba «Kodutuled» (1978) eest

OLO ÖUN
1978. a. loodud kultuuritegelaste portreeskulptuuride eest (Tiit Pääsu- kese, Kaljo Põllu ja Voldemar Panso portree)

EVALD OKAS
maali «Linn ja kunstnik» (1978) eest

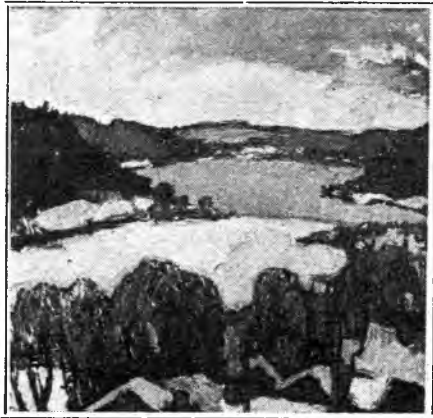
LEO ROHLIN
keraamilise dekoratiivpannoo eest Eesti NSV Ministrite Nõukogu juhtiva kaadri täiendustinstituudi fassaadi (1978)

vat. Rõhutada tuleb ka sümbolise allteksti järjekindlat rakendamist. Üldse paistab sümbolikalambes Markelovi loomingust silma; seda näeb ohtralt ka tema varasemates töodes, nagu «Tuul» (1965), «Puhkus» (1966), «Aja- ring» (1972), sarja «Ei ial sõda» teoste enamikus. «Puhkust», milles puidule endale on jäetud kanda niisama suur osa kui skulptori loodud visioonile, tahaksin eriti nimetada.

Silmapaistva osa oma loomingust on juubilar andnud portreeplastika val- las. Siin avanevad selgelt tema skulp- torianne, terav jäljimisoskus ja ka- rakterite loomise võime. Markelovi loomingut tippudena nimetagem mitut portreed läbi kahe aastakümne: 1974. aastast pärinev V. I. Lenini portree (mida peeti meie kõrgeima Kunstiaut- tasu, Kristjan Raua nim. preemia vää- riliseks), kunstnik V. Tõnissoni portree (1959), «Põisi pea» (1960), kunstnik V. Vare portree (1960), «Ema» (1960), «Tütarlapse portree» (1969), Martti Soosaare portree (1978). Paremini on tal õnnestunud lähedaste inimeste, kaaskunstnike ja tuttavate kujutami- ne. Oma osa mängivad üldistus, kom- paktsus kunstilise kavatsusena, aga ka puidu kui materjali ilu rõhutamine: kord poleerib ta seda, kord jätab kare- dapinnaliseks. Kujutatavate indivi- duaalsus ilma emotsionaalsust rõhuta- mata, väljendusviisi siirus ja otsekohe- sus ongi Markelovi portreeloomingu paremiku iseloomulikud jooned.

Lydia Nirk-Soosaare väikeaarvuline väljapanek Kunstisalongi uuemas osas tekitab kunstipublikus rõõmsa elevuse,

mida suurendas üllatusevõlu. Kunst- nik, kes 1936. a. lõpetas «Pallase» A. Vabbe õpilasena ja tänaseks jõud- nud juba ületada 70. aasta tähtse ning seni meie kunstielus olnud rohkem kõrvalseisja kui kaasalööja, on koosta-

Lydia Nirk-Soosaar. «Viljandi maastik» (õli, 1978)

nud oma teostest väga meeldiva ja tervikliku ekspositsiooni. Teadmatus tema loomingu suhtes on loomulik, sest need harvad esinemised üksiktes- tega, mis pärast sõda toimusid, ei ole endast jättnud mõjuvat jälge. Ka on L. Nirk-Soosaar ise maininud, et ta on aastail 1945—1965 tegelnud roh- kem oma perega ja alles nüüd, vii- masel aastakümnel jälle tõsiselt pintslil ja värvid kätte võtnud. Kunstniku va- rasemasse loomingusse aitab selgust

tuva lopsakalt maalitud, tumepruunis koloriidis «Päevalilled», üks tema dip- lomitööd. Hilisem looming on muutun- nud järjest heledamaks ja helgemaks. L. Nirk-Soosaar näitab, hoolimata kät- tejõudnud elusügisest, oma maalides vägagi nooruslikku ja kevadist nagu. Tema inimlikes vormides teoseid läbib mediteeriv loodusevaatlus, mille tule- mus on kantud maalidele ühesuguse hooga käekirjaga. Vaid väiksed tooni- vahed märgivad suurte, võimsate puu- tüvedega täidetud maastikupiltides eri aastaaegu. Kõigis tema maalides tun- neb vaataja ära koolitatud käe, kuid samas täheldab ka täiesti vaba, spon- taanset maailmanägemist. Kool ja selle ettekirjutised ning tabud on jäänud kaugele seljataha. Inimene ühineb oma tegemistes loodusega loomulikult, kui- gi tema osa selle võimsuse ja suuruse kõrval on väike. Lisaks maastikupil- tidele, mis näitavad kunstniku siirast kiindumust kodumaisesse loodusesse, näeme emotsionaalseid lillemaale. Lilli, mis toovad tubasesse ellu välismaailma rõõme, jäädvustab ta meeleolukas värs- kuses.

L. Nirk-Soosaare väike, nauditav ekspositsioon tekitas meeldivaid mul- jeid ja pani mõneleki asjale meie kuns- tis teistmoodi vaatama. Adušin veel kord, et vahetu ja värske maailmanä- gemise võlu kunstis sõltub looja tun- deujõust, elutarkusest, isiksuse võlusest.

TIINA PIKAMÄE

Niisil, pole tähtis mitte ainult raskustega toime tulla, vaid ka neid kergusega ületada...

F. Busoni

Oma viimasel avalikul esinemisel 21. aprillil 1977 esitas Eugen Kelder «Estonia» kontserdisaalis koos ERSO-ga N. Järvi juhatusel kaks maailma klaveriliteratuuri silmapaistvat teost — Tšaikovski Klaverikontserti nr. 1 b-moll ja Rahmaninovi Klaverikontserti nr. 3 d-moll. Selle kontserdiga tähistas meie esipianist poolteise aastase hilinemisega tegelikult oma 50. sünnipäeva. See jäigi tema viimaseks esinemiseks kontserdilaval...

Ei ole enam Eugen Keldrit. Tema tee lõppes järsku ja traagiliselt. Pingeline sisevõitlus katkes siis, kui kõik tundus tegelikult alles alguseks, kui loominguline tahe pärast pikemat allasurutust endale eluvaldust leidmas oli, varuks unistused, lootused, kavatsused. Jäid mängimata nii Mozarti «Krönungskonzert» kui ka Prokofjevi V klaverikontsert, Beethoveni Sonaat op. 110 ja veel palju muud.

Milles peitus siis see erakordsus, mis tõstis Eugen Keldri meie pianistide esiritta ja mis andis tema pianismile erilise võlu? Alustaksime repertuaarist. Interpreedi repertuaar on teatavas mõttes tema visiitkaart: selles avalduvad tema kalduvused, maitse, kunstitöökspidamised, ja kui soovite, tema kunstimeisterlikkus. Et E. Kelder oli pianist, kes armastas rohkem viimistleda õpitut kui omandada uut, siis polnud tema repertuaari ulatus eriti suur. Vähem kui kahekümneaastase kontserditegevuse kohta polegi küll seda nii vähe. Toogem selle tema avalike esinemiste kavade põhjal:

Bach. Prelüüd ja fuuga a-moll WTK I. — Händel. Clacona G-duur. Süit F-duur. — Mozart. Sonaat nr. 7 C-duur. — Schumann. Karneval. — Liszt. Consolations E-duur. E-duur ja Des-duur; Nokturn nr. 3 A-duur; Etüüd f-moll (transsedent); Sonaat h-moll. — Verdi. — Liszt. Parafraas ooperi «Rigoletto» teemadel. — Chopin. Etüüdid op. 10 nr. 11, op. 10 nr. 12, op. 10 nr. 4, op. 25 nr. 5, op. 25 nr. 8, op. 25 nr. 10; Nokturn F-duur op. 15 nr. 1; Polonees A-duur op. 53. — Balakirev. «Islamei». — Rahmaninov. Etüüdpilt op. 39 nr. 8; Prelüüdid cis-moll, Es-duur, B-duur, g-moll. — Skrjabin. Polonees B-moll op. 21. 5 prelüüdi op. 16. — E. Kapp. Variatsioonid Glinka teemal. — A. Lemba. Sonaat nr. 1. — M. Saar. 3 pala op. 19.

KLAVERIKONTSERDID

Vivaldi — Bach. Kontsert neli klaverile a-moll. — Mozart. Klaverikontsert A.

PIANISTLIKKE MEDITATSIOONE TEEMAL EUGEN KELDER

duur KV 414. Klaverikontsert F-duur KV 459. Liszt. Klaverikontsert nr. 1 Es-duur. Tšaikovski. Klaverikontsert nr. 1 b-moll. Rahmaninov. Klaverikontsert nr. 3 d-moll. Iga instrumendi käsitsusel tuleb ilmselt esimesele kohale seada tema täiuslikku valdamist, seda, mida laias laastus

EUGEN KELDER

nimetatakse tehnikaks. Elitada tehnikat pole võimalik — see tähendaks elitada virtuositeeti üldse (virtus (lad.) julgus, vaprus). Tehnika tähtsust võivad alahinnata vaid need pianistid, kes seda ise täiuslikult ei valda. «Soovides ületada virtuosit, tuleb enne selleks saada» on öelnud Ferruccio Busoni. Pole olemas nn. puhast muusikat ilma oskusest, võime- teta seda realiseerida. Valem «talent + töö» kehtib nagu mujal nii siingi. Kõrgem pianism seab endale uue valem: tehnik + isiksus. See on Interpreet, looja ja teose kaasautor, kelles kristalliseeruvad inimese kõik vaimuomadused, kes allutab endale nii intellekti kui ka indiviidi. Ta on teistest suurem selle tõttu, et ta on individuaalne, aga mitte selle tõttu, et on originaalne või uudne. «Maha individualism, tere tulemast individualism!» (H. Neuhaus).

Individuaalsus aga ei saa enam olla ei «tavalline» ega «vanamoodne». Ta on kas suurem või väiksem. Selle määravad tema sisemine jõud, suunitus ja väljendusvahendite valdamise vabadus, emotsionaalne ja ratsionaalne omavaheline tasakaal. Igasugune enesepiiramine vaid vormib, ilmestab seda, ning teeb selle kordumatuks. Pole olemas Interpreete-«kõikesõ- jaid»: süvenenud vaatlusel võib veenduda ikka nende individuaalse eripära rõhuasetuses. Oluline on vaid leida see ise-

enda jaoks — selles peitub iga üksiku jõud. Tehniliste väljendusvahendite piiramatut kasutamist pole kunagi võimalik: ainult see, kes oskab teha enda jaoks valiku, saab Meisteriks. Õppipoisile piisab sellestki, kui ta otsib võtteid, mida pole enne teda kasutatud. Vahetult leiabki ja tahab siis Meisteri kuuba endale selga tõmmata. Alles nüüd saab aru (kui saab!), et talie

pingelisematel kohtadel säilitas oma üleoleku. Ta valitses teose kogu faktuuri, armastas välja tuua üksikuid detaile, leida huvitavaid alahääli (mida demonstreeris ka õpilastele, olles õnnelik oma leidude üle), kuid ei pannud kunagi oma viimast välja, ikka

FOTO EUGEN KELDRI VIIMASELT AVALIKULT ESINEMISELT 21. APRILLIL 1977. DIRIGENDIPULDIS NEEME JÄRVI.

see ei sobi. Ja jääbki õppipoisiks! Muusikaline individuaalsus tähendab siin eelkõige kõlalist individuaalsust, teistsiti pole muusikas võimalik ennast väljendada. Töö kõlaga on tehnilise üleoleku ja vabaduse alus. Järelikult on see olulisim valdkond tehnikas üldse. Ja ikkagi vahend, aga mitte eesmärk! Niisama nagu rütmgi. Nii üks kui ka teine on allutatud individuaalse tahte väljendusele, kunstilisele kujundile ja vormi arhitektoonikale. See on Tervik, kordumatu oma individuaalse käsitluse kõrgis nüanssides, orgaaniline ühendus muusika vahendajaga ja tema looja vahel. See on Interpreet, kes esitab ja kritiseerib, kes kahtleb ja petub esitatavas hingepõhjana. Aga oma elu parimatel hetkedel kasvab ta oma armastatud muusikaga kokku niivõrd, et tunneb selle olevat kui iseenda sünnitatu, valab rõõmuisaraid selle suure ja tundmatu ees, mille on avanud talle Äratundmine.

E. Keldri mängu üks iseloomulikemaid jooni oli suurte sisemiste pingevahetustega opereerimine välise tagasihoidluse ja üldise vormilise ülesehituse piires. Seejuures toimus see äärmiselt kontsentreeritult ja samal ajal suure vabadusega. Teda kuulates jäi alati mulje, et ta ka kõige

jättis ta mängu mulje, et lagi on veel kaugel. Siit tulenes ka tema interpretatsioonile omane klassikaline selgus ja tasakaalustatus. Armastades tegelikult nn. romantilise stiili suurt pianismi, oli ta naturaalselt ja enesväljenduse laadilt rohkem klassik. Tundub, et see andiski tema interpretatsioonile selle diskreetsuse, väljapeetuse ja vormisulguse, mis põhjustas nii mitmeski arvustajas tema mängu väär- timõistmist, «kus jäi vajaka seesmisest pingest, tõelistest romantilistest tundepuhanguist». Ei ole tehnika olnud kellelegi ilurätiku eest, mida pruugib vaid enne esinemist rinnataskusse torgata! See, mis kõrvalt vaatajale tundub kergusena, tähendab interpreedile eelkõige visa ja lakamatut tööd enesetäiendamisel. Meenub, kuidas E. Kelder nimetas Chopini etüüde, mille kallal ta aastaid pidevalt oli töötanud, esinemisel «äärmiselt salakavalaks». E. Kelder oli fanaatilise töövõimega pianist, kellele igapäevane töö oli kujunenud sise-

miseks tarviduseks, mis sundis teda leidma harjutamisvõimalusi ka kõige raskemates olukordades. Kokkupuude oma instrumendiga oli paratamatult tarvilik, mis ei preteendunud ei välisele kuulsusele ega kõrgetele aunime- tustele, vaid oli endastmõistetav eluvajadus, millele ta ei suutnud elada. Ja miks pole siiski E. Keldrit küllalt vääriliselt hinnatud meie muusika- elus? Ilmselt tuleb ka siin otsida põhjust meie suhtumisest oma klassikalise heliloomin- gusse: meil puudub äratund- mine oma tõelistest väärtus- test. Liiga vähe usaldame oma puhast ja moevooludest rik- kumata muusikalise maitse instinkti, mis lubaks kõige otsekohesemalt hinnata ise oma kultuuriväärtusi, ikka ootame tunnustust väljast- poolt. Kas pole see mitte üks meie kultuurilise jõuetuse tunnuseid? Meie traagika seisneb selles, et evides kõr- getasemelist muusikakultuuri, ei oska me seda ise tarbida, s. t. ei vaja seda. Mille muu- ga seletada, et E. Keldri män- gust pole säilinud peaaegu mitte midagi? Kolm Chopini etüüdi, üks Mozarti ja üks A. Lemba sonaat Eesti Raadio põhifondis ning lisaks paar heliplaati on vähe, et säilitada tulevõlvadele pianistliku meisterlikkuse üht etaloni, kelleks oli kahtlemata E. Kel- der. Meenub tema viimane, unustamatu kontsert Rahma- ninovi III klaverikontserdiga, mille järel N. Järvi vaimusta- tuks tunnistas: «Ta on ju meie pianist number üks!» Lisame omalt poolt: oli. Karm saatuse käsi oli tema vastu hoolima- tu. Ehk korvab seda E. Keld- ri säilinud materjalide, linti- de jms. kogumine, sest seni polnud tema nimi meie Teatri- ja Muusikamuuseumi fon- di nimekirja veel jõudnud! Kui kunagi ollakse nii kau- gel, et meil ka interpreetide- instrumentalistide kohta lühi- monograafiad koos loomingu- stiili põhialuste analüüsiga ilmuma hakkavad (nagu seni olnud vaid lauljate puhul), siis on tulevastel uurijatel kindlasti suuri raskusi Eugen Keldriga, sest ega ka ENE sellist pianisti tunne. Seni võime vaid tänada õnnelikku juhust, et on säilinud E. Keldri viimase kontserdi heli- ülesvõte, kus kõlas maailma kontserdiliteratuuri üks kõi- ge raskemaid teoseid, Rahma- ninovi III kontsert. Tõenäoliselt jääb see meie pianistide põlv- konna ajalooks täiesti pretse- dendituks sündmuseks, mis- tõttu tahaksin loota seda heli- plaadile salvestatuna ilmu- vat samasuguse enesestmõis- tetavusega kui tõsiasja, et meil oli niisugune pianist na- gu Eugen Kelder.

VARDO RUMESSEN

7.—9. maini toimus Tšehhi- maal Orlice-äärses Usti linna- keses juba XXI viiuldajate konkurss lastele, mis kannab tšehhi viiulivirtuosi Jaroslav Kociani nime.

Esimene niisugune võistlus peeti 1965. aastal, algul oma maa lastele, alates 1967. aastast aga ka teiste maade noor- te viiuldajate osavõtul. Samal aastal osalesid konkursil es- makordselt Tallinna Muusika- keskkooli õpilased. Konkurss toimub kahes voorus ja neljas vanuserühmas: I — kuni 10-a., II — 12-a., III — 14-a. ja IV — 16-a. I voorus tuleb osavõt- jail mängida tšehhi helilooja kohustuslik pala vastavalt va- nuserühmale. See esitatakse sirmi taga, nii et žürii ei näe mängijat. Hinnatakse 25 palli süsteemis; kohustusliku pala järel antakse hinded ära iga nelja esineja järel, II voorus iga mängija järel. Tulemus on objektiivne, sest arutelu järg- neb alles pärast hinnete kok- kuvõttu. Konkursi žürii koos- neb eranditult tšehhi viiuli- pedagoogidest.

Tallinna Muusikakeskkooli

LASTE VIILIKONKURSILT TŠEHHIMAAL

tänavune võistkond oli 2-liik- meline: Jaan Alavere (III kl.) ja Arvo Leibur (VIII kl.), kaa- sas klaverisaatjana Riina Ger- retz ning viiulipedagoog Aino Riikjärv. J. Alavere osales esimeses vanuserühmas, A. Leibur neljandas.

Kohale jõudsimme 5. mai hilisõhtul, nii et tutvumiseks uue keskkonnaga jäi parasja- gu üks päev. Konkurss sai teoks linna teatrisaalis. Proo- ve seal ei võimaldata, võistle- ja peab kohanema nii sirmi kui saali akustikaga otse esi- nemisel. Proovideks anti ruu- mid kaunis muusikakeskkooli- lis, mis kannab samuti Jaros- lav Kociani nime.

Päevakava oli väga tihe.

Esimesena läks meie män- gijatest tulle Jaan Alavere (õpet. A. Riikjärv klass). I vanuserühmas oli kokku 9 võistlejat, ainsana peale tšeh- hide meie õpilane.

Kohustuslik pala, V. Novaki «Albumileht» oli küllalt keeruline nii oma ülesehituselt kui ka dunaamiliselt skaalalt, nõudes ühelt poolt osavat too- nikasitust ja teisalt vormi va- litsemist. Jaan tuli sellega tub- lilt toime, kuid puudu jäi kõ- la kandvusest. Pala ilusasti läbitunnetatud muusikaline külg ei pääsenud seetõttu kül- laldaselt mõjule ja uks teise vooru oli suletud. Üldse on

tšehhidele omane väga jõuli- ne mängumaneer ja mõnigi kord jääb puudu dunaamilis- est mitmekesisusest. Arvo Leiburi (van.-õpet. Jüri Ger- retzi klass) vanuserühmas oli osalejaid 16 (TSSV-st, Saksa DV-st, Jugoslaaviast, Aust- riast, Bulgaariast). Kohustus- liku pala — V. Jurovsky «Tants» — esitas Arvo kül- laldaselt aktsepteeritud ja kaunit kolmande keskme osaga.

Teises voorus esitas ta Pa- ganini Kreisleri Prelüüdi ja allegretto ning Paganini Va- riatsioonid «Moosese» teemale. (Mulluse võistluse III vanuse- rühmas võitnud F. Novotny kavas oli ka Raveli «Mustla-

ne», mida esmakordselt kon- kursside ajalooks mängiti.)

Arvo esines väga hästi, võ- lus ära nii saali kui žürii oma näiliselt rahuliku, kuid sees- miselt erutava mänguga. Pär- rast ütles Leipzigi Kõrgema Muusikakooli dotsent Klaus Hertel: «Arvo mäng läks mul- le südamesse. Missugune kau- nis toon!»

Et me konkurente ei kuula- nud, ei osanud tulemusi ka ette arvata. Suur oli rõõm, kui need välja kuulutati: 1. koht ja üldvõitja — František No- votny (TSSV); 2. koht — Arvo Leibur (NSVL), Ivana Tomaš- kova (TSSV) ja Veronika Ha- gen (Austria); 3. koht — Vla- dimir Bukac (TSSV) ja Birgit Jahn (Saksa DV). 9. mail võt- tis külalisvõistlejaid vastu linnapea, keskpäeval järgnes sellele suur lõppkontsert. Meie noorte muusikute seniste võitudele Tšehhimaal on lisan- dunud veel üks hinnatav saa- vutus.

AINO RIIKJÄRV,
TMKK keelpiiliosakonna
juhataja

«Estonia» teatri uues lavastuses Nõukogude Liidu eri paigust pärinevate ballettmeisteride töödega — Georgi Aleksidze (Tbilisi) «Oresteia», Mai Murdmaa (Tallinn) «Orpheus» ja Igor Tšernõšovi (Kuibõšev) «Stepan Razini hukkamine» — käib raevukas poleemika õhtu koostisosade vahel. G. Aleksidze ja M. Murdmaa seisavad ühiselt I. Tšernõšovi vastas, hoides balletti jäljetult lahustumast sünteetilises kunstis. Ent nemadki ei võitle omavahel vähem ägedalt, kaistes kumbki oma arusaamu balletikunsti olemusest, mille üle järele mõelda on järjekordselt paras aeg.

See sõnatu dispuut, mida me märkame ühe etenduse kolme teost kõrvutades, on praeguse mitmehälse, nii meie kui rajatagust balletti haaranud vaidluse vastukaja. Seda vaidlust ei saa taandada harjumuspärasele uue ja vana vastasseisule. Kunagi näis vanana «Uinuv kaunitar» (traditsiooniline klassika!), uena aga «Bahtšisarai purskkaev» (draamaballett!). Pärast tundus, et vana on draamaballet, uus aga tantsumaine, traditsioonipärane ballett. Ent nii enne kui pärast-poolte olnuksid nagu vaidluspooledteks novaatorid ja tagasikiskujad, olgugi et nii ühed kui teised olid kummalgi korral isesugused, peaaegu et omavahel vahetunud. Nüüd pole sellest kunagisest lihtsusest enam jälgegi järele. Lavadele pole ilmunud üks ega kaks, vaid oma kümnekond uut tendentsi, ja mitte igaühel pole vaprust kuulutada kõiki neid vanaks koliks, mõistagi kõiki peale oma suuna. Lihtsameelne kunsti jagamine «nüüdisaegseks» ja «ebanüüdisaegseks» oleks tänapäeval liialt rohmakas.

Seejuures muutub üha olulisemaks ehtsuse mõõdupuu. Balleti tormiline areng on meie sajandil elu andnud kümnetele balletikoolidele, kust on tulnud tuhandet professionaalset tantsijat, ja sadadele balletiteatritele. Ainult et ballettmeisteriannete sündimus ei kasva niisama kiiresti. Ehkki ka neid ilmub märgatavalt rohkem, ikkagi on balletiteatrite hulga suhtes nende puudust nii meil kui ka kogu maailmas üha enam tunda. Seda olulisem, et uue etenduse kolm loojat on tuntud andekate ballettmeisterina. Juba ammu on ilmenud G. Aleksidze võime tõlkida muusikalisi kujundeid tundlikult koreograafiakeelde, mille kujundid hakkavad siis elama oma elu. I. Tšernõšov äratas enda vastu huvi juba Berlioz muusikale seatud «Romeo ja Juliaga». M. Murdmaa talendist pole vaja pikalt rääkida, eesti vaataja tunneb teda ja mõistab arvatavasti, kui palju on väärt see, et viimase veerandsajandi kestel pole rahvuslikku balletti ilmunud mitte üksnes sellised oivalised tantsijad nagu Helmi Puur, Tiit Randviir, Tiit Härm jt., vaid ka tõeliselt loov koreograaf. Niisiis, meie ees pole lihtsalt ande ja andetuse võistlus, mida balletilavadel on samuti küllalt palju. Võistlevad otsingusuunad, koreograafia võimaluste mõistmiselt erinevad anded, nagu öeldud, ebaohuslikud kõik kolm, anded, mis kord puhkevad õitsele, kord närbumad.

«Oresteia» Juri Faliku muusikale oli esimeses variandis Kirovi-nimelise teatri lavalt 1968. a. Muusika on kirjutatud koreograafi stsenariumi järgi, seetõttu on juba ette kärbitud Aleksidze kompositsioone tavaliselt väärastavat oskust ammutada koreograafiastruktuure muusikast. Siin pole koreograaf heliloojalt, kes ausalt jälginud stsenariumi, saanud rohkem, kui ta ise ülesandeks seadis. Siin selgubki, et Aleksidze ebavaline anne on ees tema balletimõistmisest ja saab viimase tõttu isegi kannatada. Balletinaidendi ja balletisüüdi

vastandlike tendentside vahel kaldub Aleksidze süüdi poole, lavastab aga näidendi, ja kogu dramaturgia isa Aischylose järgi. Näidend muutub tema käes süüdi, tegelaste järjestikku kohtumisteks — Klytaimestra ja Agamemnon, Orestes ja Klytaimestra jne. — mis, kuidas neid ka igauht eraldi ei käsitaks, ühtekokku tervikut ei moodusta. Kangelaste tantsuüksistents ei muu-

Kahe teineteist vajava ja ometi ühendamatu siseelu vastasseis areneb siin kogu teose keskseks motiiviks. Kui Orpheus, kes pole suutnud hoiduda järgnemast Eurydike kutsele, kaotab ta uuesti ja jääb maa peale üksi, leiab rahva armastuse teema kunsti vastu erinevalt balleti lootusrikkast algusest traagilise lahenduse. Võidutsevad bakhandid, õieti needsamad fuuriad, kes varem takistasid

sest tunnistamaks, et niisugune vastastikune mõju on täiesti võimalik. Siiski — ainult sel tingimusel, et koreograafia säilitab oma võime olla mõttemahuti, mitte üksnes sõna illustatsioon. Muidu saab sünteetisestendusest nii või teisiti balleti kui iseseleva kunsti likvidatsioon. Erinevalt Sollertinskist, kes kõneles sellest ausalt, tema tänased järgijad tavaliselt kavalavad. Aga ka Tšernõšov on küllaltki aus.

Õieti öelda pole ta teinud Šostakovitši teose lavaliseks, ammugi siis balletlikuks tõlgenduseks tõsist katsetki. Paratamatult paneb imestama, et soolopartii esitaja, kes kavalalehel on tähistatud Poeedina, laval aga astub üles mustas rjassas, laulab kogu teksti, nii autori kui peakangelase oma. See, mis loomulik oratooriumis, on teatris absurdne, ja miinimumina eeldaks instseneerimine dramaatilisel erilaadsete tekstide jagamist eri lauljate vahel. Niisiis, ikkagi laulja laulab, aga etenduse tsentrisse seatud suurepärase tantsija Tiit Härm, nagu kogu balletitruppi, on määratud üksnes sõna illustreerides poose võtma. Andekas kunstnik on õige efektne ka dekoratiivse figuurina, siiski tuleb öelda, et ta on väärt paremat. Halvasti pole üksnes see, et asjata ekspluateeritakse artisti suurepäraseid väliseid eeldusi, vaid et pole hoolitud tema veel rikkamatel tantsija- ja näitlejavõimetest. Üsna hiljuti, paar kuud tagasi oli mul võimalus näha, millise sügavusega esitas Härm Suryni rolli «Joanna tentatas», ja veenduda, et kunstnik õilmitseb. Niisuguse artistiga töötava koreograafi kohus on anda talle kõige keerukamaid ülesandeid, need on talle jõudumööda ja töö nende lahendamisel soodustab tema loominguilist kasvu. Demonstreerida üksnes tantsija keha ilu, tähendab aga tema ande vaesestamist ja vargust.

Suure kunstniku saatuse kaudu on eriti selgelt näha, mis sünnib kogu teoses balletiga üldse. Olukorda ei muuda tants finaalis, see on ebaohvitav ja seostub halvasti eelnevaga. Tuleb siiski märkida Tšernõšovi režiiilist leidu, minu meelest ainsat — lõpu, milles Razin taganeb lavasügavusse viivat poodiumi mööda. Aga see ei muuda midagi. Balletikunsti suhtes pole uus töö üldse sünteetiline, vaid likvidatoorlik. Sellest on seda enam kahju, et sünteeti muusikaline külg laulja Mati Palmi, koori ja orkestri esituses Eri Klasi juhatusel on õige väärlikas. Nii on veel kord tõeks tulnud, et kunstide süntees võib saada teoks ainult igauhe eriomaduste säilitamise ja arendamise, mitte aga raiskamise kaudu.

Tuleb meenutada, et Šostakovitši poeemi «Stepan Razini hukkamine» on juba üritatud koreograafiliselt tõlgendada Leningradi trupis «Koreograafilised Miniatuurid». Olgugi et Konstantin Rassadini esimese koreograafitöö kohta võiks teha terve rea märkusi, siiski suutis ta sünteetilis anda balletikontuurid. Järelikult on see võimalik. Sellepärast tundub mulle, et Tšernõšovi töö pole lihtsalt ebaõnnestumine, vaid koreograafia jõu ja väärtuse teadlik mahasalgamine.

Nõnda suur on siis nüüdsete, juba otse laval käivate vaidluste ulatus, ja seda enam ootame läbematult uusi etendusi.

POEL KARP,
Leningrad

* Toimetusest. Huvi ja elevusega vastu võetud uut balletiõhtut RAT «Estonias» saadab ka kriitikapoolne aktiivsus. Tegemist on omanäoliste lavastustega, mittekiid lahendused poleemilised, mis arvustajatelt esialgu vastakaid seisukohti kuuldavale toovad (vt. ka J. Turin «Stepan Razini hukkamisest», SV nr. 20), millele lõpliku hinnangu küllap aeg ja publik annavad.

METSASARVED

KIEK IN DE KÖKIS

500-aastasest auväärsest kindlustorni sisenemisel näib massiivsete päevõlvide all ja täies sõjavaruuses raudmeeste kõrval seisev nüüdisaegne tiibklaver ebasobiva esemena. Seda küll ainult esimesel pilgul, sest oma agressiivsele minevikule vaatamata on vana sõjatorni üks korus üsna tänuväärne akustikaga tilluke kontserdisaal.

12. mail esinesid Kiek in de Kökis G. Otsa nim. Tallinna Muusikakooli õpilased. Poleks liialdus nimetada seda õpetaja Robert Kasemäe metsasarveklassi õpilaste kontserdiks, sest viis noort mängumeest esitasid kava põhiosa, lubades vahele vaid klarnetisolist Astriid Roosi ja puhkpillikvinteti (T. Trubon, A. Eerik, I. Plees, V. Uusmäe ja P. Sarapuu). Noored metsasarvemängijad T. Ehasalu, A. Mido, V. Põllu, V. Uusmäe ja A. Lend esitasid lühipaladest koosneva, hästi ettevalmistatud kava, millest meelde jäi just kvarteti esitatu. Ansamblimäng paneb proovile kõigi võimed. Tõsi küll, nii Rossini «Jahimeeste kogunemine» kui ka Volkmanni «Jahisarved» on tüüpilised «sarvelood», kuid märkimist vääriwad nende intonatsiooni- ja stiilpuhas esitus, kõigi mängijate ühtne etteandemaneer, kõlavärving ja dünaamika. Esituse väärtust suurendab seegi, et mängijad on alles II ja III kursuse õpilased. Niisuguse metsasarverühma üle võiks uhkust tunda küselinegi orkester. Natuke ülepakutud kiitus olgu noortele pillimeestele avantsiks, sest keda hinnatakse, sellelt edaspidi rohkem nõutakse. (Kõrvalepõikena tuleb mainida, et ka RAT «Estonia» praeguse ja ühtlasi kõigi aegade intonatsiooni-puhtaima metsasarverühma kokkusbõitumist võib suuresti lugeda selle kontsertmeisteri R. Kasemäe teeneks.) Et kvartett mängib puhtalt ka aeglast, laulvaid palasid, näitas omaaegse Peterburi oreliprofessori L. Homiliuse oopuste esitamine. Väga meeldis, kuidas ilusa tooniga ja väga täpselt mängis kvarteti madalaimat partiid A. Lend. R. Kasemäe õpilaste puhul on äratuntav ühtne kooline alus. Võib-olla õnnestunum oli V. Uusmäe esinemine (kaks osa Loellet' sonaadist).

Kuulduga seoses mõned mõtted.

Võib rahuldust tunda, et meie metsasarvemängijate järelekasv on õigetes kätes. Oleks aga loomulik, kui võimekas pedagoog viiks oma paremaid õpilasi ise kõrgkoolidiplomini. Teiseks. Et puhkpilliõpilane saab tulevikus enamasti orkestrandikut, tuleks õppeperioodil hoopis suuremat tähelepanu pöörata ansambli mängule, millega koos paraneb noodilugemisoskus, areneb rütmitunne jne. Praeguses õppeplaanis ettenähtud tundidest ilmselt ei piisa. Tuleks leida ükski päev nädalas nn. erialapäevaks, mil kõik sama eriala õpilased oleksid korraga muudest kohustustest vabad ja praktiliselt oma õpetaja käsutuses. Tulemusena saaksid nad kuulata üksteist, koos musitseerida. Näiteks Leningradi Muusikakoolis on õppetöö nii korraldatud. Meil aga puudub võimalus pillimänguks keskenduda, rääkimata erialaklassi kui kollektiivi kujunemisest. Võib-olla taastuks selle üle mõelda või kogu niivõrd.

Põlvkondade vahetus orkestrites kestab. Vaja läheb uusi, noori ja tugevamaid jõude. Selleks peab aga ka noorte muusikute ettevalmistust paranema.

PEETER HUNT

POLEEMILINE TRIPTÜHHON*

tu ühtseks vooluks, milles tants oleks hingede ja suhete peegel. Aleksidze järgi ei suuda koreograafilised vormid kanda dramaatilist sisu, teda köidaks nagu «puhas» koreograafia. Ometi on Aleksidze just nüüdsama, oma viimastes Leningradi töödes, Stravinski «Pulcinellas» ja Prokofjevi «Kadunud pojast» ületanud temasse kõrgkoolipingis sisendatud veidra usu, et koreograafiline vorm peab olema dramaatilisest sisust täiesti sõltumatu ja et samal ajal on täiesti võimalik üht teistega asendada. Neis uutest lavastustest on ta vorminud koreograafia, milles endas on dramaatilised suhted. Aga praegusjuhul, korranud, olgugi muudatustega, oma endisi mõtteid, märgistab ta Tallinna etenduse üht poolust.

«Oresteia» taustal võidab Murdmaa «Orpheus» täiendavalt, ehkki temas võib näha see, millest jääb puudu «Oresteias» — konstruktsiooni mõtestatus. Juba esimene tantsustseen on dramaatiliselt tähendusriikas. Orpheuse tants, mõeldav tema lauluks,

tal pääsu maa-alusesse kuningriiki Eurydike järele; hauataguse ja reaalse maailma vastuolu ise taandub erinevate eluhoiakute vastasseisuks. Ka need on «ainult» tantsuvormid, kuid algusest peale orienteeritud iseseisva tähenduslikkusega seestmiste liikumistele. Kui Murdmaa pöördus selle balleti juurde veel tagasi ja annaks stseenidele Surmaingliga samasuguse sisemise mõtestatuse, nagu on teistel stseenidel, siis võiks uue töö lugeda tema suurimate kordaminekute hulka. Aga praegugi on see tähtis kui «Oresteia» antitees, kui traditsioonilise balletimõiste sisemiste otsingute ja uuendusvõimaluste demonstratsioon, mille juures ballett jääb algupäraseks ja iseseisvaks kunstiks.

Et selleks on tungiv tarvidus, näitab I. Tšernõšovi «Stepan Razini hukkamine». Algusest peale püüab ballettmeister luua sünteeti, milles ballett oleks ainult üks komponent, ja nimetab end sissejuhatuses kavalalel kõigest režissööriks. See taotlus pole

Orpheus (Jevgeni Neff) fuuriatega.

B. Sajenko foto

kajab ligimeste südameis juubeldavalt vastu, ent tants ise on valuline, see on ju itk kaotatud Eurydike pärast. Ja juba see mõtestatud dissonants mitte üksnes ei selgita ainet, millega tegeleb koreograaf, vaid kutsub meiski esile emotsionaalse vastukaja. Kahjuks muutub järgmises pildis, kus Orpheus laskub põrgusse ja kohtub Eurydike röövinud Surmaingliga, Murdmaale omane ratsionaalsus primitiivsuseeni sirgjoonliks, nagu Surmaingel isegi. Ainult Orpheuse teele ilmutavil nõrkinud fuuriail on avar tähendus, külvatakse edasise mõtte seeme. Orpheuse ja Eurydike maa peale naasmise duett on jälle tulvil kunstijõudu, mida suurepäraselt tunnetavad Inge Arro ja Jevgeni Neff. Tantsul on jälle dramaatiline sisu, aga see ei seisne tegudes, vaid tegudeelsete tunnete käärimises.

uus. Kõige erinevamatel lavadel võib näha katseid lahustada ballett sünteetilises etenduses ja selle tendentsi hindamiseks on mõtet pöörduda tema lätete poole.

30. aastate algul kirjutas silmapaistev nõukogude kunstiteadlane Ivan Sollertinski vastuseks küsimusele, millist balletti vajab uus aeg: «Ballett pole mitte miski. Meil on maksimumprogrammiga tarvis sünteetisestendust, mis ühendaks sõna, laulu, muusika, žesti, tantsu...» Sollertinski ammune üleskute on leidnud elava vastukaja meie päevil.

Ma ei taha hoopiski öelda, nagu oleksid balleti ja temasest tavaliselt mittekuluvate kunstide, eriti laulmise, vastastikused sidemed ja mõjutused keelatud. Piisab «Pähkli-pureja» või meie päevilt Boriss Tištšenko muusikaga «Jaroslavna» kooride meenutamist.

Kolm aastat pärast A. Bani poolt esimese filosoofilis-psühholoogilise ajakirja «Mind» asutamist Inglismaal, samal aastal, kui W. Wundt rajas Leipzigi ülikoolis esimese psühholoogialaboratooriumi, sündis 30. mail 1879 Saaremaal Lümanda kreekakeelsete preestri pojana Konstantin Ramul, teadusliku psühholoogia tulevane alusepanija Eestis.

Väljaõppinud psühholoog sai K. Ramulist alles üsna küpse mehe, pärast vastuolulist haridusteed. Enne kui ta 1908. aastal lõpetas Peterburi ülikooli diplomitööga «R. Descartes'i ja B. Spinoza psühholoogia», tuli tal teadlastele hakata jõudmiseks õppida Kuressaare kreiskoolis ja saksa õppekeelele gümnaasiumis, seejärel Riia vaimulikuskoolis ja seminaris, mille ta lõpetas 1901. aastal. Lisaks saksa ja vene keelele, mille hea valdamine oli tolle aja väga mitme kultuuri kokkupuutealal elava eesti haritlase edasijõudmise paratamatu eeltingimus, tegeles ta Riia aastail innuga ladina, kreeka ja prantsuse keelega. Ilmselt seminariaastail tekkiski tal Kanti, Taine'i, Drobischi, Höfdingi, Überwegi jt. teadlaste ning filosoofide tööde lugemisel kavatsus astuda Peterburi ülikooli. Sooritanud eksternina gümnaasiumi lõpuksamiid, õppis ta ülikoolis filosoofiat ja psühholoogiat A. Vvedenski, N. Losski, S. Lapsini, V. Vagneri, ajalugu A. Lappo-Danilevski, S. Platonovi, V. Grimmi, klassikalist filosoofiat aga Zielinski juures. Tema enda sõnade kohaselt avaldas talle suurimat mõju prof. N. Losski. Kõige püsivamate üldfilosoofiliste mõjustustena selle üsna vastandliku maailmasuhtumisega õpetajaskonna vaateist näib talle olevat jäänud huvi Kanti filosoofia vastu, metafüüsiliste spekulatsioonide vastane hoiak ja huvi metodoloogilis-metoodiliste probleemide suhtes.

1919. a. avati Tartus taas kõrgkool, kuhu kui tulevasele kodanlikule rahvusülikoolile hakkati kiiresti otsima eestlastest õppejõude. Psühholoogia-õppejõu kohale võinuks kandidideida koguni mitu teadlast. Paraku suri kõige kindlam kandidaat, Irkutski ülikooli endine professor A. Kaelas teel Tartusse tüüfusse.

Teadlasekarjääriks hakkas K. Ramul sihikindlalt valmistuma 1911. aastast. Kuid esialgu tuli tal pärast ülikooli lõpetamist mõnda aega töötada mitme humanitaarala õpetajana Peterburis, Orskas, Umerges ja Tallinnas. 6. septembril 1919. a. valiti ta Tartu ülikooli filosoofia- ja psühholoogiadotsendiks. Saanud (nüüd juba neljakümneaastasena) võimaluse esmakordselt tegelda eelkõige oma erialaga, tuli tal paraku hakata õppima eesti keelt! «Mis minu eesti keele oskamisse puutub, siis ei või mina salata, et tema osalt veel puudulik on ja teaduslike ainete ettekandmine minule selles keeles rohkem raskusi teeb kui mõnele teisele,» kirjutas ta oma curriculum vitae's. Peale kõige muu peegeldus selles raskuses ka tõsiasi, et eesti keeles puudus tollal arenenud psühholoogiterminoloogia.

Edasisteks tähisteks K. Ramuli teadusteel said psühholoogialaboratooriumi loomine Tartu ülikoolis 1922. aastal, korraliseks professoriks valimine 1927. aastal, doktori-väitekirja «Matemaatika ja psühholoogia. Täiendusi matemaatilise ja fenomenoloogilise psühholoogia ajaloole ja teooriale» kaitsmine 1939. aastal. 1960. aastal oli K. Ramul NSV Liidu Psühholoogide Seltsi Eesti osakonna rajajate hulgas ning mõni aasta hiljem austati teda Eesti NSV teenelise teadlase nimetusega. Ak-

100 AASTAT

KONSTANTIN RAMULI SÜNNIST

tiivset teadustööd tegi K. Ramul peaaegu elu lõpuni, oponeerides dissertatsioone ja pidades üliõpilastele loenguid ka pärast 90. aasta raja ületamist. Kõigi inimeste jaoks vältimatu kohtas teda 11. veebruaril 1975.

K. Ramuli tegevust tuleb hinnata esmajoones psühholoogia kui teaduse arengu seisukohalt Eestis. Siin andis ta kõige suurema panuse nii teaduse kui Tartu ülikooli arengusse. Tema rajatud psühholoogialaboratooriumis said esimesi psühholoogiateadusi tuhanded üliõpilased. On imestamisväärne, millise fanatismiga hankis ta oma reisidel Lääne-Euroopasse mitmesuguseid katseriistu, konstrueeris neid ise ja varus teaduskirjandust laboratooriumi raamatukokku. 1930. aastal oli laboratooriumil juba kaheksa ruumi, auditoorium ja suur raamatukogu, mis sõjas paraku hävis.

Üsnagi algelise katseparatuuri viis ta suhtelise täiuseni, võttes metoodilised kasutamishüüed kokku teostes «Psychologische Schulversuche» (1936), «Демонстрационные опыты в психологии» (1958) ja «Psychologische Demonstrationen» (1961). Viimane on tõlgitud ka ungari ning bulgaaria keelde. Mitu trükki on ilmunud tema raamatust «Введение в методы экспериментальной психологии» (1963, 1965, 1966). Seejuures ei ole huvituseta märkida, et tema enda tööde hulgas pole ühtegi eksperimentaaluurimust. Peaaegu ainsaks eestikeelseks originaalseks psühholoogia põhitõdesid tutvustavaks teoseks on siilamaani jäänud teeneka teadlase koostatud õpik «Psühholoogia» (ilmus 1932/33 ja 1938).

Rahvusvahelise tunnustuse saavutas Konstantin Ramul psühholoogiaajaloolasena. Tuleb ainult kahetseda, et sõja tõttu jäi tema doktoritöö trükkimata. Teadusloolised uurimused moodustavad ligi

veerandi tema teadusloomingu.

K. Ramuli kodanlikul perioodil tehtud uurimused psühholoogiateaduse arengust USA-s ja Saksamaal pakuvad huvitavat võrdlusmaterjali psühholoogia edenemise hindamiseks tolleaegses Eestis. Endastmõistetavalt ei toimunud see väljaspool ulatuslike sidemeid teiste maadega. K. Ramul sooritas keskmiselt

üle aasta tutvumisreise Lääne-Euroopasse, jälgis hooliga ka psühholoogia arengut NSV Liidus. Tihedamad sidemed nõukogude teadusega tekkisid tal sõjajärgseil aastail. Siis pandi ka alus uuele etapile psühholoogia arengus Eestis.

K. Ramuli tegevust iseloomustas järjekindel püüd väidada psühholoogiateaduse satumist «metafüüsika» (siin mõttes ta ontoloogiat) mõju alla. «Psühholoogilise uurimuse tulemused ei olene sellest, missugusele üldisele seisukohale asuda hingeliste ja kehaliste nähtuste vahekorras. Psühholoogias võime me seetõttu ihu-hinge küsimusest mööda minna,» kirjutas ta sissejuhatuses psühholoogia õpiraamatule.

Taotlus filosoofiat teadusest lahus hoida avaldub ka K. Ramuli hilisemates uurimustes (kuigi pole kusagil selgelt formuleeritud). Tema teadusajaloolistes artiklites puudub käsiteldavate teadlaste (W. Wundt, K. Ušinski, G. Herbert jt.) filosoofiliste tõekspidamiste lähem hinnang või püüd siduda kellegi teadustöö saavutusi maailmavaatelse hoiakuga. Vähendades küll mõnedes aspektides analüüsi sügavust, on K. Ramul oma artiklites alati väitnud pealiskaudset, lahmivat hinnangut. Range teaduslikkuse vaim, väidete loogilisus ning argumenteeritus, metodoloogiliste probleemide läbikalkulus — need ongi teeneka teadlase tegevuse kõige olulisemad jooned, mis on jätnud jälje tervele haritlaspõlvkonnade mõtlemiskultuurile.

Võitlus psühholoogia teaduslikkuse pärast ei tähendanud põrmugi eitavat suhtumist filosoofiasse üldse. Lisaks arvukatele artiklitele filosoofia ajaloo ja psühholoogia filosoofiliste probleemide kohta luges ta ülikoolis aastakümneid sissejuhatavat kursust filosoofiast, filosoofia ajalugu, tunnetusteooriat, loogikat jt. filosoofilisi aineid. Tema sulest on ka «Sissejuhatust filosoofiasse» (Tartu, 1931).

1934. aastal Prahas peetud VIII ülemaailmsel filosoofia-kongressil esines ta ettekandega «Ajalugu ja psühholoogia». K. Ramuli initsiatiivil asutati 1921. aastal Akadeemiline Filosoofiline Selts, mille esimehena ta palju aastaid tegeles. Ka juhtis K. Ramul komisjoni, mille ülesandeks oli luua ja täiustada filosoofia terminoloogiat eesti keeles.

Väärib tähelepanu, et tema tegevus filosoofias ei mõjutanud mitte ainult üliõpilaste tõekspidamisi, vaid samuti kaasõppejõudude omi. Näiteks A. Koorti süvenev kriitiline suhtumine irratsionalistlikusse filosoofiasse kolmekümnen-dail aastail ei kujunenud kindlasti mitte ilma K. Ramu-

li mõjuta. Nõukogude võimu perioodil ta filosoofiaküsimusi enam otseselt ei käsitlenud.

Niisama tasakaalukalt kui on kirjutatud K. Ramuli teaduslikud tööd, näib olevat kulgenud ka teeneka teadlase isiklik elu. Kindlasti ei olnud see raskemate ja kergemate aegade, kuid nagu kirjutab üks tema õpilane, «ei ole ta väljendanud tormilist vaimustust kordaminekute ega lootusetut käegaloomist nurjumiste puhul ei oma isiklike, ei perekonnaliikmete ega rahva saatusekäänakute puhul».

Vaatamata ulatuslikule teadustegevusele, ei ole eesti teadusliku psühholoogia rajaja loonud oma koolkonda, küll aga teaduse tegemise traditsioone, mis sobivad hästi selle arenemise objektiivsete tendentsidega. Temast õhkunud intellektuaalsel kultuuril ja kujundatud vaimsel atmosfääril oli peale psühholoogia-teaduse mõju kogu meie teadusekultuuri arengule.

REIN RUUTSOO

SOTSIALISTLIK VÕISTLUS TEATRIS

(Algus 6. lk.)

Repertuaariprobleem seostub veel teatri tõekspidamisega, tema loomingukreeditiga. Ei saa valida repertuaari plaanipäraselt ja huvitavalt, kui puudub loominguline platvorm, millest teater lähtub. Kui teatril ei ole loomingulist ühtsustunnet ja eesmärgisegust, on repertuaar juhuslik. Seal võivad tööd kroonida küll üksikud õnnestumised, ent terviklikku teatrit ei teki. Ka loominguline kreedit, selle järgimine ja sellest kinnipidamine praktikas peaksid kuuluma arvestatava näitajana sotsialistliku võistluse tingimustesse.

Teliseks, loomingulise noorsoo kasvatamine ja trupi sisemine loominguline ühtlustumine. Valendamatu tähtis ja raske ülesanne. Tingimata tuleks aga siin teatrid hinnata ja töö tulemusi vaagida eri mõõdupuuga.

Kui näiteks «Ugalas» on käesoleval hooajal viis noort näitlejat, kellel puudub igasugune kutseettevalmistus, siis nende lavatulemused ei anna võib-olla paari lähema hooaja kestel võrrelda noorte saavutustega, kellel teatrikool seljataga. «Ugalas» peaks näiteks teatud aja looksul nende inimestega tegema killemas korras tõstis stuudiotööd — proovidel ja väljaspool igapäevast proovitööd. See nõuab lisapingutusi näitlejatele, juhtivatele näitlejatele ja noortele endile ning mitte ainult näitlejameisterlikkuse, vaid ka teoreetiliste teadmiste omandamisel, maailmavaatelist ja ideellisel-tiilitisel seisukohtade kulundamisel.

Paljud on olenev noorte juhendajast ja tema tegevusest, loomingulisest õhkkonnast, et värsked jõud sulaksid kergemini kokku kollektiiviga. Unustada ei tohiks ka ühiskondliku aktiivsuse arendamist. Et see kõik teoks saaks, oleks tarvis kogu kollektiivi pingutusi. Siin peituvad üsnagi suured võimalused, mida just sotsialistlik võistlus ja endale võetud kohustused aitaksid ellu viia ning mille lõppeesmärgiks oleks kogu kollektiivi ühiste jõupingutustega kaasa aidata noorte loomingulisele arengule.

Eelnevaga on tihedalt seotud probleem trupi loomingulisest ühtlustumisest, s. t. oma teatri kujundamisest, tema seisukohtade kaitsmisest, trupisisesest ausast loomingulisest konkurentsist. Tähelepanu all peaksid olema iga näitleja individuaalne areng hooaja jooksul, võistlus parema osatäitmise nimel ja võitlus enesekordamise vastu.

Kui sotsialistlik võistlus valandaks neis teatri loomeelu külgedes kogu kollektiivi energiat ja kui tulemusi tähelepanelikult hinnataks, siis ei ole kahtlust ettevõtmise vajalikkuses.

FOTOALBUM

Mis teatril praegu viga maal käia külalisetendusi andmas: istud bussi ja sõidid (muidugi kui korralik buss käspärast!). Nii aga käis «Estonia» 1914. a. «Pisuhända» tegemas Põlvas.

Tundmatu autori foto Teatri- ja Muusikamuuseumi kogust.

29. mail leidis Tallinnas aset Eesti NSV Raamatuühingu II kongress. Selle avas ühingu juhatuse esimees Eesti NSV rahvakirjanik A. Hint. Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee tervituse kongressile luges ette EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas. Eesti NSV Raamatuühingu juhatuse aruande esitas A. Hint. (Ülevaade aruandest ja kongressi sõnavõttudest ilmub meie lehe järgmises numbris.) Võeti vastu tervituskiri NLKP Keskkomiteele. Kongressist võtsid osa EKP Keskkomitee büroo liige, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees J. Käbin, EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt, Eesti NSV kultuuriminister J. Lott, Eesti NSV riiklike komiteede esimehed L. Kaik ja R. Penu, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu sekretär J. Ulfak jt., samuti Üleliidulise Raamatuühingu keskjuhatuse esimehe esimehe asetäitja A. Kostakov ja nädalalehe «Knižnoje Obozrenije» peatoimetaja asetäitja B. Zavjalov.

Valiti 49-liikmeline juhatus ja selle presiidium järgmises koosseisus: esimees A. Hint, aseesimees R. Potisepp, vastutav sekretär E. Paiskunova, liikmed M. Aadna, A. Jürimäe, L. Kaik, H. Kurba, H. Kään, U. Liivaku, V. Lindsalu, P. Luhtin, G. Sundja, J. Zurba, I. Tingre ja A. Tükk. Üleliidulisele kongressile delegeeriti A. Hint ja R. Potisepp.

Ühingu asutamisest on möödunud viis aastat. Praegu kuulub sellesse 800 algorganisatsiooni ja klubi kokku umbes 21 000 liikmega. Toimetuse pöördus kongressi puhul ühingu aseesimehe RAIMOND POTISEPA poole palvega heita korrale pilk ühingu senisele arengutele ja arutleda pisut ka tuleviku üle.

Asutamiskongressil sõnastati kokkuvõtlikult uue organisatsiooni ülesanded: raamatuühing on kirjandus- ja raamatuhuvilisi koondav ühiskondlik organisatsioon, mille eesmärgiks on süvendada lugemishuvi ja aidata kaasa kirjanduse väljaandmisele, levitamisele, laenuvõtmisele ning trükisena ulatuslikule propageerimisele rahva hulgas.

Ühingu töötas isemajandamise põhimõttel. Individuaallikmemaksude kõrval laekuvad peamiselt tulud kollektiivliikmetelt. Esimesed osakonnad moodustati Rapla ja Tartu rajoonis, linnades jõudsid esimestena asutamiskongressi Tartu ja Kohtla-Järve. Esimene algorganisatsioon sündis Tapal. 1974. a. lõpul tulid ilmale ka esimesed raamatuklubid.

Ühing on aasta-aastalt kasvanud. 1974—1978. aastani on algorganisatsioonide arvu tõus kulgenud järgmiselt: 359 — 321 — 522 — 644 — 731. Klubisid on lisandunud suhteliselt veelti kiiremini: 4 — 6 — 33 — 49 — 57.

Esimese suurema hoo sai ühingu areng 1975. a., mis mäletatavasti oli mitme suurjuubeli aasta. Oluliste ühiskondlike tähtpäevade kõrval oli toona ka eesti raamatu 450. sünnipäev. Selle suursündmuse tähistamisel oli juba tugevasti tunda ühingu korraldavat kätt. Peaaegu igas linnas ja rajoonis leidis aset juubeliüritusi raamatupäevade, -nädalate jm. näol, millele lisandusid näitused, loengud, konverentsid, kirjanike ja raamatuteadlaste esinemised. Tallinnas korraldati pikem loengusari eesti raamatu ajaloo. Võrus panid ühingu liikmed kokku 700-raamatulise näituse (peamiselt isiklikest kogudest). Juubeliürituste lõppakord Tartus lasus peaaesjalikult ühingu õul. Ent oli teisigi juubeliüritusi, nagu Mihhail Solohhovi, Ernst Enno ja August Kitzbergi juubeli märkimine. Sama aasta sügisel võeti esmakordselt osa noorsookirjanduse dekaadi korraldamisest.

NLKP XXV kongressi eel pandi mitme korraldaja ühisjõul välja näitus «Kongressist

kongressini», osaleti ülevaariigilisel ühiskondlik-poliitilisel kirjanduse propaganda ja levitamise ülevaatusel. Sügisel toimus taas noorsookirjanduse dekaad. Samal aastal organiseeritud raamatuklubide üleliidulisel ülevaatusel tõsteti Eesti klubidest esile Narva «Vikerkaart» (III preemia ja diplom), Tallinna Raamatusõprade Klubi, tehase «Volta» klubi,

RAAMAT JA KULTUUR

raamatuklubi «Tõru», Tapa «Noorust». Ülevaatus suurendas klubide populaarsust: nende arv kolmekordistus lühikese ajaga.

Praktika on näidanud, et üks otstarbekamaid huviliste ühinemismorme on nimelt raamatuklubid. Neid luuakse kas ühe asutuse piires või mitmesse organisatsiooni-ettevõttesse kuuluvatest huvilistest, ka üle-

mat» 300 küsimusega ankeet esitati 3000 elanikule. Raalitud vastuste alusel toimus mullu detsembris teaduslik konverents. Uuringu järeldusi püütakse kasutada raamatukogude komplekteerimisel, raamatu-propagandas. Muu hulgas selgus, et lugejad ootavad-soovivad ilmutavaid raamatuist rohkem teavet.

Üha sagedamini on võimal-

datud rahval pilku heita raamatutegemise köögipoolele. Kohtumistel ja pressikonverentsidel kirjastuste jm. teadjarahvaga saavad paljud asjad selgemaks, ka kuuleb rahvas mõndagi kirjastajate muredest-rõõmudest.

Raamatuühingul on (vastavalt oma profiilile) kirjastamisõigus. Seni on avaldatud H. Jürmani «Koduraamatukogu.

koolilistena, koolidevahelistena, samuti ülelinnalistena. Klubi pale sõltub paljudest teguritest, eeskätt osalejate huvidest, kuid ka kasutatava olevaist ruumidest jm. Klubis saab kultuurihuviline vahetult kaasa lüüa, oma sõna sekka öelda. Klubisid iseloomustab püsikindl ja innukas tegutsemine.

Käesolev viisaastak pöörab erilist tähelepanu kvaliteedile ja efektiivsusele. 1977. a. hakkas ka raamatuühing tõsiselt mõtlema, kuidas saaks meie üsnagi suuri (kuid tihtilugu tarbetult tolmuvaid) raamatuvarusid tõhusamalt tarvitada. Raamatu mõte ja otstarve avalduvad ju selle lugemises! Ühingu algatusel ja eestvõttel on hakatud korraldama erakogudest pärinevate raamatute näitusi. On asutus selgitama koduraamatukogude arvu, struktuuri. Teerajajad selles asjas on olnud Viljandi raamatukogude sõbrad. Peale mainitud suure näituse Võrus koostati isiklikest kogudest ka suured Saksa DV ja prantsuse raamatu näitused (mõlemal umbes 400 raamatut).

Oluline on tarvitatud raamatute kokkuost ja taasmüük. Mõned algorganisatsioonid on aasta jooksul poodi toimetanud tuhande rubla eest raamatuid. Muide, aasta jooksul vahetab Eestis ligikaudu poolteist miljonit tarvitatud raamatut omanikku. See pole sugugi juhuslik arv.

Tasapisi hakkab juurduma teinegi raamatute levimisviis — vahetamine. Väike-Maarja raamatusõbrad panid kohalikus raamatukogus välja vahetamiseks pakutavate teoste nimekirjad ja andsid huvilistele ka konsultatsiooni. Nüüd vahetatakse raamatuid vähehaaval samuti Tallinnas, Pärnus, Võrus jm.

Koostöös Kultuuriministeeriumi Raamatukogude Inspektsiooniga sai 1977. a. aprillis teoks üsna ulatuslik sotsioloogiline uuring «Teie ja raa-

Komplekteerimine ja korras-tamine», R. Looduse «Eesti eksliibris 1974—1975», eksliibrisevalimikke, meeneraamatuid. Peale selle avaldatakse kokkuleppele kirjastustega mõnede teoste osatiraaž ühingu embleemiga (seni üle paarikümne), mida müüakse ühingu liikmeile.

Ühingu juhatuse juures toimib töökindlalt ühiskondlik loengubüroo. Koostatud loengute temaatika hõlmab üle kaheksa kirjandust, raamatu-ajalugu, raamatukujundust, trükiasjandust jne. käsitleva teema. Ühingu lektorid (keldest väga paljud on õige silmapaistvad) peavad aastas kaugel üle tuhande loengu. Kokkuleppele teatritega koostatakse ka luule- ja proosakavu, mis kantakse ette tehastes, majandis, koolides.

Samuti on ühingu juhatuse juures ühiskondlik propagandabüroo, kes korraldab raamatute ja kirjanduse tutvustamist kõikide teabevahenditega.

Oktoobrirevolutsiooni 60. juubeliaastal osales meie raamatuühing juba täiel määral ka üleliidulises ürituses, nagu näiteks sari «Lenin ja raamat», noorte lugejate konverents jt. 1977. a. oli väga rikas raamatunäituste poolest.

Tammsaare juubeliaastaks oli ühingul piisavalt töökogemusi. Ridamisi toimus klassikule pühendatud üritusi, kaalukamad Tallinnas, Tartus, Võrus, Rakveres. Löödi kaasa mitmesugustel korrastustöödel. Anti välja Tammsaare-meeneid.

Meeles peeti Eesti Tööräha Kommuuni ja komsomoli, kuid ka Fr. R. Kreutzwaldi, L. Tolstoi, U. Ivaski, A. Kalda, E. Leino sünniaastapäevi.

Raamatuühing lõi kaasa meie esmakordselt nii suurejoonelise (ligi viissada unikaalset nahkköidet keskajast tänapäevani) köitekunsti näituse korraldamisel, millele järgnes konverents.

Lapsed on meie homme päev. Aastas korraldab ühing tuhatkond lastepäeva ettevõtmist. Kirjandusliku järelekasvu virgutamist on alustatud koos Pioneeride ja Koolinoorte Paalega kirjandushommikute korraldamise näol Kirjanike Majas. Üritusi vahendab televisioon. Tänavusel lasteaastal jätkub töö lastega ja laste nimel täie hooga.

Milles näeme oma tulevikuleandeid? Millised on lähendamist nõudvad probleemid? Kuigi meie ühing on ammugi n.-õ. jalad alla saanud, ilmneb, et rahva hulgas teatakse meist (teinekord meie olemasolustki) ikka veel vähe. Vähe tuntakse meie võimalusi. Järelikult tuleb meil edaspidigi mõelda sellele, kuidas ühingu tõhusalt propageerida. Üks kaalukas hoob on kahtlemata parem juurdepääs soovitud raamatule. Seni oleme ikka saanud ergutada ühingu harkajaid liikmeid väärtkirjandusega. Tulevikus tuleb selles sihis tõhusat tööd jätkata. Kui kasvab ühingu populaarsus, kasvavad ka selle read. Tahame edaspidigi oma algorganisatsioonide arvu ja liikmeskonda suurendada ning üritusi-ettevõtmisi ikka sisukamaks muuta.

Parentamist nõuab meie materiaalne baas, vajame avaramaid ruume, et võiksime ka raamatuklubidele soodsamaid tööolusid luua. Praegu leiavad klubid ulualust raske vaevaga, sageli peavad läbi ajama pisikuga. Ometi ei saa nende tähtsust ei nüüd ega veel vähem tulevikus alahinnata. Näiteks Tallinna Raamatusõprade Klubi on osutanud tõhusat käegakatsutavat abi raamatuantikvariaadile: kitsukeses kaupluses kipuvad vanad köited oht-rast sirvimisest lagunema. Raamatusõbrad on aidanud neist suure hulga ära parandada, uuesti köita. Ka on nad antikvariaadile muud abi osutanud. Samuti on abi osutatud Teaduste Akadeemia raamatukogule eesti vanema perioodika bibliografeerimisega oma vabast ajast ja heast tahtest. Säärane meeldiv kogemus vääraks laiemat tutvustamist ja järeletegemist. (Loodame tulevikus jätkata ja laiendada ka köitmis-kursusi).

Räägitakse, et noorte hulgas on disko popp. Aga raamat? Võib-olla ei saa ega peagi raamat sedaviisi popp olema nagu näiteks disko. Kuid usun, et raamatul on noorte jaoks kehtivalt suur tulevik. Loodetavasti suudab meie ühing tõhusalt kaasa aidata, et eesti kiidetud raamatukultuur säilitab ka edaspidi oma senist asendit teiste rahvaste seas. Äsjane kongress kinnitas meie veendumust, et jaksame oma ülesannetega toime tulla.

Vahendanud
TRIVIMI VELLISTE

«TAHAN MÕISTA MAAILMA...»

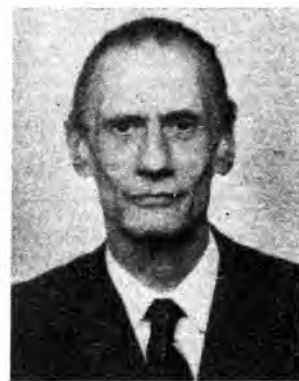
(9. lk. järg)

Nähtavasti on kunstnik ise mõistnud kitsaskohti oma loomingus ning päris viimastel aastatel loonud kõrvuti väga kontrastsete ja ekspressiivsete töödega ka rahulikumas käsitluslaadis, peenes toonimaalis teoseid. Reaalne ruumitaju, rahulik pinnakäsitlus, sügavroheliste toonide läbimõeldud harmoonia sisendavad vaatajasse eepilise tasakaalutunde («Park purskkaevu»). Täies-ti uusi maalikvaliteete on E. Põldroos saavutanud väliselt lihtsa motiiviga töodes «Hommik» ja «Suvi». Nukker-lüüriiline on mälestus kargest sügispeavast («Sügisene pastoraal», 1978). Uutele võimalustele viitavad rahutult ekspressiivsed, kaunid Dalmaatsia maastikud.

Põldroosi loomingus liiguvad kõrvuti ja üksteist mõjustades mitmed arengujooned, mitmesuunalised otsingud, tema kunstilis-emotsionaalne ja temaatiline haare on väga avar alates mõjuvmonumentaalsest suurmaalist «Töö», üle mitmetähendusliku ja groteskse «Hüppe», kriitilise alltekstiga «Perekondliku koosviibimise» ja «Puhkepäeva» kargelt poeetiliste portreede ja maastikkude. Veelgi tõsisemaid probleeme näen hargnevat kõige uuemas maalil «Tervitus võit-jatele» (1979), milles on realiseerunud mõned E. Põldroosi artiklis «Kahtlusi seoses...» (SV 1979, nr. 12) esitatud mõtled. USA reisi muljetel valminud «Tühi autostrada, California» ja «Manhattan» seostuvad ilmselt hüperrealismi või dokumentaalse realismi taotlustega. Neis sisalduv alltekst vihjab inimese ja suurlinnade tsivilisatsiooni keeruliste suhetele, neis ilmneb tavaliselt Põldroosile mitteamane rõhutatud tasakaal.

E. Põldroos on ratsionaalselt arutlev, ent emotsionaalselt ja impulsiivselt loov kunstnik. See avaldub kogu tema loomingus, mis on läbi käinud mitmest etapist. Ta on seadnud endale tõsiseid eesmärgi, ta on palju saavutanud. Tema loomingus kajastuvad erakordne tundlikkus ühiskondlike probleemide ja meeleolude suhtes, muutuste suhtes vaimses elus ja argipäevas. Erksa sotsiaalse närviga kunstnikuna tunnetab ta hästi oma aega selle võimsas hoovuses. Loomingulist küpsust tähistavas uues kvaliteedis on leidnud õnnestunud sünteesi see, mis juba omandatud.

ÕNNITLEME!

HEINO TÕLP,
Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri lavamaister.
Sai 23. mail 60-aastaseks.

SALME SANDER,
TRO Teadusliku Raamatukogu kausaegne töötaja, vanebibliograaf.
Saab 4. juunil 75-aastaseks.

KIRJANIKU KÕRGE MISSION

29. mail toimus Moskvast NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretariaadi laendatud istung. Kirjanikud kõikidest liiduvabariikidest, meie maa kirjandus- ja kunstiajakirjade ning kirjastuste juhid arutasid ülesandeid, mis tulenevad NLKP Keskkomitee otsusest «Ideoloogiatöö ja poliitilise kasvatused edasise parandamisest».

Istungil rõhutati, et Nõukogude kirjanikud kiidavad üksmeelselt heaks selle tähtsa dokumendi, mis innustab neid uutele loomingulistele saavutustele.

Sõnavõtnud märkisid, et ehkki nõukogude paljurahvuselises kirjanduses on küllaltki palju teoseid, mis on saanud üldrahvaliku tunnustuse osaliseks, pole seni veel loodud ulatuslikke kunstiteoseid, mis peegeldaksid arenenud sotsialismi ühiskonna tänapäeva ning avaksid kommunismiehitajate rikka vaimse maailma.

Kirjanikud näevad oma kõrge kohust partei suuniste täitmises uute väärtuslike teoste loomisel, mis andekalt kirjutatult peegeldaksid nõukogude rahva kangelaslike saavutusi, arenenud sotsialistliku ühiskonna probleeme ning mis purustaksid meie ideelisi vaenlasi. (TASS)

KIRJASTUS- KOMITEES

(ENE JÄREL ENEKE)

Eesti NSV Kirjastuskomitee 25. mai istungil arutati õpilaste teatmeteose ENEKE väljaandmist. Neljaköiteline universaalne õpilassentsüklopeedia on mõeldud eelkõige keskmisele koolileale. ENEKE põhiolemus on rahuldada koolilaste teadmisjahu, laiendada nende silmaringi ja kujundada teatmeteose kasutamise oskusi. Teatmeteos peab mingil määral silmas V–VIII klasside õppekava, ent selle kõrval pakutakse ka hulgaliselt artikleid, mis lihtsalt avardavad noore inimese teadmisi (näit. astronoomia, filosoofia, poliitika vallas).

Raamat trükitakse neljavärvilisena, kolmeveerulisena ja rikkalikult illustreeritud. Viimasesse köitesse paigutatakse pärisnime loend ühes nende ligikaudse hääldusega. Artikleid on ligi 9500. ENEKE avaköite käsikirja peab valmima käesoleva aasta lõpuks, ülejäänud 1. juuliks 1980. Käsikirja läheb trükkikotta sõltuvalt illustreatsioonide valimisest, ent kavatsuse kohaselt mitte hiljem kui 1. juulil 1980 (I köide) ja 1. juulil 1981 (kaks viimast köidet).

Ka arutati istungil trükitoodangu tehnilise taseme tõstmist, samuti abinõusid, hankimaks kavandatavale Tallinna Raamatutrükikojale moodsat seadmeparki ja kindlustamaks uut trükkikoda töötajatega.

LÜHIDALT

Kiievi kontserdielul paelus täissaali ja paljude pilletiteta jäänute tähelepanu võidupüha künnisel toimunud kammerkontsert konservatooriumi Suures saalis. Rahvusvaheliste konkurside laureaatide Natalia Gutmani ja Oleg Kaganini ning eraldi selleks puhuks organiseeritud kammerorkestri kontserdi esimese osa lõpetas Vivaldi («Kontsert viiulile ja tšellole orkestriga») ja Haydni («Kontsert viiulile orkestriga») järel ukraina helilooja Valentini Silvestrovi Serenad keelpilliorkestrile (esiettekandes), teise osa Schuberti («Kontsert paljudele viiulile Re-mažoor») järel Arvo Pärdi Itaalia kontsert. Juhatas Roman Kofman. Saalis olid ka algupäraste autorid.

Rauapäeval Tugamannis

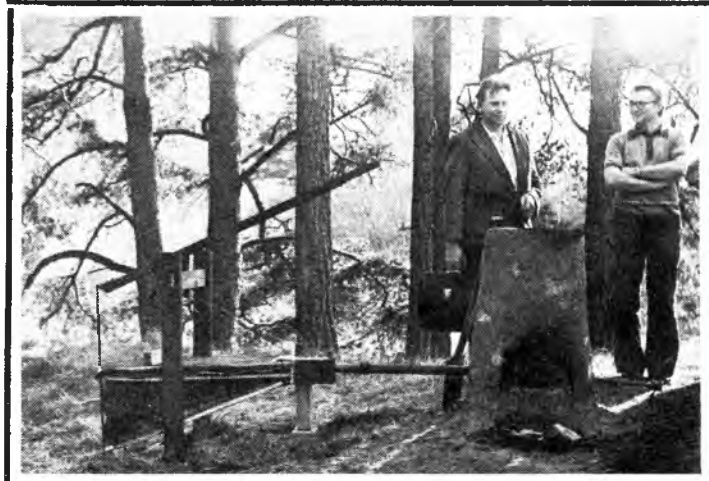
EKE Ehitus- ja Montaaživalituse looduskaitse sektiooni ettevõtmisel korraldati 22. mail EMV puhkebaasis Vääna-Tugamannis looduskaitsekuu õppepäev teemal «Eesti vanad rauasulatuskohtad». Teatavasti on EMV looduskaitse sektioon tegelnud agaralt Eesti soomaagimaardlate ja muistsete rauasulatuskohtade avastamise ja uurimise ning tolase rauasulatus tehnoloogia tundmaõppimisega.

Puhkebaasi oli muistse mudeli järgi ehitatud umbes ühe meetri kõrgune ja 20–30-sentimeetrise siseavaga rauasulatusahi, milles demonstreeriti kokkutuulnu- raua taandamise protsessi kauge mineviku eeskujul põhjal. Alles hiljuti satuti Tallinna Kloostri-meetsas uue teleorni juurde rajatavate kommunikatsioonikraavide kaevamisel üsna rikkalikele soomaagi varudele ning sealtsamast toodud tooraine koos võrdse kaaluhulga puusõega hõõguski nüüd koldes.

Seni kui sulatusahjus oma töö tegi, kuulutasid üritusest osavõtjad EMV looduskaitse sektiooni esimehe Arvi Lauringsoni, kodu-uurija Oskar Raudmetsa, arheoloog Vello Lõugase, TPI dotsendi Anton Pärnapuu ja Eesti Looduskaitse Seltsi esimehe Jaan Eilarti ettekanded.

Seekordse väljasõidu mõte oli anda kokkutuulnuile ülevaade vanarahva töötarkusest. Soomaagi leiukohti ja endisaegseid rauasulatuspaiku on seni veel vähe uuritud. Rauasulatuskohti teatakse praegu 35 ümber, ent tõenäoliselt on neid mõnevõrra rohkem. Sellealaste otsingute ja uuringutega tegelevale ajaloolastele ja kodu-uurijatele pakub mõningat abi toponüümika: Eestis esineb rohkem kui 300 rauhahõngulisi kohanime. Neist mitme juures on juba maagimaardlaid ja sulatuspaiku leitud (Rauasaatme mäed Saaremaal, Rauasoo Palmes jpt.).

Kodu-uurija O. Raudmets kõneles kokkutuulnutele vanadest rauasulatuskohtadest Tallinna ümbruses. Teatavasti on siin

Esivanemate eeskujul ehitatud rauasulatusahi, mida kokkutuulnutele demonstreeriti.

L. KOGERMANNI foto

avastatud umbes 60 muinasasulat, kusjuures poolest neist võib oletada kunagist rauasulatamist ja -sepiamist. Esimest korda satuti rauasulatuspaigale 1936. a. Iru linnamäel kaevates, ent see avastus jäi peagi unustusehõlma ning kulus aastakümneid, enne kui huvi muistse metallurgia vastu taas tärkas. Seni Eesti alal vanima, meie ajaarvamise algusest pärineva rauasulatuskoha avastas 1967. a. Jüri kalmeld uurinud V. Lõugas. Aasta tagasi püstitati sinna ka vastav mälestusmärk.

Arheoloog V. Lõugas rääkis raua kasutamise algetest Läänemeresaad, kuhu rauasulatamiskunst jõudis aastatuhandete vältel muistest kaubateid pidi. Kuigi Jüri rauasulatuskoht on meil teadaolev vanim, on põhjust arvata, et rauatööd tehti siin juba viis-kuusada aastat varem. Vanimad raudesemed on leitud

meil Lügenuselt ja need pärinevad just nimetatud ajajärgust. Dots. A. Pärnapuu käsitles tänapäevaste materjalide – malmi ja terase – saamislugu – damaskuse mõkadeest moodsaite menestlusi välja. Kokkutuulnuk lõpettekanne J. Eilartilt haaras globaalsemaid küsimusi: kui kaua kestab veel rauaage? Rauaage on kestnud juba 5000 aastat ning meie säästlikkusest oleneb, kui palju me suudame sellele veel aastaid lisada.

Pärast ettekandeid mindi sulatusahju juurde, kus taandamisprotsess oli vähepeal lõppenud. Kolde alumisest avast tõmmati koos põlenud sütega välja rüba sisaldav rauakätk. Niisugust kamakat töötleis muistne sepp veel ääsitules ja alasil rüba väljaga tagades, enne kui sai rauast valmistada tarbeeseme või sõjariista.

MAIA SAAR

DONETSKI OBLASTI VENE DRAAMATEATER

Reedel, 1. VI kl. 19 «Päikesel järele käia»; laup., 2. VI kl. 19 «Viis tundi ida pooli»; pühapäev, 3. VI kl. 19 «Peatage Malahnovi»; esmasp., 4. VI kl. 19 «Karakterid»; teisip., 5. VI kl. 19 «Ela ja mäleta»; kolmap., 6. VI kl. 19 «Vassa Zeleznova»; neljapäev, 7. VI kl. 19 «Hongkongi parukas».

RAT «ESTONIA»

Reedel, 1. VI reserveeritud etendus; laup., 2. VI kl. 19 «Cyran de Bergerac»; pühapäev, 3. VI kl. 19 «Suvitajad»; esmasp., 4. VI kl. 19 «Kaks kevadpäeva»; kolmap., 6. VI kl. 19 «Muinaslugu muusikas»; neljapäev, 7. VI kl. 19 «Antonius ja Kleopatra»; reedel, 8. VI reserveeritud etendus; laup., 9. VI kl. 19 «Aastaajad ja Prometheus»; pühapäev, 10. VI kl. 19 «Figaro pulm» (Tallinna Riikliku Konservatooriumi üliõpilaste etendus).

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 1. VI kl. 19 «Saateviiga»; laup., 2. VI kl. 19 «Peer Gynt»; pühapäev, 3. VI kl. 12 «Harold ja Maud»; kl. 12 «Homme on jälle päev» (vähikeses saalis); kl. 19 «Saateviiga»; neljapäev, 7. VI kl. 19 «Saateviiga»; kl. 19 «Homme on jälle päev» (vähikeses saalis); reedel, 8. VI kl. 19 «Hamlet»; laup., 9. VI kl. 19 «Peer Gynt».

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

SUUR SAAL (Salme tn. 12): kolmap., 6. VI kl. 18 «Makarenko koloonia»; neljapäev, 7. VI kl. 18 «Makarenko koloonia».

VÄIKE SAAL (Lai tn. 23): esmasp., 4. VI kl. 20 «Cinzano»; teisip., 5. VI kl. 20 «Cinzano»; kolmap., 6. VI kl. 20 «Ramilda-Rimilda».

«RATSE OHU MEENUTUSED» – küllalisetendused Rakvere rajoonis: esmasp., 4. VI kl. 20 Roela kultuurimajas; teisip., 5. VI kl. 20 Väike-Maarja kultuurimajas; kolmap., 6. VI kl. 20 Tapa Raudteeklubis; neljapäev, 7. VI kl. 21 Hulia sohv. klubis; reedel, 8. VI kl. 19,30 Rakvere teatris; laup., 9. VI kl. 19,30 Rakvere teatris; pühapäev, 10. VI kl. 20 Vinni NST klubis; esmasp., 11. VI kl. 20,30 Võsu puhkekodu klubis.

■ Hristo G. Danovi nimeline kirjastus Plovdivis andis bulgaaria keeles välja Jaan Krossi «Taevakivi». Tõlkinud Maria Dimitrova. Ajalehes «ABV» ilmus Iva Georgieva sulest ka teose retsensioon.

■ Leedu noorsooajalehe «Kom- jaunimo Ties» k. a. 83. numbris avaldati Andrius Marcinkeviciuse kirjutis «Surma väärtus». K. Kissa filmi «Surma hinda küsi surnutelt» kohta. Retsensent ütles, et võrreldes paljude teiste poliitiliste filmidega, paistab see silma

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 1. VI kl. 19 «Elektra, mu arm»; laup., 2. VI kl. 19 «Lavv-stoori»; pühapäev, 3. VI kl. 19 «Silva»; esmasp., 4. VI kl. 19 «Tagahoovis»; kolmap., 6. VI kl. 19 «Silva»; neljapäev, 7. VI kl. 19 «Tõde ja õigus»; reedel, 8. VI kl. 19 «Raha paneb rattad käima»; laup., 9. VI kl. 19 «Elektra, mu arm»; pühapäev, 10. VI kl. 19 planeeritud etendus.

KONTSERDISAALIS: reedel, 1. VI kl. 19,30 kontserdihooja lõpetamiseks ORELIMUUSIKA-ÕHTU.

VILJANDI DRAAMATEATER

Pühapäev, 3. VI kl. 19,30 «Uusaasta õõ» (Rakvere teatris); esmasp., 4. VI kl. 19,30 «Uusaasta õõ» (Rakvere teatris); teisip., 5. VI kl. 20 «Uusaasta õõ» (Põltsamaa kultuurimajas); kolmap., 6. VI kl. 20,30 «Naljapäev» (Treimani kultuurimajas); kl. 20,30 «Otsustav hetk» (Tori-Jõesuu «Sademe» sohv. klubis); neljapäev, 7. VI kl. 20,30 «Otsustav hetk» (M. Härma nim. kolh. klubis); kl. 20,30 «Naljapäev» («Avangardi» kolh. klubis).

RAKVERE TEATER

Pühapäev, 3. VI kl. 20,30 «Nimepäev» (Aseri kultuurimajas); esmasp., 4. VI kl. 20 «Onu Vanja» (Pärnu Draamateatris); kl. 21 «Nimepäev» (Iisaku kultuurimajas); teisip., 5. VI kl. 20 «Onu Vanja» (Pärnu Draamateatris); kl. 21 «Nimepäev» (Püssi PPK a/ü klubis); kolmap., 6. VI kl. 20 «Onu Vanja» (Pärnu Draamateatris); kl. 21 «Nimepäev» (Sonda kultuurimajas); neljapäev, 7. VI kl. 21 «Onu Vanja» (Vändra kultuurimajas); kl. 20 «Nimepäev» (Narva-Jõesuu sanat. klubis).

RAADIOTEATER

Laup., 2. VI kl. 15. Stereo- ja 1 programm. «Ma olen kindluses kuningas». Kuuldemäng S. Hilli jutustusest. Lavastaja A. Relve. Peaosades Toomas Suuman

ESTICA

stiili, kinematograafilise keele suurema originaalsuse poolest. Esile tõstetakse J. Kisieliuse, M. Klenskaja ning G. Girdvainise näitlejatid, samuti kunstnik T. Virve ja operaator J. Sillarti tööd.

■ Ajakirja «Tehnikeskaja Estetika» 3. numbris kirjutab arhitektuurikandidaat G. Tšerkasov Pärnu KEK-i lasteaiast (autorid arhitekt T. Rein, insenerid

R. Lumiste, A. Ringo, H. Pikner, disainerid H. Saks ja S. Lapin) kui huvitavast omapärasest eksperimentidist pealkirja all «Lasteaia keskkond: värv, graafika, kompositsioon, sisustus». Kõnelatakse uudest disainist, mänguväljakutest, tsoneerimisest jne. Tõstetakse esile, et eksperimentaalhoone maksumus ei ületa analoogse tüüplasteaia oma. Teksti illustreerib mitu lehekülge värvifotodid. Ka kaanepildiks on vade Pärnu KEK-i lasteaia koridorile. Pärnu KEK-i kompleksist tervikuna on pikemaalt juttu olnud ajakirja 1977. aasta esimeses ja 1978. aasta neljandas numbris.

AUTASUSTAMISI

● EKP Keskkomitee Kirjastuse direktori asetäitja Taimo Mühlibaum i kauaaegset edukat tööd tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium viiekümneenda sünnipäeva puhul aukirjaga.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälviv:

– saavutuste eest eesti nõukogude skulptuuri edendamisel ja seoses viiekümneenda sünnipäevaga Eesti NSV teeneline kunstnik Georgi Markelov.

– kauaaegse kohusetundliku töö eest raamatukogus ja viiekümneenda sünnipäeva puhul Kingissepa rajooni Valja küla raamatukogu juhataja Sonja Kask.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja sai:

– trükkikoja «Punane Täht» meister Asta Tohver kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensionile minekuga.

TEISED MEIST

Tänu eesti kirjanduse tõlkijale Kvetuše Novákovéle jõudsid tšehhi lugeja kätte tema emakeelse Juhan Kunderi kolm muinasjutu («Vaealaps ja talutütar», «Ahju-alune» ja «Rüütlipoeg») ja Mats Traadi «Tants aurukatla ümber».

Kunderi muinasjutud ilmusid kirjastuse «Albatros» väljaandel sarjas «Korallid» tiraažiga 59 000. Kahjuks pole illustreerija Lubos Grunt vaevunud tutvuma eesti etnograafilise materjaliga, mistõttu raamatus paiknevad pildid ka eestlikust miljööst ettekujust ei anna.

Mats Traadi «Tants aurukatla ümber» avaldas kirjastus «Lidové Nakladatelství». Käesoleva aasta 23. aprillil «Rudé Právo» ilmus raamatu kohta retsensioon tuntud estofiili Vladimir Novotny sulest. Oma kirjutise algul räägib retsensent Mats Traadi loometest, nähtud tšehhi vaatevinklist. Ta juhib tähelepanu Traadi luuletuste tšehhikeelses antoloogias «Kirikukellad järvedes» ja tõstab esile tema tõlgitud Jiffi Wolkeri luulekogu «Haljas aas». Seepeale jätkab ta:

«Kvetuše Nováková traditsiooniliselt heas tõlkes (eesti keelest) ilmunud romaan «Tants aurukatla ümber» on Traadi kõige tuntum teos. Autor esitleb selles raamatus ennast eesti küla moodsa kroonikuna, loojana, kes oskab plastiliselt ning veevalt kujutada mitmesuguseid ühiskondliku elu faase nii sõjaajast kui ka sõjaajast Eestis».

Vladimir Novotny rõhutab teose seost eesti klassikaliste talupojaromaanidega ja samuti asjaolu, et see raamat sisaldab ühtlasi palju sotsioloogilist ning psühholoogilist analüüsi. Huvitava tähelepanekuna tuleks mainida järgmist mõttekäiku: «Jutustus viiest «tantsust» aurukatla ümber ei piirdu mitte ainult eesti külaelu sümboolsete esitamisega, vaid siin on tegemist ka läbimõeldud, dramaatiliselt esitatud kompositsiooniga: ekspositsioonile aastast 1916 järgneb kolisioon (pilt lähenevast kriisist 1928), siis katastroof (1944. aastal mobiliseeritakse eestlased vägivaltalt veermahiti), seepeale peripeetia (sõjaajast sotsialistlik küla) ja lõpuks finaali aastal 1956, mil metamorfoos nii külas kui ka selle elanike mõtteaastis on lõpule jõudnud».

Retsensendi kokkuvõtlik hinnang kõlab nõnda: «Tants aurukatla ümber» on üks paremaid külaelu käsitlevaid proosateoseid nõukogude kirjanduses ja kuulub kõige kompaktsemate ning kõige huvitavamate nüüdisaegsete lühiromaanide hulka».

TÄNUAVALDUSED

Täna südamest, kõiki asutusi ja organisatsioone, kolleege ja sõpru, kes minu juubelpäeva kaunistasid muusid.

AINO TALVI

Tugev käepigistus kõikidele sõpradele, eriti endistele kolleegidele teatrist «Estonia», kes mind juubeli puhul õnnitlesid.

LINDA SELLISTEMXGI—MOOR

Täna kõiki kolleege, asutusi ja sugulasi, kes mind juubeli puhul õnnitlesid ja selle õhtu meeldivaks tegid.

HEINO TOLP

VEAPARANDUS

Vabandame ja teatame, et meie eelmises numbris 13. lk. oli õnnetitav Meta Jürgo.

28. mail toimus Kirjanike Majas looduskaitseteemaline kirjandusõhtu, mille oli koostanud ja mida juhatas Silvia Rannamaa (pildil paremal). Vasakult esinejaid: Kersti Kreismann, Lauri Nebel, Malle Pärn ning õhtul osalenud õpilased.

OLI JA ON

18.—22. maini toimusid meie vabariigis VI ornitoloogide päevad, millest võtsid osa Läti ja Leedu NSV, Leningradi ja Soome ornitoloogid. Päevade korraldajad olid Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituut ning Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium. Üritusi avati Pärnu raekojas, samas kuulati ettekandeid mägialade linnustiku uurimisest. Tehti ekskursioon Matsalu mägialale ja Nigula riiklikule looduskaitsealale, kus ornitoloogide kohtumise viimase teadusliku ettekanne pidas kaitseala direktor Henn Vilbaste.

22.—25. maini viibisid Eesti NSV-s küllalised Jugoslaaviast, kes võtavad osa üleilulisest sümposionist «Teater ja nüüdiseaeg». Nad tutvusid meie vabariigi kultuurieluga, vaatavad mitmeid etendusi Tallinna ja Tartu teatrites ning käisid Paide rajoonis. Küllalised võtsid vastu Eesti NSV kultuuriminister J. Lott. 25. mail arutasid sümposionil osalejad Eesti NSV Teatriühingu koos meie kolleegidega tänapäeva teatri probleeme.

29. mail oli EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi järjekordne partei ajaloo metodoloogiline, historiograafiline ja allikaõpetuse küsimuste alaline seminar. Ettekandeid pidasid NLKP Keskkomitee j. a. Ühiskonnateaduste Akadeemia partei ajaloo kateedri juhataja professor K. Suvorov, meie vabariigi teadlased ning arhiivinduse spetsialistid. Seminarist võtsid osa EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonnajuhataja E. Gretskina.

Üleilulisel spetsialiseeritud turismigrupiga tegid mai keskel 10-päevase reisi Kreekasse Eesti NSV Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee esimese Lembit Kaik ja kirjanik Eno Raud. Ateenas ja Salonikis toimusid kohtumised Kreeka—NSV Liidu sõprusühingu liikmetega oli keskseks vestlusemaks laste esteetiliselt kasvatuse küsimused.

6. juunil algusega kell 11 peavad Tallinnas EKP Keskkomitee Poliitharidusmajas (Sakala 3) ühise pleenumi Eesti NSV ühingu «Teadus» juhatus ja Eesti NSV Rahva-ülikoolide Nõukogu, Päävalikomitee ja ühingu «Teadus» juhatus esimehe esimese asetäitja ajalookand. H. Uusküla ettekanne «Eesti NSV ühingu «Teadus» organisatsioonide ja rahvaülikoolide ülesannetest, lähtudes NLKP Keskkomitee otsusest «Ideoloogiatöö ja poliitilise kasvatustöö edasisest parendamisest» ning üleilulisel ühingu «Teadus» IV pleenumi otsustest».

5.—12. maini toimusid Montreaux's Sveitsi TV—R organisatsiooni korraldatud XIX rahvusvaheline meelelahutusprogrammide festival «Montreaux' kuldne roos», kus olid esindatud kõik maailmajoad kokku 30 programmi. Parimaks osutusid Kanada, Itaalia ja Tšehhoslovakkia TV programm, žürii eridiplomid said Mehhiko ja Austria. Žüriisse kuulus ka Eesti NSV Riikliku Televisiooni ja Raadio Komitee esimees Raimund Penu. Mai keskel peeti Varnas rahvusvaheline televisiooni- ja raadioorganisatsiooni OIRT üldkoogu sessioon ning administratiivnõukogu istung, millel osales Eesti NSV Riikliku Televisiooni ja Raadio Komitee esimehe asetäitja Enn Anupold.

Teadlaste töömait. Nõukogude Liidu delegatsiooni koosseisus võtsid Budapestis toimunud masinaehituslike automaatprojekteerimissüsteemide loomise nõupidamisest osa Eesti NSV TA Kübernetika Instituudi algoritmiliste keelte sektori osakonnajuhataja Juhana Pruuden, vanemteadur füüs.-mat.-kand. Reet Pukk ja juhtiv konstruktor Elvi Pruuden. Kaheksakuulisel teaduslikul komandeerinul Ameerika Ühendriikides Florida osariigi ülikoolis viibis sama instituudi füüsikasektori vanemteadur keem.-kand. Tõnis Pehk. Kreekast jõudis tagasi tagasi Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi direktor med.-dr. prof. Pavel Bogovski, kes käis Ateenas VIII rahvusvahelisel sümposionil inimese kasvaja bioloogia alal.

Haapsalus sai teoks kultuurimälestiste kaitse ja muuseumitöötajate kolmepäevane ülevabariigiline seminar. Kuulati EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooni-osakonna juhataja asetäitja J. Paalma kõnelust ideoloogiatöö aktuaalsetest ülesannetest NLKP Keskkomitee otsuse «Ideoloogiatöö ja poliitilise kasvatustöö edasisest parendamisest» valguses. Ettekandega esinesid veel T. Kaare Eesti NSV TA Geoloogia Instituudist, Arhitektuurimälestiste Kaitse Inspektsiooni juhataja F. Tomps, Haapsalu rajooni täitevkomitee esimehe asetäitja L. Kask, koduloomuuseumi direktor O. E. Kabrits jt. Tutvuti restaureerimistöödega Haapsalus, vaadati ajaloo- ja kultuurimälestisi rajoonis.

Kirjarahval oli jällegi mitmeid kohtumisi lugejatega. J. Semperi nim. Pärnu Linna Keskraamatukogu 70. aastapäeva juubeliõhtul esinesid Erna Siirak ja Paul Rummo, Sindi keskkooli kirjandusringi liikmetega vestles Veera Saar, Hiiumaal, Kärdlas, Emmastes, Käinas ja Laukal kohtus noortega Robert Vaidlo. Rakvere rajooni Vilde kolhoosi klubis oli noortele raamatusõpradele külas Holger Pukk, Lagedi 8-kl. koolis Ellen Niit, Pärnu Kaubandusvalitsuse klubi lasteperel Heljo Mänd.

NSV Liidu Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee kolleegiumi ning Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi otsusega anti üleilulisel raamatukaubanduse ettevõtete töötajate sotsialistlikus võistluses 1978. a. töötulemuste põhjal auimetus «Parim müüja» koos audiplomiga Tallinna raamatukaupluse «Rahva Raamat» vanemmüüjale Marina Maripuule. Eesti NSV Kirjastuskomitee premeeris teda mälestusmehedega.

Rakvere Teatri pere korraldas Jakob Liivi päeva. Meenutati kirjanikku, kes seal oli tegetsenud rahvamaja ja Hariduse Seltsi kauaaegse esimehena, teatrimaja püstitamise initsiaatorina. Tuleval aastal saab nelikümmend aastat Rakvere oma kutselisel teatril. Ettekande «Jakob Liiv ja Väike-Maarja kirjamehed» pidas kirjandusteadlane Oskar Kuningas. Koduselt lähedasena aitasid luuletaja loomingut tuua kuulajateni näitlejad Arvi Mägi, Eva Novek ja Maie Kaasikmäe. Rakvere kalmistul asetati liili Jakob Liivi haualle.

Põltsamaal Lillevere-nimelise kolhoosi staadionil saab 2. juunil kell 18 teoks Jõgeva rajooni rahvatantsupidu. Tantsijaid, lauljaid ja pillimehi teeb kaasa 700 ümber. Peostsenaariumi autor on Põltsamaa kultuurimaja metodik Tiina Rohtväli.

Edu eest ülevabariigilises sotsialistlikus võistluses 1978. a. ning ülevabariigilistel ülevaatusel kanti Kingissepa rajooni aarimaastuse teiste hulgas Saaremaa Koduloomuuseumi filiaaliid — V. Kingissepa majamuuseum ja J. Smuuli muuseum (koduloomuuseumi direktor A. Allik).

Eesti NSV Ajakirjanike Liit ja Eesti NSV Riiklik Autoinspektsioon kuulutasid välja liiklusteemaliste kirjutiste ja karikatuuride võistluse. Arvesse võetakse kirjutised, mis avaldatud käesoleva aasta jooksul vabariiklikus ajakirjanduses, perioodikas, linna- ja rajoonilehtedes. Žürii teeb võistlusest kokkuvõtte 20. detsembriks. Parimatele töödele on ette nähtud preemiad kogusummaga 1000 rubla.

Laupäeval, 9. juunil on Alatskivil Eesti NSV Looduskaitse Seltsi Tartu, Jõgeva ja Põltsamaa osakonna piirkondlik loodusesõprade kokkutulek. Kogunetakse Hirveaada, kus kell 10 toimub ürituse avamine, misjärel on kavas J. Eilarti ettekanne «Aktuaalseid probleeme nüüdiseaegses looduskaitse». H. Hallima «Maastikuhoolituse ja maastikukaitse tänapäeva põhimõtted» ning E. Uibu «Alatskivi minevikust ja tänapäevast». Järgnevalt tutvutakse lähema ümbrusega looduse õpperajal. Pärast lõunat on kavas bussidega ringsõit Peipsi piiril: Riidma—Nina—Kallaste järsk—Kuningvere järve—Lästeniit. Õhtul süüdatakse Hirveaia lõke.

Tallinna Polütehnilise Instituudi Taidlejate Majas peeti 28. mail TPI raamatukogude klubi üritusena kirjandusõhtu teemal «Milles väljendub kodumaa-armastus?». Vestlusringis arutati Ingrida Sokolova memuaarteost «Minu triloogia». Teose autorist rääkis kirjandusteadlane Oskar Kuningas. Mõtteid oma sõjateest Suure Isamaasõja päevilt jagas instituudi õppejõud dotsent Otto Roots. Kirjaniku meelisheliloote muusikat esitas Katrin Lelumees.

Teisipäeval, 29. mail avati Rakvere rajoonis Moel Eesti piiritustööstuse muuseumi (Rakvere Koduloomuuseumi filiaal) seinäl mälestustahvel Viktor Kirsilole, muuseumi asutajale. Suure Isamaasõja veteran V. Kirsilo (1910—1974) pühendas suure osa elust meie toiduainetööstuse ajaloo uurimisele. Pronksist valatud bareljeefahvli autor on skulptor Kalju Reitel.

UUSI RAAMATUID

Harald Leppikson. RAHVALE ME LOOV TÖÖ.

Mitmevärvitrükkis album tutvustab eesti ühe vanema tööstusharu, kergetööstuse minevikku ja tänapäeva, annab ülevaate Eesti NSV Kergetööstuse Ministeeriumi ettevõtete tööst, eritootmisharudest, toodangust, töötajate vaba aja veetmisest ja puhkevõimalustest jne. Teksti kirjutanud Ilmar Roden, saatesõna Eesti NSV Kergetööstuse minister Jüri Kraft. Tekst eesti ja vene keeles. Kujundanud Helmut Polberg. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 13 000 eks. 80 lk. Hind 1.30 rbl.

Paul Rummo. MATKALAUL.

Reisipäevikuna kirjutatud poeemist ja lüürilistest luuletustest koosnev valimik kätkeb kirjaniku mitme aastakümne loomingut. Iseloomulikuks on autori loodushäädus, soe huumor ja optimistlik eluhoiak.

Linnupetteks käär soojast sepikust, keltast ja porist läbi kahlad ülane nõopauku urbades lepikust, kõrguvalt kaselt tood magusalt mahla.

Tohu alt tiivikust tilk tilga järele... Öndsalik loomaaeg pärlendab ämbriks. Kummutad, kuulatad: kevadõhk väleleb lindude laulu tuhandes tämbriks.

Kujundanud ja illustreerinud Raamat. Trükitud 3500 eks. Henno Arrak. Kirjastus «Eesti Raamat». 64 lk. Hind 50 kop.

Einar Maasik. KOLMTEIST JA VEEL ÜKS. Jutustusi ja novelle aastast 1958—1978.

Kogumik sisaldab novelle ja lühijutustusi, mille tegelasteks on valdavalt maainimesed: «Varane külm», «Kohtumine», «Viie aasta pärast», «Helga-pioneerijuh, vana Krookus ja mina», «... ja väljal kollendavad kased», «Koduteel», «Kurdi mehe lugu», «Vaala-selja Artur», «Ähis», «Pöosa vilus», «Singapur, kõik puha Singapur», «Kümme portreed» ja «Aastaring». Raamatu lõpetab filmi «Tuulevaikus» järgi taltav pikem jutustus «Tuisu Taavi seitse päeva». Kujundanud Jüri Kaarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 432 lk. Hind 1.80 rbl.

Jaak Jõerüüt. LEPING. ÕPETAJAD.

Raamatu mõlema jutustuse tegevus toimub meie päevil. Tegelasiks on noored inimesed, kes omaenese elus hakkavad kohtama mõisteid «eetika ja karjäär», «eetika ja äri», «kutsumus», «armastus», «surm». Abstraktsed väljendid muutuvad tegelikkuseks, nende eest ei pääse kusaigile ning igaüks on sunnitud varem või hiljem tegema valiku. Kujundanud Jüri Kaarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

Friedrich Robert Faehlmann. MUUTLISED MUISTENDID.

Raamat sisaldab eesti rahvusliku kirjanduse teerajaja seitse müütilist muistendit: «Loomine», «Emajõe sünda», «Vanemuise laul», «Vanemuise kosjakaski», «Koit ja Hämarik», «Endia järv ja Jutta» ning «Vanemuise lahkumine».

Konstantin Paustovski. SOE LEIB JA TEISI MUINASJUTTE.

Raamatust leiab noor lugeja tuntuks kirjaniku viisi muinaslugu: «Soe leib», «Te-rassormus», «Põliskarus», «Tokerjas varblane» ja «Lehe-

Holger Pukk. KUIDAS TOIMID SINA?

Teine, täiendatud trükk raamatust, milles tunnustatud lastekirjanik annab noorema koolieale lugejale belletriseeritud vormis näpunäiteid meeldiva käitumise, viisakate

L'ÉVENEMENT DANS UNE FORÊT NATIONALE.

L. Arkadjevi jutukese «Juhtum looduskaitsealal» on vene keelest prantsuse keelde tõlkinud V. Kovalenko. Kunstiliselt kujundanud R.

Olmar Kalas. 3. LUGU.

Nooremale koolieale mõeldud raamatukeses on kolm paraja põnevusega ja mõnusa huumoriga piltlugu: «Toomas ja Krahv», «Operatsioon

USTAVAD LENINI ÜRITUSELE.

22. aprillil 1980. a. möödub 110 aastat V. I. Lenini sünnist. Pioneerid tähistavad juubelaastapäeva üleilulisel marsi etapiga «Oleme ustavad Lenini üritusele». Kõnesolev metodiline kiri selgitab Lenini-teemalise kirjanduse propagandat põhimõtteid sõltuvalt õpilaste vanusest (I—III, IV—VI, VII—VIII kl.).

RAAMATUKOGUDE KASUTAMISEST EESTI NSV-S.

Nõukogude Eesti raamatukogundus VII. Lugejaskonna laiahaardelise uurimise eesmärgil viidi 1977. aastal läbi küsitlus, mille kokkuvõtteks on kaks artiklikogumikku. Kõnesolev väljaandes domineerivad inimeste suhted raamatukogudega, teises lugemine. Esimene sisaldab üheksa kirjutist, nagu I. Eesmaa, E. Hintsi ja K. Selmeti «Rahvaraamatukogude lugejaskonna struktuuri areng 1967—1977», E. Lipstoki «Kas teaduslik universaal- või erialaraama-

kitud 13 000 eks. 80 lk. Hind 1.30 rbl.

kitud 20 000 eks. 432 lk. Hind 1.80 rbl.

ОЗАРЕННЫЕ ИДЕИ ВЕЛИКОГО ОКТЯБРЯ.

Eesti Tõõrahva Kommuuni välja kuulutamise 60. aastapäeva puhendatud EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ülemnõukogu pidulik koosolek 21. novembril 1978. Stenogramm. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 300 eks. 56 lk. Hind 25 kop.

Edgar Tõnurist. NEUVOSTO-EESTI MAATALOUS.

Raamatu Eesti NSV põllumajanduse arengust aastail 1940—1978 ning perspektiividest on soome keelde tõlkinud J. Toomel. Kunstiliselt kujundanud A. Mesikäpp. Illustreeritud värvitrükkis fotodega. Kirjastuse «Perioodika» raamatukirjastamisgrupi väljaanne. Trükitud 5000 eks. 200 lk. Hind 2 rbl.

Lelda Aaresild. «KAARDI-VÄELASE» KOLHOOSI KOLM AASTAKUMMET.

Sarja «X viisaastak» kuuluv brošüüris tehakse juttu Paide rajooni ühe esimese ühismajandi tähestest tööst-tegemistest. Kaas: T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2000 eks. 52 lk. Hind 15 kop.

МАТЕРИАЛЫ ПО НЕКОТОРЫМ ГРУППАМ ЧЕШУЕКРЫЛЫХ ССРС. Труды по зоологии XII. Тарту. Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 483.

Avaldab kuus tööd. Autorid: J. Koršunov, J. Viidalepp, H. Remm, M. Martin. Resümeed inglise keeles. Trükitud 400 eks. 168 lk. Hind 1.50 rbl.

OTTOMAR MADISSONI PUBLIKATSIOONID 1911—1961.

Väljaanne on pühendatud Eesti NSV TA tegevliikme, väljapaistva silaehitaja, Eesti tehnilise kõrgkooli rajaja ning mitme põlvkonna inimeste kasvataja Ottomar Madissoni 100. sünniaastapäevale. Brošüür sisaldab lühilühilist, andmeid tema kohta ilmunud artiklite ja tema enda trükis avaldatud tööde kohta. Tekst eesti ja vene keeles. Koostanud Enni Soomurm ja Sirje Mänd. Kaas: Maie Ruland. Tallinna Polütehnilise Instituudi väljaanne. Trükitud 400 eks. 46 lk. Hind 10 kop.

Ivar Kallion. TALLINN — OUR HOME TOWN.

Tallinna Linna RSN Täitevkomitee esimees Ivar Kallion annab ülevaate Tallinna linnamajanduse paljusid külgeid ning kultuurilist. Tehakse juttu ka linna arenguperspektiividest. Inglise keelde tõlkinud Evi Mannermaa, kunstiliselt kujundanud Rein Mägar. Kirjastuse «Perioodika» raamatukirjastamisgrupi väljaanne. Trükitud 3000 eks. 140 lk. Hind 25 kop.

E. Koemets. KUIDAS ÕPIDA?

Keskkooolõpilastele ja üliõpilastele mõeldud raamatus antakse nõu, kuidas psühholoogia seaduspärasusi arvestades õppida ratsionaalselt. Juttu on kontsentreerimisest, õpitu kordamisest, kirjaleike tööde koostamisest, eksamiiks valmistumisest ja paljust muust õppimisega seotust. Teine trükk. Kunstiliselt kujundanud T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 176 lk. Hind 45 kop.

Paul Alvre. SOOME SONA-KONSTRUKTSIOONE JA VÄLJENDEID VII. Kaas: L. Kudsiim. TRÜ SOOME-UGRI keelte kateedri väljaanne. Trükitud 700 eks. 82 lk. Hind 15 kop.

LAULAB EESTI NSV TEENELINE SEGAKOOR «KOIT».

Koori 110. aastapäeva märkiva brošüüri on välja andnud Viljandi Rajooni RSN TK kultuuriosakond. Kaane kujundanud R. Koik, fotod teinud Lembit Kadalipp. Endel Veliste, Helgi Kaldma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 36 lk. Hind 15 kop.

AURU- JA SOOJAVEEKATLDE EHITUSE NING ÕHUTUS EKSPLOATATSIOONI EES.

KIRJAD. Kohustuslikud kõigile ministeeriumidele ja ametkondadele. Vene keelest tõlkinud H. Niidas. Kolmas, täiendatud trükk. Kirjastus «Valgus». Trükitud 6000 eks. 184 lk. Hind 75 kop.

«KEEMIA» nr. 2, 1979. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Sisaldab tosin artiklit ja lühikirjutist. 80 lk. Hind 50 kop.

«NÕUKOGUDE NAIN» nr. 5. Mai 1979. 34 lk. Hind 35 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 10. Mai 1979. 32 lk. Hind 30 kop.

«PIKKER» nr. 10. Mai 1979. 16 lk. Hind 20 kop.

«KINO» nr. 9. Tutvustab teiste hulgas mitmeid noorte- ja lastefilme, nagu «Viimane võimalus», «Mägi mäe otsas», «Piletita reisi ja», «Tšempioni poeg», «Sirts» jt., milles keskseks on kasvatustähtsused, vastustus enda ja teiste eest jm. 16 lk. Hind 7 kop.

Käesolevate fotolugude üks eesmärke on leida võimalikult rohkem inimesi, kes teaksid vastust esitatud küsimustele, aitaksid täpsustada fakte, suudaksid öelda sõna sekka eesti fotograafia ajaloo kõigi perioodide taastamisel. Vahendaja roll muutub siin üha tähtsamaks, sest mida lähemale praegusajale, seda suuremaks kasvab oht olla ebatäielik. Kui ma jõuan jutujärgjega näiteks vendade Parikateni on kõnealused paljudele lehelugejale isiklikult tuttavad olnud ning kahtlemata meenutatakse midagi niisugust, milleni arhiivides sordides ei jõuagi. Kuid nagu öeldud, iga täpsustus ja täiendus on teretulnud. Seni on lugejad kõigile artiklitele reageerinud ning tänu neile on pikenenud teadaolevate fotograafiduste nimekiri, on kogunenud uusi andmeid fotode ja fotograafide kohta. Seepärast jätatagu veel kord kõnelda Eestis teadaolevatest fotograafiariteetidest, sedapuhku juba värskest avastatuist.

Harulduste hulka tuleb lugeda kõik fotograafilisel meetodil jäädvustatud pildid, mis ei ole valmistatud fotopaberile, või seda siiski olles, on seotud mingi tarbe- või lukkusemehaga, s. t. niisugused pildid, mida ei saa tavalisel moel albumeisse koguda. Siia kuuluvad kõik dagerid, ambro- ja ferrotüübid, fotoesemed (kui nii võiks nimetada fotodega kaunistatud mansetinööpe, medaljone, taskukelli, vaase, laudlinu, padjapüüre, lambivarje jne.), eripärastele materjalidele (nahk, puu, metall, riie) valmistatud fotod.

Mida on siis uut, võrreldes tunamullu ilmunud artikliga «Fotograafid» (vt. SV, 2. IX 77)? Otsekohe pärast kirjutise ilmumist teatas enda käes olevast ferrotüübist ning andis selle Tallinna Linnamuuseumile Ülo Ojatalu. Tookord oli see alles neljas teadaolev ferrotüüp Eestis! Täna on teame ferrotüüpe (foto plekil) juba kakskümmend seitse, nende seas üht, mis kindlasti ka Eestis tehtud: Haapsalu koduloomuuseumis asub 4x5 cm mõõdus plekkportree. Sellel on jäädvustatud kunstnik Ants Laikmaa ema Leenu Laipman, kes aga teadaolevalt Eestimaalet ära ei käinud. Nüüd oleks muidugi põnev välja uurida, millise fotograafi juures Leenu Laipman end pildistada lasi. Kas oli autoriks Vigala fotograaf M. Rukki või sama kandi amatöör H. Reimer või on pilt tehtud siiski mõnel sõidul Haapsallu või Tallinna või plöksis selle mõni rändfotograaf koduühes?

Haapsalu plekkpildi väärtus aga seisnebki eelkõige seigas, et ta on maarjamaise päritoluga. Vanadele fotodele jäädvustas autor haruharva oma nime, ei kraabitud sinna aastarvugi, niiviisi on nende dateerimine ja autoriseerimine väga raske. Et me aga ühest ferrotüübist saame rääkida kui kindlasti Eestis valmistatud, on suur asi.

Kui plekkpilte on silmapaistlikult kerkunud ohtu (A. Peet Tallinnast teatas medaljonist, milles ferrotüüpportree; haruldustest informeerisid O. Putnik Tiksojalt, I. Madelin, J. Laanmets, I. Karring, E. Püüms, V. Schults Tallinnast, H. Voore Orult, L. Sarapuu Viljandist, hiljuti kirjutas I. Linask Värskast, et üks ferrotüüp on tagasiteel Eestisse koguni Kaukaasiast Sulevi külast), siis ambrotüüpe (foto klaasil) on juurde nimetada vaid neli. H. Tammeraidi valduses olnud grupipilt on kahjuks küll juba ilma raamita, kuid seda lihtsalt lubab demonstreerida ambro-

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST V

VEEL KORD FOTOHARULDUSTEST

PEETER TOOMING

tüübi valmistamise põhimõtet: klaasplaadile jäädvustatud kergelt alavalgustatud negatiiv asetati mustale alusele ning saadi näiline positiiv. Kolm ambrotüüpi on Haapsalu koduloomuuseumi kogudes, kusjuures pilti, millel naine avatud raamatuga ning tüdruk kassiga, pean üheks kenamaks meie fototariteetide seas üldse (vt. SV 1979, nr. 1.).

le jäädvustatud portree (diapositiiv) on kergelt koloreeritud, selle alla on paigutatud niisama suur klaasitükk, millele portree on küllalt üldjooneliselt maalitud õlivärvidega; kui kaks klaasi kokku sobitada, näeme läbi originaalvõtte ka maalitud fooni, mis klaasi paksuse tõttu asub õige vähe tagapool ning mispärast nägu nagu muutukski ruumi-

ne 1851. a., pigem mõned aastad hiljemgi. Hoopis põnev oleks muidugi teada ka valmistamiskohta...

Samas pean õigluse mõttes märkima, et kõnealune töö võib osutuda siiski mitte ainult fotoks nahal. Nimelt kinkis tartlane A. Isotamm Tallinna Linnamuuseumile raamatuid ja klaasi alla paigutatud pildi, millel kujutiski nä-

FOTO NAHAL, UMB. 1853. A. (Foto Haapsalu muuseumi kogust.)

FERROTOOP. LEENU LAIPMAN, UMB. 1860-70. (Foto Haapsalu muuseumi kogust.)

Mis puutub dagerrotüüpi-desse, mida nende lugude sarja algul teadsime kokku lugeda üksteist, siis tänaseks lisame veel kaks: ühe omanik on A. Isotamm Tartus, teine asub Haapsalu muuseumis. Niisiis, Eestis on teada kolmteist dagerrotüüpi. Maailma mõõtmis lausa ümmargune null, sest fotograafia ajaloole õigeaegselt tähelepanu pööranud maad loevad neid «haruldusi» tuhandetega, seda enam aga peame ise oma rariteete hindama.

Õige paslik ongi nüüd juttu jätkata Haapsalu koduloomuuseumist, sest üllatuslikult osutus sealne arhiiv fotograafiduste suhtes Eestis kõige huvitavamaks. Mitte niivõrd arvukuselt kui mitmekesisuselt. Lisaks eelnimetatud dagerile, ambro- ja ferrotüüpidele võidakse teile Haapsalus näidata ka «ruumilist» diapositiivi: 6,4x10,0 cm suurusele klaasi-

liseks. Omaette huvitav teostus, mida varem pole leidnud.

Kuid seegi pole kõik: Haapsalu koduloomuuseumi kogudes hoitakse veel üht haruldust — fotot nahal. 6,2x8,5 cm suurusele nahatükile valatud emulsioonikihile on jäädvustatud pikas kleidis daam. Seni muuseumikogus sadade ümbrike vahel segamatult lebanud, on see pilt nüüd meie fotograafia jaoks uuele elule ärganud. Kui haruldusest ei pääse temast mööda ükski fotograaf, töö nii pildistatut isiku, pildistaja kui ka pildistamisaja uurimisel jätkub küllaldaselt; igatahes praegune ümbrikule märgitud aastaarv 1850 tundub kahtlane. Et alles 1851. a. leiuas F. Scott Archer nn. märgkolloidprotsessi, mille tulemusena osutus võimalikuks emulsiooni valamine igasugustele pindadele, siis ei saa ka Haapsalu nahkfoto olla tehtud en-

tav vaid teatud nurga all nagu dageril, kuid mis tegelikult on valmistatud mingile mustale pinnale. Mis see on? On avaldatud arvamust, et tegemist on asfaltfotoga! Tõepoolest, kohati näibki kujutis asuvat mingil valatud, läikival pinnal, mida võib pidada ka asfaldiks. Kuid tegelikult ei tähendanud asfaltfoto sugugi kujutist otse asfaltkihil, vaid lõpptulemuseks oli pärast valgustundliku asfaltkihi eksponeerimist ning mahapesemist läikiv tinaplaat (sest Niépce kasutas valgustundliku kihi kandjana tina). Nii et asfaltfoto omanikeks me end kuulutada ei saa. Millisele materjalile kõnealune foto aga tegelikult tehtud on, vajab täpsustamist.

Meenutagem veel fotot siidil. Nagu juba öeldud, sai fotograafilise kujutise kandmine mitmesugustele materjalidele võimalikuks pärast märgkol-

loidprotsessi leiutamist 1851. a. Otsekohe ilmus ambro-, siis ferrotüüp (1853), laialt populaarseks muutusid fotod riidel. Kandes kujutise lõuendile, püüdisid mõned piltnikud sarnaneda maalijatega, enamasti aga kopeeriti pilt kardinaile, laudlinadele, padjapüürile, lambivarjudele või koguni taskurätkuile lihtsalt dekoratiivsuse pärast. Käesoleva sajandi algul lasi inglise ettevõtte «Platinotype Company» müügil juba valgustundliku kihiga kaetud materjale: siidil, satäänil, puuvillast riidet. Lõpptulemuse detailirohkus oleneb muidugi alusmaterjali faktuurist ning kindlasti oli just foto siidil kõige kvaliteetsem. Vähemalt ühte fotot siidil võime nimetada meiegi: seda hoitakse Riiklikus Mere-muuseumis Tallinnas.

Lõpetuseks veel ühest probleemist, mis seoses arvukate leidudega kindlasti esile kerib. Kui eespool mainitud rariteetide suhtes tõenäoliselt ei teki küsimust, kus peaks neid hoidma (Tallinna Linnamuuseum on ju Eestis ainus asutus, kes sihipäraselt talletab kõiki meie fotograafia ajaloo- ga haakuvaid materjale), siis muutub asi komplikseeritumaks, kui kõne alla tulevad terved fotokogud. Võib neis ju leiduda väga mitmesuguseid pilte, mille vastu tunnek-sid huvi paljud muuseumid; kui aga fotod vastavalt teema-tikale laiali jaotada, ei jääks kogu koostajast-fotograafist-isiksusest midagi järe-le. Konkreetne näide. Tänu Oru metskonna töötajale Hella Voorele, kes end viimasel ajal on pühendanud kunagiste kohalike fotograafide selgitamise-le, nende fotode otsimisele, jõudime ka samas kandis elava Florida Saare juurde. Viimasel pidi terve põlvkond vanu albumeid täis olema. Suur oli meie rõõm, kui sel-gus, et albumid tõepoolest ole-mas ning et need varem Rak-veres Johanna Treifeldti nime all kirjastatud postkaartide autorile Carl Sarapile kuulu-sid. Hoolikalt kogutud pere-konnapiiridele lisaks hulga portreid paljudelt Eestimaa fotograafidelt, albumite kaupa Sarapi enda tehtud võtteid, kõige lõpuks Sarapi koostatud albumid iseendast ja oma pe-rest. Fotograafi elu piltides!

Ja nüüd küsimus: kelle val-dusse peaksid jõudma kõik need fotod? Kas Rakvere vaated Rakvere koduloomu-useumile, Tallinna omad Tal-linna ja ainult fotod Sara-pist endast Tallinna Linna-muuseumi fotoosakonda? Siis peaks hiljem Sarapilt kui fotomehest tervikliku etteku-jutuse saamiseks läbi lappama kõigi osasaanud muuseumide arhiivid, kaasa arvatud Riik-liku Kunstimuuseumi oma, kuhu juba varem on laeku-nud väga palju Sarapi origi-naalnegatiive. Arvan, et ei to-hiks korduda säärane lugu na-gu vendade Parikate arhiivi-ga, mis mitme muuseumi va-hel jaotatuna ära lõhuti (kui-gi tookord oli see ainuvõima-lik tee, sest kui ükski muu-seum polnud suuteline tervet arhiivi oma katuse alla võt-ma, tuli päästa, mis päästa andis). Sellepärast on lausa suurepärane, et Tallinna Lin-namuuseumi fotoosakonna kuulsus on juba nii levinud, et Eestis kunagi ühe tuntuma päevapiltniku Nikolai Nylän-deri kogu, mis tänaseks Tal-linna jõudnud, juba autoril endal otse Linnamuuseumile on määratud. Ning on ju nii, et alles siis, kui on olemas vastav muuseum, saame rää-kida eesti fotograafia ajaloo uurimise ja säilitamise garan-teeritusest.

CANNES'i FESTIVALI AUHINNAD

CANNES, 25. mail. TASS-i eri-korrespondent R. Serebrennikov teatab:

32. rahvusvaheline Cannes'i filmifestival on lõppenud. Nõu-kogude film «Siberiaad» (lavas-taja A. Mihhailov-Kontšalovski), mis jutustab ajaloolistest ümber-kujundustest Siberis, sai žürii eriauhinna.

Peauhind — «Kuldne palmi-oks» — määrati kahele filmile: «Trummiööja» (Saksa FV) ja «Meie päevade ilmutus» (USA). Režissöör V. Schlöndorff'i «Trum-miööja» on tehtud Lääne-Saksa kirjaniku Günther Grassi romaani järgi. Tegevustik hõlmab aja-vahemikku fašismi võimuletule-

kust kuni fašistliku Saksamaa purustamiseni Teises maailmasõ-jas. «See film paljastab ajastut, mis sünnitas fašismi», kirjutab «Humanité».

F. Coppola ekraaniteos «Meie päevade ilmutus» käsitleb Ameerika agressiooni Vietnamis ja on, nagu kirjutab ajaleht «France-Soir», film «Lääne napalmitsivi-lisatsioonist».

Žürii töstis esile Ungari lavas-taja Miklós Jancsó ekraanitööd (festivali «Ungari rapsodia»).

Parima naisosatäitmise eest määrati auhind USA näitlejatar-le Sally Fieldile, parimaks meesosatäitjaks tunnustati Jack Lemmon (film «Mina sündroom»).

USA režissööri Terence Malicki film «Taevane lõikus», mis jutus-tab põllutööliste saatusest mele sajandi algul Texas, sai auhin-na parima lavastuse eest.

Sel aastal määrati kaks uut auhinda — parima teise naisosa ja parima teise meesosatäitmise eest. Need läksid Eva Matteale Lääne-Saksa filmis «Woyzeck» (rež. W. Herzog) ja Stefano Ma-diale, kes mängib poega Itaalia lavastaja Dino Risi filmis «Kallis isa».

Auhinna «Noor film» sai Prant-suse film «Veidrus» (režissöör Jacques Doillon) noore inimese üksildusest kodanlikus ühiskon-nas.

Toimetaja asetäitja: E. ANUPÖLD
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IIR, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetaja: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toime-taja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuk. 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkkoda. Tallinn. Pärnu mnt. 67-a.

MB-403595 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 600. Teil. nr. 1740

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Индекс 69786

«СИРП И ВАЗАР»

(«Серп и молот»)